

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
BANKACILIK VE SİGORTACILIK ENSTİTÜSÜ
SİGORTACILIK ANABİLİM DALI

**EKONOMİK KRİZLERİN SİGORTA ŞİRKETLERİNİN MALİ
YAPILARINA ETKİLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

ORKUN ÇELİK

İSTANBUL, 2013

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
BANKACILIK VE SİGORTACILIK ENSTİTÜSÜ
SİGORTACILIK ANABİLİM DALI

**EKONOMİK KRİZLERİN SİGORTA ŞİRKETLERİNİN MALİ
YAPILARINA ETKİLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

ORKUN ÇELİK
DANIŞMAN: DOÇ.DR. AYŞEGÜL BÖLÜKBAŞI

İSTANBUL, 2013

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü

Aşağıda belirtilen lisansüstü tez, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği hükümlerinde belirtilen esaslar çerçevesinde jüri önünde savunulmuş ve jüri tarafından başarılı bulunmuştur.

TEZ BAŞLIĞI : Ekonomik Krizlerin Sigorta Şirketlerinin Mali Yapılarına Etkileri

TÜRÜ :Yüksek Lisans

TEZİ HAZIRLAYAN : Orkun ÇELİK

ANABİLİM DALI : Sigortacılık

SAVUNMA TARİHİ :18.06.2013

JÜRİ ÜYELERİ :

GÖREVİ

ADI SOYADI

İmza

Danışman

Doç.Dr. Ayşe Gül BÖLÜKBAŞI

Üye

Prof.Dr.Mehmet Emin ARAT

Üye

Doç.Dr.Zeynep Dina ÇAKMUR YILDIRTAN

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ.....	İV
KISALTMALAR LİSTESİ.....	VII
ÖZET.....	VII
SUMMARY.....	VIII

II

GİRİŞ.....	1
------------	---

I. BÖLÜM

KONU İLE İLGİLİ GENEL KAVRAMLAR VE TANIMLAR

<i>1.1. SİGORTA VE SİGORTACILIK İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR</i>	2
1.1.1. Tehlike.....	2
1.1.2. Sigortacılıkta Risk Kavramı.....	3
1.1.3. Sigorta Kavramı.....	4
1.1.4. Büyük Sayılar Kanunu	5
1.1. 5. Sigorta Bedeli	5
1.1.6. Sigortanın Unsurları.....	5
1.1.7. Sigortaya Konu Olan Risk Faktörleri.....	6
1.1.8. Sigortanın Faydaları.....	6
1.1.9. Sigorta Türleri	8
1.1.9.1. Ödenecek Primler Bakımından	8
1.1.9.2. Sigorta Sözleşmesini Yapan Açısından	8
1.1.9. 3. Sigorta İlişkisinin Düzenlenmesi Bakımından	9
1.9.4. Sigortanın Zorunluluğu Bakımından	9
1.1.9. 5. Ödenecek Tazminat Tutarı Bakımından	9
1.1.9. 6. Riskin Gerçekleşeceği Yer Bakımından	10
1.1.9. 7. Sigorta Ettirilen Menfaat Bakımından.....	10
1.1.10. Sigortanın Temel Prensipleri.....	12
1.1.10. 1. Sigortalanabilir Menfaat İlkesi	12
1.1.10. 2. Mutlak İyi Niyet İlkesi	13
1.1.10. 3. Tazminat İlkesi	13
1.1. 10. 4. Hakların Devri İlkesi	14
1.1.10. 5. Yakın Sebep İlkesi	14
1.1.11. Risk Transferi.....	15
1.1.11.1. Reasürans.....	15
1.1.11.2. Koasürans	16
<i>1.2. EKONOMİK KRİZ İLE İLGİLİ KAVRAMLAR</i>	17
1.2.1. Kavramsal Olarak Kriz.....	17
1.2.2. Finansal Kriz Türleri	17
1.2.2.1. Para Krizleri	18
1.2.2.2. Bankacılık Krizleri	19

1.2.2.3.Dış Borç Krizleri.....	20
1.2.2.4.Sistemik Finansal Krizler.....	21
1.3.ASİMETRİK BİLGİ KAVRAMI.....	22
1.3.1.Asimetrik Bilgi	22
1.3.1.1.Ters Seçim.....	23
1.3.1.2.Ahlaki Riziko	24

II.BÖLÜM

İŞLETMELERDE YAŞANAN KRİZLERİN SEBEPLERİ, ETKİLERİ VE İŞLETMELERDE KRİZ YÖNETİMİ

2.1.İŞLETMELERDE YAŞANAN KRİZLERİN SEBEPLERİ.....	26
2.1.1.Ekonomik Çevre Değişiklikleri	29
2.1.2.Sosyal Ve Kültürel Çevre Boşlukları	30
2.1.3.Hukuki Ve Politik Çevre Değişiklikleri.....	31
2.1.4.Teknolojik Çevre Değişiklikleri	32
2.1.5.Rekabet Koşullarındaki Değişiklikler	32
2.1.6.Tabi Felaketler.....	33
2.2.İŞLETMELERDE KRİZ SÜRECİ	33
2.2.1.Gizli Kriz.....	35
2.2.2.Hareketsizlik Ve Krizi Yalanlama Aşaması	35
2.2.3.Hatalı Tedbir Aşaması	36
2.2.4.Kriz Aşaması	36
2.2.5.Dağılma Aşaması.....	38
2.3.ALGILAMANIN ROLÜ.....	39
2.4.KRİZİN SONUÇLARI.....	40
2.5.İŞLETMELERDE KRİZ YÖNETİMİ.....	42
2.5.1.Kriz Yönetiminin Özellikleri	44
2.5.2.Kriz Yönetiminin Safhaları	46
2.5.2.1.Uyarı Sinyallerinin Belirlenmesi	47
2.5.2.2.Krize Hazırlık Ve Korunma	47
2.5.2.3.Krizi Saptamak.....	48
2.5.2.4.Krizi Dondurmak	48
2.5.2.5.Krizi Çözmek.....	50

III.BÖLÜM

SİGORTA ŞİRKETLERİNDE MALİ YETERLİLİK VE RİSK ÖLÇÜMÜ

3.1.SİGORTA SEKTÖRÜNDE MALİ YETERLİLİK KAVRAMI.....	52
3.1.1.Avrupa Birliğinde Mali Yeterlilik Düzenlemeleri.....	54
3.1.1.1.Asgari Garanti Fonu.....	58
3.1.1.2.Yükümlülük Karşılama Yeterliliği(Solvency I)	58
3.1.1.3.Solvency II.....	60
3.1.2.Türkiye'de Mali Yeterlilik Düzenlemeleri.....	62
3.2.Sigorta Şirketlerinin Finansal Yeterliliği İle Risk Yönetimi İlişkisi	65
3.2.1.Sigorta Şirketlerinde Risk Ölçümü	66
3.2.1.1.Sigorta Şirketlerinde Risk Ölçümünde Genel Çerçeve	66

3.2.2.Riske Maruz Değer Yöntemi	68
3.2.3.Beklenen Kayıp	70

IV.BÖLÜM

EKONOMİK KRİZLERİN SİGORTA ŞİRKETLERİNİN MALİ YAPILARINA ETKİLERİ

4.1.ARAŞTIRMANIN AMACI.....	74
4.2.ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	75
4.3.1990 SONRASI TÜRKİYEDE YAŞANAN EKONOMİK KRİZLERE GENEL BİR BAKIŞ.....	75
4.4.1990 SONRASI TÜRKİYE 'DE YAŞANAN EKONOMİK KRİZLERİN SİGORTA SEKTÖRÜNE ETKİLERİ.....	76
4.5.2008 GLOBAL KRİZİ VE SİGORTA SEKTÖRÜNE MALİ AÇIDAN YANSIMALARI.....	81
4.5.1.2008 Global krizinin sigorta sektörüne yansımaları	82
4.6. KONUSU İLE İLGİLİ ANKET ÇALIŞMASI.....	89
4.6.1.ARAŞTIRMANIN KAPSAMI,SINIRLARI VE YÖNTEMİ.....	89
4.6.2.VERİ TOPLAMA ARACI.....	90
4.6.3.Evren ve Örneklem.....	90
4.6.4. Veri Toplama Yöntemi.....	90
4.6.5.Bulgular ve Değerlendirme.....	91
4.6.5.1.Araştırma Kapsamındaki İşletme Çalışanlarının Genel Özellikleri.....	91
4.6.5.2.Araştırma Kapsamındaki Sigorta Şirketlerinde Ekonomik Krizlerin Etkileri.....	94
SONUÇ.....	98
EKLER.....	100
KAYNAKÇA	102

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: RMD ile BK'nın Güçlü ve Zayıf Yönleri.....	72
Tablo 2. Y.İ.D.Prim Artış Oranları (%).....	77
Tablo 3. Sigorta Şirketlerinin Teknik ve Mali Kar / Zarar Değerleri	79
Tablo 4. Türkiye'de Grup Ayırımında Toplam Prim Üretimi % Artışları.....	83
Tablo 5. Türkiye'de Sigorta ve Bireysel Emeklilik Sektörüne İlişkin Büyüküklerin GSYİH'E Oranı	84
Tablo 6. 2008 Yılı Kişi Başı Prim (ABD Doları).....	85
Tablo 7. 2008 Yılı Kişi Başına Prim Üretimi (ABD Doları).....	86
Tablo 8. Reel Büyüme Oranları - 2008 (%).....	87
Tablo 9. Türkiye'de Ödenen Tazminatın Dağılımı (Milyar TL).....	87
Tablo 10. Türkiye'de Sektör Kârlılık Göstergeleri (%).....	89
Tablo 11.Güvenilirlik Analizi.....	91
Tablo 12.Ankete Katılanların Cinsiyet Dağılımı.....	92
Tablo 13.Ankete Katılanların Bulunduğu İşletmede Çalışma Süresi.....	92
Tablo.14. Ankete Katılanların Mezuniyet Durumu.....	93
Tablo.15.Ankete Katılanların Bulunduğu İşletmedeki Unvanları.....	94
Tablo.16.Ekonomik Krizlerin Sigorta Şirketlerinin Mali Yapılarına Olumsuz Etkilerine Yönelik Sorulara Verilen Cevapların Frekansı.....	95

Tablo.17.Ekonomik Krizlerin Sigorta Şirketlerinin Mali Yapılarına Etki Etmediğine
Dönük Sorulara Aldığımız Cevapların Frekansı.....96

Tablo.18.Ekonomik Kriz ve Sigorta İşletmelerinde Mali Yapı ilişkisi.....96

KISALTMALAR LİSTESİ

Bs.: Basım

BK: Beklenen Kayıp

C.: Cilt

Çev.: Çeviren

No.: Numara

RMD: Riske Maruz Değer

S.: Sayfa

s.: Sayı

ss.: Sayfa Sayısı

Vol.: Volume

Yay.: Yayınları

ÖZET

Ekonominin içinde yer alan her işletme ekonomide meydana gelebilecek aksaklıklardan hangi alanda faaliyet gösteriyorsa gösterebilir az ya da çok ekonomik aksaklıklardan etkilenecektir. Ekonomide meydana gelen aksamalarda, olağan üstü durumlarda her işletme faaliyetlerinde oluşabilecek sorunları en aza indirmeye çalışır. Finansal sektörde meydana gelen önceden bilinmeyen ya da öngörülemeyen bazı gelişmeler makro düzeyde devlet mikro düzeyde ise firmaları ciddi olarak etkileyecek sonuçlar çıkarması anlamına gelir. İşte bu sonuçlarla baş edebilen sonuçları iyi yönetebilen işletmeler krizlerden yara almadan hatta daha da güçlenerek çıkmaktadırlar.

Her işletme krizleri öngörmek krizleri yönetmek adına risk yönetimi departmanları oluşturmalı oluşabilecek riskleri bertaraf edebilmek için olasılıkları iyi hesaplamalıdır. Günümüzde bunu en iyi yapan işletmeler ise faaliyet gösterdikleri sektörün yapısında ve faaliyetlerinin tanımında yer alan ve temel faaliyetlerini oluşturan riskleri üzerlerine alan sigorta şirketleridir.

Anahtar Kelimeler; Kriz, işletme, sigorta ve risk yönetimi.

SUMMARY

The economy is contained in each business activity to interruptions that may occur in the economy indicates which area will be affected by the economic problems may show more or less. Occurring in the economy every business activities that may occur in cases of extraordinary disruption to minimize the problems. The financial sector was previously unknown or unpredictable developments that occurred in the macro level will affect the state as the micro level means the results reveal serious companies. That's good results that can manage businesses cope with crisis unscathed and even competitive markets grow out.

Every business must manage crises on behalf of foresee the departments of risk management risks to suchs the possibilities well disposed. Today's it is the best in the industry in which they operate and the activities of enterprises engaged in the definition of the insurance companies that make up the basic activity and risks on them.

Keywords; Crisis, business, insurance and risk management.

TEŞEKKÜR

Onu tanıdığım günden beri her zaman yanımda olduğunu hissettiğim eőim TUĐBA'ya. Teyzem, eniőtem ve tüm aileme. Tez alıőmalarında bana yardımlarını esirgemeyen arkadaşım Mehmet ERES'e ve danışman hocam Doç.Dr. Ayşe Gül BÖLÜKBAŞI ve değerli jüri hocalarıma yürekten teşekkür ederim.

GİRİŞ

Son yıllarda ülkemizde ve dünyada ekonomik krizlerin çok sayıda yaşanmaya başlanması, krizlerin beraberinde getirmiş olduğu mikro ve makro düzeydeki olumsuzlukları ekonominin içinde yer alan büyük ölçekli işletmelerin ekonomik krizlere yenik düşerek finansal hayatı terk etmesi son dönemde hepimizin yakından gördüğü olaylardır. Bunlar yaşanırken sigorta sektöründe faaliyet gösteren işletmelerde ekonomik kriz dönemlerinde prim üretimlerinin, hasar karşılama oranlarının ne şekilde değiştiği temel faaliyetlerini risk hesaplamaları ve yönetimi üzerine oluşturan sigorta işletmelerinin ekonomik krizlerden nedenli etkilendiği ya da nedenli ekonomik krizleri iyi yönettiği üzerine bir inceleme yapılacaktır.

Çalışmamızın birinci bölümünde; konu ile ilgili genel kavramlar ve tanımlar üzerinde durulacak olup sigortacılık hakkındaki temel kavramlar ek olarak ekonomi ve kriz kavramlarına yer verilecektir.

İkinci bölümde; işletmelerde yaşanan krizlerin sebepleri, etkileri ve işletmelerde kriz yönetiminin nasıl yapıldığı vurgulanmaya çalışılacaktır.

Üçüncü bölümde; sigorta şirketlerinde mali yeterlilik kavramı, mali yeterlilik ile ilgili olarak yapılan düzenlemeler ile sigorta şirketlerinde risk ölçümü incelenecektir.

Dördüncü bölümde;ekonomik krizlerin sigorta şirketlerine mali etkileri finansal ve istatistiki veriler ile açıklanmaya çalışılmıştır.

Çalışmamız, konu ile ilgili kitaplar, makaleler, tezler, süreli yayınlar ve internet kullanılarak hazırlanmıştır.

I. BÖLÜM

KONU İLE İLGİLİ GENEL KAVRAMLAR VE TANIMLAR

Bu bölümde sigorta ve sigortacılık ile ilgili kavramlar, finansal kriz ile ilgili kavramlar ve asimetrik bilgi kavramı ayrı ayrı yer almaktadır.

1.1.Sigorta Ve Sigortacılık İle İlgili Temel Kavramlar

1.1.1.Tehlike

Tehlike, insan yaşamında her zaman için mevcuttur. İnsanların can ve malları itibariyle karşılaştıkları tehlikeler çok eskilerden günümüze kadar artan bir şekilde devam etmektedir. Teknolojinin gelişmesine karşın tehlikeyi tümü ile önlemek olanaksızdır. Özellikle doğal afetlerde insanoğlu insanoğlu çoğu zaman kaderine boyun eğmek zorunda kalmaktadır. Bir asır öncesi bilinen tehlike türleri ile bundan 50 yıl önceki tehlikeler ve de bugün sayabileceğimiz tehlike grupları insanı şaşırtacak boyutlardadır.30 yıl önce düşünilemeyen ve de bilinmeyen bir tehlike bugün için insanların en çok korkulu rüyası olmaktadır. Bu yüzden insanlar çeşitli önlemler almışlar ve söz konusu tehlikelerin giderilmesi veya azaltılmasında beraberce hareket etmişlerdir. İşte bu birliktelik sigortanın ortaya çıkmasını sağlamıştır. Böylece insanlar belli bir para karşılığında sözü edilen zararları karşılamaya başlamışlardır. Bunun neticesi olarak da sigorta şirketleri doğmuştur.¹

Günümüzde sigortacılar bir sigorta teklifi ile karşılaştıklarında öncelikle onu fiziki ve moral tehlike yönünden değerlendirir ve sigorta primini saptarlar.

Fiziki tehlike, çeşitli sigorta branşları itibariyle bugün için daha iyi anlaşılıp takdir edilecek durumdadır. Örneğin, inşaat, kaza, yangın, nakliyat sigortalarında fiziki tehlike incelenip o tehlike için alınması gereken prim tespit edilebilir. Ancak önemli olan husus moral tehlikenin değerlendirilmesidir. Sigortacı tarafından görülüp tespit edilebilecek olan fiziki tehlikelere karşın moral tehlikeyi bu tarzda saptamak olanaksızdır. Zira moral tehlike sigortalının moralitesi ile ilgili olup onun yaşam biçimi ve karakteri sigortacı tarafından bilinemez. Bu nedenle moralitesi bozuk olan, dürüst

¹Hilmi Acıman,**Sigortanın Temel Prensipleri**,İstanbul:Aviva Sigorta Yayınları,2006,ss.3-4

olmayan, sigorta konusuna ilişkin gerçek bilgileri vermeyen sigortalı moral tehlike olarak çok ağır rizikoyu oluşturmaktadır.²

1.1.2.Sigortacılıkta Risk Kavramı

Sigorta literatüründe riskin tanımı ile ilgili farklı yaklaşımlar söz konusudur. Bununla birlikte riskin tanımı genel olarak şu şekilde yapılır.

I. Risk kayıp tehlikesidir. Aybın tehlikesi kavramsal olarak kayıp olasılığıdır. Riskin tanımının ‘kayıp tehlikesi’ olduğu literatürde kimi zaman kabul görmemektedir. Gerekece olarak, risk ve ‘kayıp tehlikesi’ arasında ayırım yapılması gerektiği ileri sürülmektedir. Ayırım yapılmadığı takdirde, risk derecesi ve olasılığının derecesinin de aynı olması gerekmektedir. Bununla birlikte kaybın tehlikesinin %100 olduğu durumlarda kayıp kesindir ve risk yoktur. Risk bize gerçekleşmesi beklenen sonucun ‘soru’ şeklinde olduğunu göstermektedir.

II. Risk, kayıp olasılığıdır. Uygulamada risk yaygın olarak kayıp olasılığı olarak tanımlanmaktadır. Bu tanıma göre riskin gerçekleşmesi olasılığının 1 veya 0 olması demektir.

III. Risk belirsizlikle de ilişkilendirilebilir. Risk ve belirsizlik arasında bir ilişki olduğu genel kabul görmektedir. Bununla birlikte belirsizlik kavramı birçok anlam içerdiği için bunlardan hangisinin kastedildiği açıklıkla görülememektedir. Riskin sigortayla ilgili ilk tanımı bilimsel olarak ilk kez 1901 yılında yayınlanan ‘The Economic Theory of Risk and Insurance’ kitabında Alan H.Willett tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada, insan yaşamında ve iş hayatında karşılaşılan belirsizliklerin kişilerin eksik bilgine dayandığı sonucuna ulaşılmıştır.

IV. Risk, gerçekleşen sonuçlardan veya değerlerden hareketle beklenen sonuçların belirlenmesidir.

Bu tanımlardan hareketle risk, beklene veya arzu edilen bir sonuçtan olumsuz yönde sapmanın olasılığı olarak nitelenebilir.³

²Acınan, a.g.e., s.4

³Ayşe Gül Bölükbaşı ve E.Baturalp Pamukçu, **Sigortanın Temel Prensipleri**, İstanbul: Türkmen Kitapevi, 2009, s.2.

1.1.3.Sigorta Kavramı

Sigorta, Latince ‘‘sicurta’’ (güven)kelimesinden gelir.Rizikolara karşı kişinin güvenlik gereksinimi duymasının bir sonucudur.Kişi var olduğu sürece kendini,tehdit eden rizikolara karşı koruma zorunluluğu hissedecektir.⁴ Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre sigorta’’bir şeyin veya bir kimsenin herhangi bir yönden ileride karşılaşılabileceği zararı gidermek içi, önceden ödenen prim karşılığında bu işle uğraşan kuruluşla yapılan iki taraflı bağlantı sözleşmesi’’olarak tanımlanmaktadır. Sigorta’’bir zararı doğuran veya meydana getiren bir olayın risk sonuçlarının, sigorta şirketlerince üstlenilmesi’’şeklinde de tanımlanabilir.⁵ T.T.K’nın 1263.maddesi sigortayı;’’Sigorta bir akittir ki, bununla sigortacı bir prim karşılığında diğer bir kimsenin para ile ölçülebilir bir menfaatini halele uğratan bir tehlikenin meydana gelmesi halinde tazminat vermeyi yahut bir veya birkaç kimsenin hayat müddetleri sebebiyle veya hayatlarında meydana gelen belli bir takım hadiseler dolayısıyla bir para ödemeyi veya sair edalarda bulunmayı üzerine alır.’’şeklinde tanımlanmıştır. İşte sigorta,insanların yaşamlarında karşılaşmaları muhtemel tehlikelerin-rizikoların-ekonomik sonuçlarını ortadan kaldırmak ve de onları tehlikeden önceki mali durumlarına getirebilmek için kullanılan bir yöntem bir sistemdir.Bu tanımdan çıkarılacağı gibi sigortanın bazı unsurlara sahip olması gerekmektedir.Bunlar;

Öncelikle sigortalananak bir bir menfaatin mevcudiyeti gerekmektedir

Rizikonun ileride ortaya çıkma ihtimali olmalıdır. Eğer riziko eskiden tahakkuk etmişse bu sigortaya konu teşkil etmez veya riziko zaten ileride doğmayacak ise yine bu da sigortaya konu teşkil etmez.Bu nedenle rizikonun ileride ortaya çıkma olasılığının olması gerekmektedir.

- Bu sigortanın ileride doğması karşılığında da sigortalının bir prim vermesi icap etmektedir.
- Sonuç olarak da rizikonun tahakkuku halinde sigortacı bir tazminat ödemeği taahhüt etmektedir.⁶

⁴Enver Alper Güvel ve Afitap Öndaş Güvel, **Sigortacılık**,Ankara:5.Baskı,Seçkin Kitapevi,2010,s.21.

⁵Özdemir Akmut,**Hayat Sigortaları**,İstambul,1992,s.9.

⁶Acınan,**a.g.e.**, ss. 5-6

1.1.4.Büyük Sayılar Kanunu

Büyük adetlerde denen ve sigortacılıkta sıkça kullanılan bir deyimdir. Büyük sayıdan kasıt bir hadisenin normal bir süre içerisinde çok fazla sayıda tekrar edebilmesidir.Tekrar edilme ne kadar artarsa hadisenin meydana gelme ihtimali de o ölçüde çoğalır.Bilindiği gibi ,sigortalılardan toplanan primler yine sigortalı olan hasar görenlere tazminat adı altında ödenmektedir.Her sigorta branşının ve bu branşlarla ilgili rizikoların tahakkuk ihtimali söz konusudur.İşte sigortacı,riziko payını düşünerek sigortanın ücretini saptarken büyük sayılar kanununu ve istatistiklerden büyük ölçüde yararlanmaktadır.Hiç şüphesiz sigortalı sayısı ne kadar fazla olursa rizikoların tahakkuku da o ölçüde azalır.

Sigortacılığın faydalandığı en önemli bir konuda istatistiktir. Geçmiş dönemlere ait istatistikler riziko prim payının hesaplanmasında en önemli rolü oynamaktadır.Büyük adetler kanununa göre, deney adedi arttıkça ihtimal yani meydana gelme olasılığında o denli artmaktadır.⁷

1.1. 5.Sigorta Bedeli

Bir sigorta sözleşmesiyle teminat altına alınan kıymetlerin toplam maddi bedelidir. Sigorta bedeli, sigortacının sorumluluğunun üst sınırını oluşturur. Dolayısıyla sigortalı riskin bedeli poliçede hatalı belirtilmiş olsa dahi sigorta şirketi, sigorta bedelinin üzerinde kalan hasardan sorumlu değildir. Diğer bir deyişle, sigorta poliçesinde yazılı olan tutarı ifade etmektedir. Riskin gerçekleşmesi ile hasarın oluşması durumunda sigortacının ödeyecek olduğu en yüksek rakamı belirtmektedir.

1.1.6.Sigortanın Unsurları

Bir riskin sigorta kapsamına alınabilmesi için bazı unsurların söz konusu olması gerekmektedir.⁸ Öncelikle hasar (risk) tesadüfi olarak meydana gelmelidir. Kasten meydana gelmiş bir hasarda sigortacının herhangi bir sorumluluğu söz konusu olamaz. İkinci unsur, aynı derecede tehlikeye maruz kalan benzer birimlerin bir araya

⁷ Acıman,a.g.e., s.4

⁸ Cihan Tanrıöven, “Sigortacılıkta Müşterek Fonların Yönetimi ve Aktüaryal Dengelerin Kurulması”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Gazi Üniversitesi SBE, Ankara, 1998, s.16-18.

getirilmesidir. Benzer birimlerin bir araya getirilmesi istatistiki hesapların yapılmasını ve hasar oranının tespitini kolaylaştırmakta, dolayısıyla prim alma ve sigortacılık faaliyetinin görülmesini mümkün kılmaktadır. Üçüncü unsur olarak meydana gelebilecek hasarların istatistiksel olarak ölçülebilir olması gerekir. Riskin bilimsel olarak ölçülebilmesi, aynı risk grubuna girecek sigortalıların ödenecek primlerin ve hasar maliyetlerinin hesaplanmasında önemli rol oynamaktadır. Son unsur olarak, hasarların para ile ölçülebilir olmasıdır. Manevi hasarlar sigortanın kapsamına girmemekte ve sigorta söz konusu olmamaktadır.

1.1.7. Sigortaya Konu Olan Risk Faktörleri

Bireylerin ve işletmelerin günlük yaşamda karşılaşacakları risk faktörlerini sosyal, fiziksel, ekonomik ve politik olmak üzere sınıflandırmak mümkündür.⁹

* **Sosyal Risk Faktörleri:** Sosyo kültürel ortamda kural dışı davranışlar. Örneğin, hırsızlık, kazalar ve terör olayları gibi.

* **Fiziksel Risk Faktörleri:** Doğal afetlerle bunun dışındaki risklerdir. Örneğin, fırtına, kasırga, dolu, kuraklık, yangın, erozyon ve deprem vb.

* **Ekonomik ve Politik Risk Faktörleri:** Dünya ve ülke ekonomilerinde meydana gelen değişimler, hükümetlerin aldıkları ekonomik kararlar, savaşların ekonomilere olumsuz etkileri kişileri ve işletmeleri olumsuz yönde etkilemektedir. Ekonomik dalgalanmalar, işsizlik, enflasyon, ekonomik durgunluk gibi sorunlar yaratabilmektedir.

1.1.8. Sigortanın Faydaları

Sigorta insanlar ve ticaretin temelini oluşturan şirketler açısından ve nihayetinde bunların toplamını oluşturan ülke ekonomisi açısından vazgeçilmezdir. Bir başka cümle ile, ekonomik açıdan gelişme sağlanması ve insanların sosyal bir yaşam tarzına sahip olması için sigorta gereklidir.

⁹ Serhat Yanık, “Sigorta İşletmelerinde Mali Yeterlilik Analizi ve Türk Sigorta Sektöründe Bir Uygulama Örneği”, **Yayımlanmamış Doktora Tezi**, 2000, s. 21.

Sigorta klasik anlamda; oluşabilecek ekonomik zararları önlemek ve zararı telafi etmek amacıyla vardır. Bireyler; kaza, yangın, üçüncü kişilere zarar verme vb. tehditler nedeni ile çeşitli rizikolar altındadır. Günümüzde ticari faaliyetlerin sınırlarının kalkması ile riziko çeşitleri de daha karmaşık bir hal almıştır¹⁰. Oluşabilecek bu zararları ve riskleri önlemek, ülkenin ekonomik yönden kalkınmışlığına katkıda bulunmak adına sigorta kişilere ve ülke ekonomisine şu açılardan fayda sağlamaktadır:

- * Sigorta ticari hayatta var olması gereken güven ortamını pekiştirir.
- * Riskin gerçekleşmesi ihtimali ile elde bulundurulan fonları en alt seviyede tutulmasını sağlayarak bu fonların yatırıma dönüşmesini teşvik eder.
- * Girişimcinin gelecekteki kararları açısından bulunan belirsizlik ortamını kaldırarak girişimcilerin daha cesur kararlar almasını sağlar.
- * Sigortanın sağlamış olduğu güvence, girişimcinin daha kolay kredi bulmasını sağlayarak, kredibilitesini yükseltir.
- * Belirsizlik ortamının kalkması nedeniyle ürün fiyatlarının daha makul, gerçekçi ve rekabetçi seviyede oluşmasına zemin hazırlar.
- * Önemli bir mali kurum niteliği taşıyan sigorta şirketleri mali piyasaların gelişmesine paralel büyüyecek, buna paralel büyüyen mali piyasalar da sigorta şirketlerinin mali sektörün önemli bir aktörü haline gelmesine vesile olacaktır. Bir başka ifade ile sigorta şirketleri tahsil edilen primler ile rizikonun gerçekleştiği ana kadar bir nevi banka vazifesi görürler. II. Dünya savaşı sonrası Almanya ve Amerika'nın mali yönden gelişmesinde sigorta sektörünün oldukça fazla etkisi olmuştur.¹¹
- * Girişimci açısından birçok yönden riziko azaldığından kredi kuruluşlarının kredi işlemlerinin genişlemesine ve yaygınlaşmasına zemin hazırlar.
- * Yeni istihdamlar yaratmak suretiyle işsizliğin azalmasına yardımcı olur.
- * Yapılan faaliyet nedeniyle devletin önemli bir vergi kaynağına sahip olmasını sağlar.

¹⁰ Enver Alper Güvel ve Afıtap Öndaş Güvel, **a.g.e.**,s.27-33.

¹¹Tanrıöven, **a.g.e.**, Ss. 34, 35.

* Ülkenin gelişmişlik seviyesinin artırılması için özellikle hayat sigortası yardımı ile gerekli tasarrufları sağlayarak fon oluşturulmasını sağlar.

* İhracat kredisi sigortası, nakliyat sigortası vb. uluslararası enstrümanlar vasıtasıyla ülkenin ticari ilişkilerini geliştirir ve ülkeye döviz girdisi sağlar.

1.1.9. Sigorta Türleri

Sigorta çeşitli özelliklerine göre doktrinde farklı şekilde ayrımlara tabi tutulabilmektedir. Genel hatları ile bu ayrımlar aşağıda özetlenmiştir.¹²

1.1.9.1. Ödenecek Primler Bakımından

Ödenecek primler bakımından sigorta çeşitleri sabit primli sigorta ve değişken primli sigorta olmak üzere ikiye ayrılır.

* **Sabit Primli Sigorta:** Sigorta şirketinin sigorta primi karşılığında üzerine riski aldıktan sonra şirketin kar zarar durumuna göre prim tutarını değiştiremediği sigorta türüdür.

* **Değişken Primli Sigorta:** Bu sigorta türünde sigorta edenin aldığı prim net ve kesin değildir. Sigorta dönemi sonunda sigorta şirketinin kar zarar durumuna göre kesin prim hesaplanabilmektedir. Örneğin; tarım sigortalarında primin hasat sonunda tespit edilmesinde olduğu gibi.

1.1.9.2. Sigorta Sözleşmesini Yapan Açısından

Sigorta sözleşmesini yapan açısından sigorta ve reasürans olarak sınıflandırmak mümkündür.

* **Sigorta Sözleşmesi:** Riske maruz kalan sigorta ettiren ile Anonim Şirket şeklinde kurulan ve riski üstüne alan sigorta eden arasında teminat karşılığı kurulan risk sözleşmelerinin bütünüdür.

* **Reasürans Sözleşmesi:** Sigorta şirketlerinin belli bir riski ya da hasarların belli bir bölümünü bir sigorta sözleşmesi ile bir başka sigorta şirketine transfer etmesi

¹² Enver Alper Güvel ve Afıtap Öndaş Güvel, **a.g.e.**, s. 99

sonucu gerçekleşen sigorta sözleşmesidir. Sigorta sözleşmeleri bu şekilde üzerlerine aldıkları büyük çaplı riskleri dağıtmaktadırlar.

1.1.9. 3. Sigorta İlişkisinin Düzenlenmesi Bakımından

Sigorta ilişkisinin düzenlenmesi bakımından sigorta türleri yasal sigorta ve akdi sigorta olmak üzere ikiye ayrılır.

* **Yasal Sigorta:** Sigorta ilişkisinin bir yasadan kaynaklandığı durumlarda yasal sigorta söz konusu olur. Sosyal riskler için yapılan zorunlu sigortalar genellikle bu kapsamdadır. Örneğin zorunlu deprem sigortası gibi.

* **Akdi Sigorta:** Tarafların özel bir rizikonun gerçekleşmesi ihtimali ile aralarında sözleşmeye dayanarak yaptıkları sigorta türüdür. Özel rizikolar için yapılan sigortaların birçoğu bu gruba girer. Örneğin hırsızlık, yangın, kasko sigortası gibi.

1.9.4. Sigortanın Zorunluluğu Bakımından

Sigorta zorunluluğu bakımından sigorta türleri temel olarak zorunlu sigorta ve ihtiyari sigorta olmak üzere ikiye ayrılır.

* **Zorunlu Sigorta:** Özel sigortalar kamunun menfaati için bazı durumlarda yasalarla zorunlu hale getirilmiştir. Bunlar sosyal sigortanın dışında kalan sigortalardır. Bu tür sigortalar özel sigorta ile sosyal sigorta arasında yer alırlar. Örneğin zorunlu deprem sigortası, trafik sigortası gibi.

* **İhtiyari Sigorta:** Yasalarla zorunlu hale getirilenlerin dışında kalan sigortalardır. Örneğin hırsızlık, kasko ve yangın sigortası gibi.

1.1.9. 5. Ödenecek Tazminat Tutarı Bakımından

Ödenecek tazminat tutarı bakımından sigorta türleri, zarar sigortası ve tutar sigortası olmak üzere ikiye ayrılır.

* **Zarar Sigortası:** Zarar sigortasında sigorta edilenin değeri değil sadece riskin gerçekleştiğinde meydana gelen zarar miktarı ödenmektedir.

* **Tutar (Meblağ) Sigortası:** Bu sigorta türünde tarafların sigorta sözleşmesinde serbestçe belirledikleri tutar rizikonun gerçekleşmesi halinde somut

zararın miktarı ne olursa olsun aynen ödenmektedir. Bu nedenle bu sigorta türünde eksik, tam yada aşkın sigorta değerlendirmesi yapılmamaktadır. Ayrıca bu sigorta türünde birden çok (çifte) sigorta yapılması da mümkündür. Tutar sigortası günümüzde hayat sigortalarında ve ferdi kaza sigortalarında uygulanmaktadır.¹³

1.1.9. 6. Riskin Gerçekleşeceği Yer Bakımından

Riskin gerçekleşeceği yer bakımından sigorta türleri; deniz sigortası, kara sigortası ve hava sigortası olmak üzere üçe ayrılır.

* **Deniz Sigortası:** Denizlerde riskin ortaya çıkması durumunda karşılaştığımız sigorta türüdür. Denizlerde risk değer olarak daha yüksek olduğu için tarihsel süreçte sigortacılık bu alanda doğmuş ve daha fazla gelişmiştir²².

* **Kara Sigortası:** Deniz ve hava dışında gerçekleşen riskleri kapsayan sigorta türüdür.

* **Hava Sigortası:** Hava taşımacılığındaki gelişmeye paralel olarak gelişen bir sigorta koludur.

1.1.9. 7. Sigorta Ettirilen Menfaat Bakımından

Sigorta ettirilen menfaat bakımından sigorta; kişi sigortaları, mal sigortaları, mal varlığı sigortaları gibi çeşitlere ayrılmaktadır.

* **Kişi Sigortaları:** Sigortanın konusunun herhangi bir mal değil de bizzat sigortalının kendisi olduğu sigorta çeşididir. Riskin gerçekleşme ihtimali bazı istisnalar dışında kesin olarak bilinmemekle birlikte, ileride gerçekleşme olasılığı çok yüksektir. Kişi sigortaları kendi içinde hayat sigortası, kaza sigortası gibi farklı çeşitlere ayrılır.

* **Hayat Sigortası:** Kişilerin yaşlılıklarında ya da ölümleri halinde geride bıraktıkları aile bireylerinin sıkıntıya düşmeden yaşamlarını devam ettirmesi için güvencesinden faydalandıkları bir sigorta çeşididir. Bu sigorta türünde gelecek için yapılan tasarruf ön plana çıkmaktadır. Hayat sigortaları da kendi içinde tasarrufa bağlı,

¹³ Enver Alper Güvel ve Afitap Öndaş Güvel, **a.g.e.**, s. 104-105.

ölüme bağlı, bireysel emeklilik ve grup hayat sigortaları gibi çeşitli türlere ayrılmaktadır.

***Kaza Sigortası:**Kişinin dışarıdan gelen bir olay nedeniyle ölmesi ya da daimi sakat kalması hallerinde uğrayacağı ekonomik kayıpları güvence alan sigorta çeşididir. Kaza; dışarıdan ve aniden meydana gelen bir olayın sigortalının mal veya bedeni üzerinde hasar bırakmasıdır. Şahıs bireysel kaza, grup bireysel kaza, koltuk bireysel kaza, seyahat bireysel kaza gibi çeşitli türleri vardır.

*** Mal Sigortaları:**Sigorta ettirenin mallarında riskin çeşitli şekillerde gerçekleşmesi mümkündür. Sigorta ettirenin mamelekinin sadece aktifini güvence altına alan sigortalar mal sigortalarıdır. Bu sigorta türünde kural olarak çifte sigorta yapılamaz ve sigorta değeri malın gerçek değerini aşamaz. Mal sigortaları riskin içeriğine göre çeşitli alt dallara ayrılmaktadır. Bunlar aşağıda kısaca özetlenmiştir.

***Yangın Sigortası:**Yangın ve yangına bağlı olarak meydana gelen zararları güvence altına alan sigorta çeşididir. Kanunlar dâhilinde yangın sigortası kapsamına kural olarak; yangın, yıldırım ve infilak rizikosu dâhildir. Sözleşmeye bunların dışında özel güvenceler eklenmesi de mümkündür.

***Deprem Sigortası:**Olası bir deprem felaketinde bina maliklerini ve intifa hakkı sahiplerini güvence altına almak amacıyla oluşturulmuş bir sigorta türüdür. 2000 yılından itibaren ülkemizde binaların deprem sigortası yaptırması zorunlu hale gelmiştir. Binalarda bulunan eşyalar deprem sigortası kapsamında değildir.

***Nakliyat Sigortası:**Bir yerden bir başka yere yapılan taşıma sırasında, taşınan malın ve taşımada kullanılan aracın hasara uğraması halinde güvence sağlayan bir sigorta türüdür.

***Oto Kasko Sigortası:**Motorlu kara taşıtlarında risk gerçekleştiğinde meydana gelebilecek zararları güvence altına almak amacıyla yapılan bir sigorta türüdür. Oto kasko sigortasında risk kaza, yanma, çalınma gibi çok çeşitli biçimlerde ortaya çıkabilmektedir.

***Hırsızlık Sigortası:** Çalınan malları güvence altına alan bir sigorta çeşididir.

***İnşaat Sigortası:**İnşaat arsasının kazılmasından anahtar teslimine kadar olan süre içerisinde inşaatta veya bu inşaata ait tesislerde meydana gelebilecek hasarları sigorta güvencesi altına alan bir sigorta çeşididir.

***Tarım Sigortası:**Tarım ürünlerini ve hayvanları sigorta güvencesi altına alan sigorta çeşididir. Dolu ve hayvan sigortası olarak iki kısma ayrılır¹⁴. Ülkemizde tarım sektörünü tehdit eden risklerin teminat altına alınması amacıyla 14 Haziran 2005 tarihinde 5363 sayılı Tarım Sigortaları Kanunu çıkarılarak hayata geçirilmiştir.

***Diğer Mal Sigortaları:**Mal sigortalarının; cam kırılma, mühendislik, makine montaj sigortası gibi başka çeşitleri de vardır.

* **Malvarlığı Sigortaları:** Sigorta ettirenin mamelekinin hem aktif hem de pasifini güvence altına alan sigorta çeşidine malvarlığı sigortaları denir. Mal sigortalarından farklı olarak burada malvarlığı bir bütün olarak güvence altına alınmaktadır. Bu sigorta türünde aşkın veya eksik sigorta uygulaması söz konusu değildir. Malvarlığını güvence altına alan sigortalar çeşitli şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Örneğin: mali sorumluluk sigortası, reasürans ve zorunlu gider (yeni değer) sigortası gibi.

1.1.10. Sigortanın Temel Prensipleri

Sigortacılığın temelini oluşturan beş temel ilke; sigortalanabilir menfaat ilkesi, mutlak iyi niyet ilkesi, tazminat ilkesi, hakların devri ilkesi ve yakın sebep ilkesidir.

1.1.10. 1.Sigortalanabilir Menfaat İlkesi

Menfaat ilkesi; sigorta yaptıranın sigorta yapılan şeyin güvence altına alınmasında bir menfaatinin olması anlamına gelir. Sigortalanabilir menfaatten söz edilebilmesi için sigorta yaptıranın riske konu kıymetin zarar görmesinden dolayı yasal ve geçerli bir parayla ölçülebilen kaybının olması gerekir. Bu menfaat ilişkisinin kural olarak hem sözleşmenin yapıldığı anda hem de riskin gerçekleştiği anda olması gerekir. Bunun yanı sıra nakliyat sigortalarında menfaatin hasarın gerçekleştiği anda, hayat sigortalarında sözleşmenin yapıldığı anda olması yeterlidir.

¹⁴ Necdet Sağlam, “Sigorta İşletmelerinde Mali Tabloların Hazırlanması ve Avrupa Birliğine Uyumu”, **Yayımlanmamış Doktora Tezi**, Eskişehir, 1996, s. 24.

Sigortanın konusu sigortalı şey ya da sorumluluğun kendisidir. Yani deprem sigortasında bina, yangın sigortasında işyeri, sorumluluk sigortasında bireyin yasal sorumluluğu, hayat sigortasında yaşam, sigortanın konusu olabilmektedir. Sigorta sözleşmesinin konusu ise yukarıdaki bina, işyeri ve sorumluluk değil sözleşmeye taraf olan kişinin bu şeyler üzerinde sahip olduğu menfaattir. Menfaat ilişkisi saptanırken sigorta sözleşmesi tarafının şeyin maliki olması aranmaz örneğin mal sigortalarında emanetçi ve yed-i emin, intifa hakkı sahibi, rehin hakkı sahibi ve kiracı sıfatıyla hareket edildiği durumlarda ilgilinin menfaatinin olduğu kabul edilir.¹⁵

1.1.10. 2. Mutlak İyi Niyet İlkesi

Sigorta sözleşmeleri tarafların birbirlerine güvenmeleri ilkesi üzerine kurulmuştur. Sözleşme yapılmadan önce özellikle sigorta yaptıran sigorta konusu hakkında tüm bilgileri sigorta eden istemese bile dürüstçe vermelidir. Sigorta eden de sigorta edileni aydınlatma yükümlülüğünü yerine getirmeli onu aldatacak davranışlardan kaçınmalıdır. Sigorta eden genellikle karşı tarafın beyanı doğrultusunda sigorta sözleşmesini yapmaktadır. Tüm sigorta poliçelerinde yer alan “ beyan yükümlülüğü” bu ilkenin gerçekleştirilmesi için konulmuştur.

İyi niyet sadece sözleşmenin kurulması anında değil sözleşme süresince ve riskin gerçekleşmesinden sonrada devam etmelidir. Çünkü sigorta edilen şeye tasarruf etme yetkisi genellikle sigorta ettirenin üzerinde bulunmaktadır. Bu dönemde haber verilmediği takdirde sigortacının, sigorta edilen şey hakkında bilgi sahibi olması veya riskin gerçekleştiğini öğrenmesi de genellikle mümkün değildir.

1.1.10. 3. Tazminat İlkesi

Tazminat riskin gerçekleşmesi nedeniyle sigorta edilene ödenen tutardır. Bütün mal ve mesuliyet içeren sigorta sözleşmeleri esas itibari ile tazminat sözleşmeleridir. Sözleşmenin konusu ise genellikle sigortalıyı riskin gerçekleşmesinden önceki hale getirmektir. Sözleşmede belirtilen meblağ genellikle sigortacının mesul olacağı azami miktarı gösterir.

Risk gerçekleştiğinde haksız bir durumun ortaya çıkmaması için ödenen tazminat miktarının sigorta edilenin piyasa değerine eşit olması gerekir. Çünkü sigorta

¹⁵ Murat Özbolat, **Temel Sigortacılık**, I. baskı, Seçkin Kitabevi, 2006, s.107.

bir zenginleşme aracı değildir. Bu nedenle ödenen tutarın sigorta edilenin değerinden daha az seviyede olması mümkün iken daha yüksek bir seviyede belirlenmesi (aşkın sigorta) kural olarak mümkün değildir.

Sigortacının riskin gerçekleşmesi halinde ödeyeceği tazminat sigortanın türüne göre; nakit ödeme, tamir, yerine koyma ve yenileme şeklinde gerçekleşebilmektedir.¹⁶

1.1.10. 4. Hakların Devri İlkesi

Sigorta edilen şeyin üçüncü kişiler tarafından hasara uğratılması halinde zarara uğrayanın kural olarak Borçlar Kanunu hükümlerince kusurlu taraftan tazminat talep etme hakkı vardır. Fakat sigorta edilen dava açmadan riskin gerçekleştiği gerekçesiyle sigorta şirketinden tazminatını aldıktan sonra kusurlu tarafa dava açma hakkını kanunen sigorta şirketine devretmiş olur buna hakların devri ilkesi denir. Kanunen bu yetki sigorta şirketine verilmemiş olsaydı sigorta ettiren hem sigorta şirketinden tazminatını alacak hem de kusurlu tarafa tazminat davası açacak böylece sigortayı bir zenginleşme vasıtası olarak kullanabilecekti.

1.1.10. 5. Yakın Sebep İlkesi

Sigortalının, sözleşmeye dayanarak sigortacıdan bir tazminat talebinde bulunabilmesi için hasarın poliçede belirtilen risklerden birinin gerçekleşmesi sonucu meydana gelmesi gerekmektedir. Kısaca söylemek gerekirse sözleşmede prim hangi risk için alınmışsa hasar da o riskin karşılığında ödenir. Örneğin hırsızlık sigortasında, hırsız evin kapısını kırmış fakat evden bir şey alamadan yakalanmışsa, kapının hasarı da hırsızlık sigorta poliçesi kapsamında ödenmelidir. Çünkü hırsızlık olayı teşebbüs aşamasında kalmıştır. Sigorta şirketinin olayı mala zarar verme gibi değerlendirmemesi gerekir. Bunun yanı sıra ev sahibine sırf zarar vermek maksadıyla ya da konut dokunulmazlığını ihlal maksadıyla kapı kırılmış olsaydı sigorta ettiren hırsızlık sigortasına dayanarak tazminatını alamayacaktı.

Sigorta sözleşmelerinde hasarın yakın sebebinin belirlenmesi bazen çok karmaşık bir hal alabilmektedir. Bu nedenle sigorta sözleşmesinde hasarın yakın sebebi sigortalı olmuş bir tehlike ya da poliçede istisna edilmemiş bir tehlike olmalıdır. Örneğin yangın sigortasına deprem riski dahil edilmemişse, deprem sonucu konutta meydana

¹⁶ Özbolat, a.g.e., ss.108-109

gelen yangın dolayısıyla tazminat ödenmeyecektir. Çünkü yangının yakın sebebi olan deprem poliçede gösterilmemiştir.

1.1.11. Risk Transferi

Sigorta işletmeleri güvence satarak üzerlerine aldıkları riskleri kontrol edebilmek veya mali yükümlülüklerini azaltmak için reasürans, koasürans ve konservasyon gibi bir takım enstüramanları kullanarak risklerini transfer etmek ihtiyacı duyarlar.

1.1.11.1. Reasürans

Reasürans en açık ifade ile sigortanın sigortası ya da sigorta işinin bir sigortacıdan bir başka sigortacıya transfer edilmesidir.

Reasürans sözleşmelerinde aktarmayı yapan sigortacı işletmeye sedan işletme, bu aktarmayı kabul eden işletmeye ise reasürans işletmesi ya da reasürör denmektedir.

Reasürans yapılmasının ilk amacı beklenmedik zamanda gerçekleşen hasar ödemelerini karşılayabilmek, sigorta işletmelerinin büyümek ve daha fazla iş kabul etme isteklerinin yerine getirilmesi ve kazanç ve kayıpları dengeleyerek karlı bir portföye sahip olmak için yapılır.

Reasürans sözleşmelerinin; sigorta işletmesinin riskteki payını azaltmak, sigorta işletmesinin iş kabul kapasitesini artırmak, sedan işletmenin hasar oranında karlılığını sağlamak, sigorta şirketinin saklama payını ve limitini artırarak iş adedi ve tutarını artırmak, reasürörün işletmeye mali destek sağlaması gibi faydaları vardır.¹⁷

Sigorta şirketinin sermaye ve ihtiyatlarının, prim gelirleri ve varolan riskin özellikleri göz önüne alınarak kaybına katlanabileceği azami miktara konservasyon adı verilir. Sedan şirketin üzerinde tuttuğu risk miktarı konservasyon, reasürans şirketinin

¹⁷ Özbolat, a.g.e., s.127

üzerinde tuttuğu risk miktarı ise sesyon olarak adlandırılır. Konservasyon brüt ve net olmak üzere iki çeşidi vardır.

Sigortalanan şeyin risk derecesine göre değişen hasara paralel olarak ayarlanacak oranına brüt konservasyon denir. Sigortacının bir hasarın gerçekleşmesi esnasında ödenecek tazminat tutarından kendisinin ödemeye hazır olduğu kısma net konservasyon denir. Net konservasyonun yüksekliği öz ve dış sermayenin miktarına ve sahip olunan sigortalının sayısına bağlıdır. Örneğin sigorta şirketi 100 TL tazminatı ödeme kudretine sahipse bunun net konservasyonu 100 TL dir. Eğer bu rizikonun hasar ihtimali %50 ise brüt konservasyon 200 TL olacaktır. Çünkü şirketin 100 TL ye kadar hasarı karşılayabilecek mali imkanı vardır. Hasar ihtimali %50 olunca ancak 200 TL lik bir teminatta, 100 TL zarar olabilmektedir. Bu şekilde birinci şekliyle hasarın kabul edilmesi net konservasyonu oluşturur. İkinci haliyle kabulde ise brüt konservasyon sağlanmış olmaktadır. Brüt konservasyonun net konservasyona eşit olduğu nokta hasar oranının %100 olacağı noktadır. Sigortalı şeyin risk derecesi azaldığı oranda brüt konservasyon artmakta, risk derecesi arttığı oranda brüt konservasyon net konservasyona yaklaşmaktadır.¹⁸

11.11.2. Koasürans

Riskin gerçekleşmesi halinde sigorta firmasının güvenceyi tek başına veremeyeceği hallerde, tek bir riske ait sorumluluğu bir başka sigorta şirketi ile paylaşmasına koasürans denir. Koasürans türü sözleşmeye öncülük eden sigorta şirketi “jeran işletme” sorumluluğu paylaşan diğer şirket ise koasürör işletme olarak adlandırılır.¹⁹ Koasürans türü sigorta sözleşmelerine daha çok gemilerin ve büyük çaplı fabrikaların güvence altına alınmasında rastlanır.

¹⁸ Tanrıöven, **a.g.e.**, s.128.

¹⁹ Gülsün İşseveroğlu, “Sigorta Şirketlerinde Finansal Başarının Ölçülmesi ve Bir Uygulama”, **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Uludağ Üniversitesi SBE, Bursa, 2005, s. 14.

1.2.Ekonomik Kriz İle İlgili Kavramlar

1.2.1.Kavramsal Olarak Kriz

Kriz,çeşitli bilim dallarında ve aynı zamanda günlük konuşma dilinde çok yaygın olarak kullanılan kavramlardan birisidir.Etimolojik kökeni Yunanca ‘’krisis’’ kelimesine dayalı olan kriz kelimesi,sosyal bilimler alanında çoğu kez ‘’buhran’’ ve ‘’bunalım’’ kelimeleriyle eş anlamlı olarak kullanılmaktadır.Sosyal bilimler açısından kriz kavramının tanımını yapmak hiç de kolay değildir.İçinde bulunulan durumun yada karşı karşıya kalınan olayların ne derce ‘’kriz’’ olduğu kişiden kişiye değişebilmektedir.

Herhangi bir durumu kriz olarak adlandırabilmek için krizin temel unsurlarının yada temel özelliklerinin bilinmesinde yarar bulunmaktadır.

Ekonomik anlamda kriz, önceden bilinmeyen ya da öngörülmeleyen bazı gelişmelerin makro düzeyde devlet; mikro düzeyde ise firmaları ciddi olarak etkileyecek sonuçlar ortaya çıkarması anlamına gelmektedir.²⁰

Başka bir tanımlamaya göre kriz, herhangi bir mal,hizmet,üretim faktörü veya finans piyasasındaki fiyat ve miktarlarda kabul edilebilir bir değişme sınırının ötesinde gerçekleşen şiddetli dalgalanmaları ifade etmektedir.²¹

1.2.2.Finansal Kriz Türleri

Finansal liberalizasyon sürecinde uluslararası fonlar küresel düzeyde daha yüksek getiri elde edebilecekleri ülkelere rahatça girip çıkabildiklerinde uluslararası sermaye hareketlerinin hacminde önemli artışlar meydana gelmiştir. Ülkeler arası finansal liberalizasyonun yüksek düzeylere ulaştığı 90’lı yıllarla birlikte ivme kazanan ve uluslararası finans literatüründe önemli bir yer edinen ‘finansal’kriz olgusu kavramsal düzlemde incelenecektir.Bundan dolayı öncelikle finansal kriz sürecinin başlangıcındaki belirtileri görmemiz gerekmektedir.Bu belirtiler şu başlıklar altında toplanmaktadır.²²

²⁰ Coşkun Can Aktan,Hüseyin Şen,’’Ekonomik Kriz: Nedenler ve Çözüm Önerileri’’,**Yeni Türkiye Dergisi Ekonomik Kriz Özel Sayısı**,Sayı: 42, (Kasım-Aralık),s.1225.

²¹Aykut Kibritçioğlu,’’ Türkiye’de Ekonomik Krizler ve Hükümetler, 1969-2001’’,**Yeni Türkiye Dergisi Ekonomik Kriz Özel Sayısı**, Sayı: 41, (Eylül-Ekim),s.174.

²² Frederic S.Miskin,“Global Financial Instability: Framework, Events, Issues,”,**Journal of Economic Perspective**,Vol.13,No.4(2001),s.3.

- Faiz oranlarındaki artış,
- Belirsizliklerdeki artış,
- Menkul kıymetler borsasının çöküşü ve Bankacılık sektöründeki sorunlardır. Ayrıca, para ikamesinin artması ve beklenen enflasyon oranındaki artışlarda finansal istikrarsızlığın yayılmasına etki etmektedir.²³

Finansal krizlerin ortak özellikleri olmakla birlikte, hepsinin kendine has bazı ayırt edici özellikleri bulunmaktadır. Ortak nokta ise hepsinin önemli maliyetler yaratmalarıdır. Bu maliyetlerin en önemlileri, çıktı kayıpları ve kırılgan finansal sektörü yeniden inşa etmek için harcanan önemli finansal kayıplardır. 1990'lı yıllarda oluşan krizlerin en önemli ayırt edici özelliği bu krizlerin oluştuğu bölge başta olmak üzere dünya üzerinde yarattıkları global etkilerin artmış olmasıdır.²⁴ Genel kabul gören yaklaşıma göre özellikle yükselen piyasalarda yaygın olarak görülen finansal krizler ana hatlarıyla;

- Para Krizleri,
- Bankacılık Krizleri,
- Dış Borç Krizleri ve Sistemik finansal krizler olmak üzere dört grupta toplanmaktadır.²⁵

Bu krizler genellikle birbirini takip ettiklerinden bunlar arasında kesin çizgilerle ayırım yapılamamaktadır. Aşağıda bu krizler genel olarak tanımlanmaktadır.

1.2.2.1. Para Krizleri

Para krizi, literatürde döviz krizi olarak ifade edilmektedir. Döviz kurundaki ani bir hareket ve sermaye hareketlerindeki keskin bir değişim sonucu ortaya çıkmaktadır. Özellikle sabit döviz kuru sisteminde piyasa katılımcılarının taleplerini

²³ Aslı Demirgüç Kunt, Enriça Detragiache, "The Determinants of Banking Crises in Developing and Developed Countries, *IMF Staff Papers*, Vol. 45, No.1. (1998). ss.81-84.

²⁴ Mustafa Özer, **Finansal Krizler, Piyasa Başarısızlıkları ve Finansal İstikrarı Sağlamaya Yönelik Politikalar**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1999, s.20.

²⁵ Jeffrey Sachs, "Alternative Approaches to Financial Crises in Emerging Markets", **Capital Flows and Financial Crises (Ed.)**, 1998, s.239.

aniden ulusal para ile şekillendirilmiş aktiflerden yabancı paralı aktiflere kaydırmaları sonucu, Merkez Bankasının döviz rezervlerinin tükenmesi şeklinde ortaya çıkan krizlerdir.

Bir ülke parasının üzerindeki spekülasyon saldı bir devalüasyonla veya şiddetli değer kaybıyla sonuçlanırsa veya Merkez Bankasının büyük miktarlarda rezerv satmak veya faiz oranlarını önemli oranda yükseltmek suretiyle parayı korumaya zorlanırsa bir döviz veya para krizi ortaya çıkmaktadır.²⁶ Para krizi, bir ülke parasına güveninin kaybolması dolayısıyla spekülasyon fonların ülkeyi terketmesi ve Merkez Bankasının tüm destekleme çabalarına rağmen mevcut kurun sürdürülemez olarak ulusal paranın devalüe edilmesi veya tümünden dalgalanmaya bırakılması biçiminde de tanımlanmaktadır.²⁷ Döviz krizleri genelde sabit kura dayalı dezinflasyon programları sonucu ortaya çıkmakta ve yerli paranın değer kazanması sonucu, cari işlemler dengesindeki açık büyümektedir. Buna rağmen sabit kurdan çıkamayan ülkeler, ister istemez bir krize sürüklenmektedir.²⁸

Sabit kur uygulayan ülkelerde para krizleri ödemeler dengesi krizleri olarak adlandırılarak, dikkat döviz rezervi azalmalarına çekilirken, esnek kur sistemi uygulayan ülkelerdeki krizlere döviz kuru krizi adı verilerek, dikkat rezerv azalmaları yerine kur değişmelerine çekilmiş olmaktadır.²⁹

1.2.2.2. Bankacılık Krizleri

Bankacılık krizleri genelde banka bilançolarının kötüleşmesinden; bilanço aktif yapılarının bozulmasından kaynaklanmaktadır. Daha açıkçası, geri dönmeyen kredilerin artması, menkul değerler piyasasındaki dalgalanmalar, reel sektörün küçülmesi nedeniyle bankaların aktif yapılarının bozulması bankacılık krizlerinin temel nedenleri olmaktadır. Bankacılık krizlerinin bir başka tanımı da, bir ya da birden fazla bankaya güvenin sarsılması, halkın aniden ve yaygın olarak mevduatlarını çekmek için bankalara hücum etmesi olarak tanımlanmaktadır.³⁰

²⁶ Güven Delice, "Finansal Krizler: Teorik ve Tarihsel Bir Perspektif", **Erciyes Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, No.20 (Ocak 2003), s.59.

²⁷ Halil Seyidoğlu, "Uluslararası Mali Krizler, IMF Politikaları, Azgelişmiş Ülkeler, Türkiye ve Dönüşüm Ekonomileri", **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, No.2 (2003), s.151.

²⁸ Aslan Eren ve Bora Süslü, "Finansal Kriz Teorileri Işığında Türkiye'de Yaşanan Krizlerin Genel Bir Değerlendirmesi", **Yeni Türkiye**, No.41, (Eylül 2001), s.664.

²⁹ Kibritçiöğlü, **a.g.m.**, s.175.

³⁰ Eren ve Süslü, **a.g.m.**, s.671.

Bankacılık krizini teşhis ederken sorunun bir tek bankaya mı yoksa az sayıda bankaya mı ilişkin olduğunu, yoksa sorunun sistematik denilen bütün piyasayı ilgilendiren bir sorun mu olduğunu belirlemek son derece önemlidir. Tek bir bankanın başarısızlığı her zaman tüm bankacılık sistemini sarsmayabilir; ancak krizdeki bankanın, bankacılık sistemi içindeki payının büyüklüğü, krizin sistemik bir krize dönüşmesi olasılığını attırmaktadır.

Döviz krizlerinin bankacılık krizlerine neden olduğu iddia edilmektedir. Şöyle ki; Kriz öncesi dönemde uygulanan sabit döviz kuru rejimi terk edilmeden önce spekülasyon saldırıları sonucu uluslararası rezervlerin büyük ölçüde kaybolması, para stokunda ve kredi arzında ani düşümlere yol açabilmektedir. Azalan kredi hacmi üretim üzerinde olumsuz etki yaratabilecek ve geri dönmeyen kredilerin artması bankacılık krizleriyle sonuçlanabilmektedir. Döviz krizi ile birlikte gelen ulusal paranın aşırı değer kaybı sonucunda, bankalar arasında büyük miktarlarda olan ve kur riskine karşı korunmamış döviz cinsinden borçların geri ödenme problemleri ortaya çıkmaktadır. Bu problem ise, bankacılık sisteminin zayıflamasına yol açabilmektedir.³¹

1.2.2.3. Dış Borç Krizleri

Bir ülkenin kamu ve/veya özel kesime ait dış borçlarını ödeyememe durumu olarak ifade edilmektedir. Özellikle hükümetlerin dış borçların çevrilmesi ve yeni dış kredi bulma konusunda sıkıntı yaşamaları nedeniyle dış borcun yeni ödeme planlarına bağlanması veya yükümlülüklerin ertelenmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Dış borç krizleri, dış borçlarını düzenli olarak ödemekte olan bir ülkenin borcunun anapara ve faizlerini ödeyemeyeceğini ilan etmesi durumu olarak da tanımlanabilir.³² Ayrıca, dış borç krizleri genellikle resmi dış borç için kullanılmaktadır.

Likidite krizine (para ve bankacılık) düşen bir ülkenin, tüm yükümlülüklerinde olduğu gibi, dış borç geri ödemelerinde de aksama oluşabilir. Bu nokta, likidite krizleri ile dış borç krizleri arasındaki tek gerçek ve bilinen ilişki olmaktadır.

Dış borç krizlerini, likidite krizlerinden ayıran pek çok unsur bulunmaktadır. Bir dış borç krizi, dış borç geri ödeme, miktar ya da vadelerindeki yükümlülüklerini tam ve eksiksiz bir şekilde yerine getir(e)meyeceği beyanı ile başlamış kabul edilmektedir.

³¹ M. Nejat Coşkun, **Kriz ve IMF Politikaları**, 1. Baskı, İstanbul: Alkım Yayınevi, 2001, s. 41.

³² Sachs, **a.g.m.**, s. 239.

Dış borç krizlerinin en önemli özelliği krizlerin sürekli değil geçici ve bir döneme ait olmasıdır. Ayrıca, tek bir ülkedeki likidite krizi bile tüm dünya finansal sistemine önemli derecede olumsuz etkide bulunurken, dış borç krizine düşen bir ülkenin olumsuz etkileri yalnızca alacaklı taraf(lar)la sınırlı kalmaktadır. Bu durum, aksayan ödemenin miktarı önemli derecede büyük olsa da geçerlidir.³³

Ülkeler bir dış borç krizi ile karşılaştıkları zaman sorulacak ilk soru, krizin geçici mi yoksa kalıcı mı olduğudur. Bir başka ifadeyle, ülkenin likidite kısıtı (illiquidity) ile mi yoksa çözümsüzlükle mi (insolvency) karşılaşıldığının tespitidir. Borçlular için cevap birincisidir ve likidite sağlanmasıyla sorun aşılanacaktır ancak, alacaklılar için ise cevap ekonominin şartlarına bağlıdır. Alacaklıların tepkisi kayıpları kesmek için yeni borçlanmaları durdurmak şeklinde belirlenebilir.

1.2.2.4.Sistemik Finansal Krizler

Sistemik finansal krizler, finansal sistemde ortaya çıkan ve finansal sistemin, varlık değerlemesi, kredi tahsisi ve ödemeler gibi önemli işlevlerini kesintiye uğratan bir şok biçiminde tanımlanmaktadır.Potansiyel olarak finansal piyasaların ciddi biçimde bozulmasını ifade etmektedir ve ekonomik, sosyal ve politik yaşamın yapısından ve değişkenliğinden kaynaklanmaktadır.Sistemik finansal krizlerde mutlaka bir yayılma süreci bulunmaktadır. Bir ülke, kurum veya firmadaki sorunlar, diğer bir ülke, firma veya kurumlarda çözümsüzlüğe yol açabilmektedir. Örneğin Asya krizinde başlangıçta şirket iflasları Kore ve Tayland'da gözlenirken, bu durum kısa bir süre sonra bölge ülkelerininfinansal piyasalarına yayılmıştır.Sistemik kriz dönemlerinde, ülkede üretim kayıpları meydana gelmekte, milli gelir düşmekte, ekonomik kayıplar büyümekte ve ülke ekonomik etkinlikten uzaklaşmaktadır.³⁴

Finansal krizler (para, bankacılık, dış borç ve sistemik finansal krizler), birbirinden bağımsız olmayıp, birçok durumda farklı alanlarda başlayan bir kriz, diğer bir krizi de beraberinde getirebilmektedir.

³³ Ö.Veyse Çalışkan,"Uluslararası Finansal Krizler",**Ekonomik Yaklaşım**,Nu.14,No. 44(Kış 3003),S.226.

³⁴ Delice,**a.g.m.**s.62.

1.3.Asimetrik Bilgi Kavramı

1.3.1.Asimetrik Bilgi

Tam rekabet koşullarının geçerli olduğu bir finansal sistemde fonlar en verimli alanlara tahsis edilir. Ancak gerçek hayatta finansal sistem daha karmaşık ve tam rekabet koşullarından oldukça farklı bir işleyişe sahiptir. Örneğin, gerçek hayatta finansal piyasalardaki katılımcılar tam rekabet piyasasında olduğu gibi “tam bilgi” değil; “asimetrik bilgi” sahibidirler. Asimetrik bilgi taraflar arasındaki bilgi eşitsizliğine işaret eder. Asimetrik bilgi finansal sistemde ve reel ekonomide sorunlara yol açar.

Asimetrik bilgi ve bağlı sorunları, finansal piyasaların işleyişi üzerinde de büyük bir etkiye sahiptir. Finansal iktisat literatürü, bu etkileri, ‘öz kaynak tayinlaması’ ve ‘kredi tayinlaması’ teorileri başlıkları altında incelemektedir. Uygulamada, asimetrik bilgi problemini çözmek için önerilen tedbirlerin tümü, piyasalardaki bilginin arttırılmasını amaçlamaktadır. Ancak, bu problemi tam olarak ortadan kaldırmak mümkün değildir. Bankalar, finansal piyasalardaki ‘özel’ konumları nedeniyle asimetrik bilgi problemini en aza indirebilen kurumlardır.

Piyasaların mükemmel ve bilginin tam olduğu durumlarda, fon temini konusunda hiçbir sorun çıkmaması ve fonların en etkin kullanıcılara aktarılması esastır. Bu durumda firma içi fonlarla firma dışı fonlar arasında büyük bir fark olmayacağı gibi, firmaların borç ya da öz kaynak yoluyla finansman sağlamaları da performanslarını etkilemeyecektir. Ancak, bunlar gerçekçi değildir. Finansal piyasalar tam rekabet koşullarında çalışmamakta, önemli miktarlarda işlem ve bilgi maliyetleri taşımaktadır.

Finansal yapının önemli bir unsuru olan araçlar, işlem maliyetlerini azaltmak ve küçük tasarruflular ile yatırımcıları finansal piyasaların imkânlarından yararlandırmak üzere ortaya çıkmışlar ve zamanla bu doğrultuda gelişme göstermişlerdir. Finansal araçlar, bu piyasalara önemli miktarda ölçek ekonomileri sağlamışlardır. Finansal işlemlerde kullanılan teknoloji, portföy çeşitlendirmesi yolu ile riskin dağıtılması, finansal uzmanlık ve danışmanlık hizmetlerinden herkesin istifade edebilmesi ve daha önemlisi müşterilere sağlanan likidite imkânları daima işlem maliyetlerindeki azalmanın olumlu sonuçları olarak görülmüştür. Ancak, işlem maliyetlerinin varlığı, finansal araçların ve dolaylı finansmanın bu piyasalarda neden böylesine önemli bir rol üstlendiklerini tam olarak açıklayamamaktadır. Temel sorun,

bilginin finansal piyasalarda oynadığı roldür. Finansal yapının tam olarak anlaşılabilmesi için bilginin bu piyasalardaki rolünün araştırılması gerekmektedir.³⁵

Sözleşme yapan taraflar arasındaki eksik bilgiden kaynaklanan asimetrik bilgi ve bağlı sorunları, finansal piyasaların işleyişinde de etkili olmaktadır. Finansal piyasalar, temel aracılık işlevlerinin yanında, bu tür bilgi problemleriyle de ilgilenmek zorunda kalmaktadır. Bir bütün olarak finansal sistemin karmaşık yapısını ve fonksiyonlarını etkileyen bilgi problemleri, hem finansal kurumları ve sözleşmeleri şekillendirmekte hem de para politikasının ekonomiye aktarım kanalı yoluyla önemli makro sonuçlar doğurabilmektedir.

Sermaye piyasalarında güven söz konusu olduğunda akla ilk gelen konulardan birisi “asimetrik bilgi” ve “ahlaki yıpranma”dır. Asimetrik bilgi beraberinde iki önemli sorunu getirir. Bunlar yanlış (ters) seçim ve ahlaki yıpranmadır. Ters seçim işlem gerçekleşmeden önce, ahlaki yıpranma ise işlem gerçekleştikten sonra görülür.

1.3.1.1. Ters Seçim

Ters seçim piyasada işlem gerçekleşmeden önce asimetrik bilgi olgusunun yarattığı bir sorundur. Örneğin, piyasada borç bulmak isteyen kişiler fon bulmalarını engelleyeceğini düşündükleri bazı olumsuz özelliklerini saklayabilir veya daha farklı gösterebilirler. Böylece istedikleri miktardaki fonu hem de risk primi ödemediği düşük maliyetle elde edebilirler. Finansal piyasalarda da böyle bir durumun varlığı, fon sağlayıcıların borç verme konusunda oldukça isteksiz davranmalarına yol açabilir. Ya da yanlış bilgilendirilmeleri ihtimaline karşı risk primi talep ederek fonlarını oldukça yüksek maliyet ile arz edebilirler. Bu durumda ise, piyasada gerçekten iyi özelliklere sahip bir biçimde borç arayan kimseler kendilerini diğerlerinden ayıramadıklarından, hak etmedikleri halde söz konusu olumsuzluklardan etkilenmektedirler. Öyle ki, bu kişiler, genel olarak borç isteyen kişilerin bilgilerine güvenilmediği için, ya fon bulamaz ya da bulaşabilir risk primlerinin artırdığı yüksek maliyetlere katlanmak zorunda kalırlar. Böylece daha makro düzeyde bakıldığında da piyasadaki fon maliyetlerinin optimum seviyeden oldukça yüksek bir miktarda oluşması iki önemli nedene bağlı olarak açıklanabilir. Birinci olarak, fon arz edenlerin asimetrik bilgi tehlikesi karşısında piyasaya sürdükleri fonları sınırlandırmaları, toplam fon miktarını azaltarak fiyatların

³⁵ Alev Söylemez, **Yeni Ekonomi**, İstanbul: Boyut Yayıncılık, 2001, s.27.

artmasına neden olmaktadır. İkinci olarak, asimetrik bilgi sorununa rağmen fon sunmaya karar veren birimlerin yüksek risk primi istemeleri nedeni ile fon fiyatları yükselmektedir. Görüldüğü gibi olumlu özelliklere sahip borç talep eden kişiler de haksız yere yüksek fiyat ödemek zorunda kalmaktadır. Bu durum iyi özelliklere sahip borç arayanları piyasadan uzaklaştırabilir. Böylece piyasadaki kötü nitelikli borçluların oranı artacaktır. Sonuçta piyasada fon arz edenlerin iyi nitelikli kişiler yerine kötü nitelikli kişilere kredi sağlama yani “ters seçim” olasılıkları artmaktadır. Piyasaların bu şekilde “kötü”nün pazarlamasını yapar duruma düşmesi fonksiyonlarını yerine getiremediği anlamına gelmektedir.

1.3.1.2.Ahlaki Riziko

Piyasalarda belirli bir işlem gerçekleştikten sonra asimetrik bilgiye bağlı olarak ortaya çıkan sorun ahlaki tehlike şeklinde ifade edilmektedir. Bu durumla, bir işlem sonucunda belirli bir ilişki içerisine giren ekonomik birimlerden bir tarafın diğer tarafa, hiçbir biçimde belirlenemeyecek ve dolayısı ile tazmin edilemeyecek şekilde zarar verme tehlikesi anlatılmak istenmektedir. Bu tehlikenin gerçekleşmesi zarara yol açan tarafın dikkatsizliğinden veya açıkça kurallara aykırı bir şekilde davranmasından kaynaklanabilir. Öyle ki, finansal piyasadaki borçlu kişi borç verenin istemediği ve fakat hiçbir şekilde belirlemeyeceği ve engelleyemeyeceği bir biçimde bazı haksız davranışlara girerek borcun ödenmesini tehlikeye sokarak fon sahibine zarar verebilir. Örneğin, borç alan kişi elde ettiği fonları gereğinden fazla riskli işlerde kullanma eğilimine girebilir. Çünkü çok riskli işlere girmesi ve projenin de gerçekleşmesi durumunda borç ödendikten sonra kendisine büyük bir kazanç kalmaktadır. Ancak, bu seçim aynı zamanda borcun geri ödenmesini de tehlikeye atarak borç verenin parasını alamama riskini yükseltmektedir. Bu durumda, riskli proje gerçekleştiğinde borç veren önceden belirlenmiş oranın dışında bir getiri sağlayamazken, gerçekleşmediği durumda zarara katlanmak zorundadır. Yani borç alanın normal riskli ve çok riskli yatırımı seçmesine göre borç verenin getirisi değişmezken, katlandığı risk değişmektedir. Bunun için fon sağlayıcılar fon sağladıkları kişilerin hep normal riskli yatırımlara yönelmelerini isterler. Ancak yukarıda belirlendiği gibi, çok riskli yatırımlar, borç alan kişiler için daha cazip olmaktadır. Bu durumda fon sunanların verdikleri fonların kullanılıncılar tarafından daha fazla getiri amacı ile çoğunlukla daha riskli alanlara

yatırılarak batırılması tehlikesi yüksektir. Böylece borç verenler yukarıda belirlenen tehlike nedeni ile fon sağlamada isteksiz davranabilirler.³⁶

Sonuçta, piyasadaki mevcut talep karşısında fon miktarının kısıtlanması miktarın ve fiyatların optimum seviyede oluşmasını engeller. Ayrıca, fon sahipleri ahlaki tehlikenin riskine karşı kendilerini korumak için, tıpkı ters seçim riskinde olduğu gibi, risk primini artırarak fon fiyatlarını normalin üzerinde yükseltebilirler. Ancak bu arada yine aldığı fonları aşırı kar beklentisi dışında normal riskli yatırımlar da kullanmayı planlayan iyi niyetli kişilerin fon bulma imkanları daraltılmıştır. Çünkü, ya piyasadaki kısıtlı fonlardan kullanma imkanları olmayacak ya da yüksek fon maliyetleri nedeni ile piyasadan çekilmek zorunda kalacaklardır. Nihayetinde, piyasa daha riskli seçenekleri tercih eden yatırımcılara kalacağından, fon sunanlar açısından ahlaki tehlike ile karşılaşma ihtimali oldukça yüksek bir ihtimalle gerçekleşmektedir. Bu şekilde, büyük oranda kredilerin batırıldığı bir ortamda piyasaların fonksiyonlarını yerine getirdiğini söylemek güçtür.³⁷

Görüldüğü gibi bilginin asimetrik dağılımı gerek ters seçim ve gerekse ahlaki tehlike sorunlarına yol açarak finansal piyasalardaki işleyişi bozabilir. Finansal sistemin işleyişinde doğacak olan aksaklık veya etkinsizlik ise, reel ekonomik aktivitedeki etkinliği engelleyecektir.

³⁶ Söylemez, a.g.e.s.32.

³⁷ Söylemez, a.g.e.s.33.

II. BÖLÜM

İŞLETMELERDE YAŞANAN KRİZLERİN SEBEPLERİ, ETKİLERİ VE İŞLETMELERDE KRİZ YÖNETİMİ

Bu bölümde işletmelerde yaşanan krizlerin sebepleri, işletmelerde kriz yönetimi ve krizlerin etkileri incelenecektir.

2.1.İşletmelerde Yaşanan Krizlerin Sebepleri

Genel olarak baktığımızda işletmeler örgüt içindeki olaylardan ve dış çevrefaktörlerinden kaynaklanan sorunlarla kriz yaşamaktadır. Yaşanan krizlerin bir kısmı tahmin edilebilirken bir kısmı tahmin edilememekte ve daha geç algılanmaktadır. Ani krizler örgütleri daha çok sarsmaktadır. Geleceğe yönelik isabetli kararları olmayan şirketler ani krizlerden daha çok etkilenmektedir.

Örgütün iç çevre faktörlerine baktığımızda üzerinde durulması gereken ilk nokta, örgütün çevresel değişimleri ve gelişmeleri izlerken gösterdiği tutumdur. Çünkü gelecek olan bir krizin uygulanması hareketle yokmuş gibi algılanması veya yok sayılması örgütün krizle baş başa kalmasını kaçınılmaz hale getirmektedir. Sonuç olarak örgüt dış çevre faktörlerini izlerken iç çevre faktöründe planlı ve düzenli hareket etmeli ve gelişimini bu çevre etmenlerine göre devam ettirmelidir.

Örgüt içinde yönetimin tahmin ve sezgi gücünün zayıf olması, hızlı çevre değişimlerinde yavaş kalması, çevre değişiminde yeterli bilgi toplayamaması, yöneticinin istenilen bir şekilde ayrılması veya ölmesi iç krize sebep olan etmenler arasında yer almaktadır.

Bunun yanı sıra oluşan krizlere bakıldığında bu krizlerin aniden oluşmadığını, önceden sinyallerini vermeye başladığını fakat yönetimin bunu gerektiği zamanda anlamadığını veya algılayamadığını görmekteyiz.

Kriz neden olabilecek diğer iç çevre faktörlerini şöyle sıralayabiliriz;

- Karar verme ve uygulamadaki yavaşlık,

- Sık sık yapılan önemli hatalar
- İşveren-işgören iletişim kopukluğu
- Amaçların yeterince belirgin olmaması
- İşgören devir hızı ve devamsızlıkların yüksek olması
- Aşırı ve dengesiz iş gücü iş yükü
- İş ortamından hoşnutsuzluk

Örgüt içi yetersizlik ve problemler krizlerin başlangıcında en içsel sebeptir. Gerçekte dış çevre tamamıyla kontrol edilemez ve tahmin edilemez değilse, basta dış çevreden kaynaklanıyor gibi görünse de, işletmenin krize düşmesinde örgüt içifaktörlerin etkili olduğu iddia edilebilir. Bu acıdan işletmelerde krizin, daha çok iççevre yetersizliklerinden ve başarısız yönetimden kaynaklandığını söylemek yanlış olmaz.

Örgüt içinde her kurumun islediği yollar farklıdır. Bu yollar kurumu başarıya vebaşarısızlığa götüren en büyük kanıttır.

Örgütlerin krizle karşılaşmalarına kaynaklık eden birçok etmen, o örgütün isleyişi, yönetim tarzı, sahip olduğu insan kaynağının özellikleri, kültürel şebekesigibi kendi iç dinamikleriyle ilintili olabilmektedir. Örgüt içindeki bu dinamikler kendi baslarına krize kaynaklık edebileceği gibi aynı zamanda başka etmenler nedeniyle karşılaşılan krizlerin etki alanının genişlemesi, boyutlarının büyümesi gibiolumsuz durumları da körükleyebilmektedir.³⁸

Yani işletmeler dışsal sebeplerden dolayı kriz yasalarda dahi içsel kültür bukrizi tetikleyebilir ve daha da zora sokabilir. Bu sebeple işletmenin kültürü krizyönetimi için iyi analiz edilmelidir.

İşletme içinde verimli bir iletişimin sağlanamaması verimsizlik, gerilim, stresve sağlıksız isleyişi beraberinde getirir ve krize zemin hazırlar.

³⁸ Aylin Pira ve Çisil Sohodol, **Kriz Yönetimi**, I. Basım, İstanbul: İletişim Yayınevi, Kasım 2004, s.28.

Tepe yöneticilerinin yetersizliği, bilgi toplama ve tecrübe yetersizliği, yönetimin değerleri, inançları ve tutumları, işletmelerin tecrübesizliği ve tarihi ekolarak işletmenin hayat akışı kriz durumunun iç seyrine yön vermektedir.

Dışsal sebepler; işletmelerin tamamen dışındaki çevre olaylarına bağlı ve istem dışı etkileşimdir. Çevrenin sürekli değişiklikler karşısında belirsizleşmesi ve buna engel olamaması krizi önceden tespit etmeyi imkânsız hale getirmektedir ve işletmelerin krize girmesine zemin hazırlamaktadır. Belirsizleşme arttıkça kriz olasılığı da artmaktadır.³⁹

Örgütlerin içinde çalıştıkları ekonomik sistem örgütün karşılaşılabileceği belirsizlik ve karmaşıklık derecesini etkilemektedir. Ayrıca ekonomik koşulların niteliği de örgütü etkiler. Ekonomik dalgalanmalar ve istikrarsızlık, arz / talep dengesini bozarak, örgütün kullanacağı girdilerin ve satacağı ürünlerin fiyat ve miktarını, yatırım kararlarını, kar marjlarını etkileyebilmektedir.⁴⁰

Dış çevre; ekonomik, sosyo – kültürel, hukuki – politik ve doğal çevrefaktörlerinden meydana gelir ve bu faktörlerle işletmeler arasındaki ilişkileri belirlemek için işletmenin çevresini analiz etmesi gerekir. Örgütlerin krize düşmesinde en önemli etken dış çevre faktörleridir. Açık sistem olmanın bir sonucu olarak, örgütün çevresi dinamiktir ve sürekli değişim halindedir. Çevresel dinamizm ve değişim durumu, örgütlerde karmaşıklık ve belirsizliklere neden olur; değişimin hızı, bu dinamizmi takip edemeyen örgütlerin istikrarını bozarak, kriz durumuna sürükler. Krizin dinamik doğması ve ona hemen cevap verme zorunluluğu, yönetimin ilk kriz etmenine takılmasına ve krize neden olacak diğer çevresel gelişmeleri takip edememesine neden olur.⁴¹

Örgütte krize yol açan dış çevre faktörleri altı başlık altında incelenebilir;

- Ekonomik çevre değişiklikleri,
- Sosyal (toplumsal) ve kültürel çevre değişiklikleri,

³⁹ Pira ve Sohodol, a.g.e., s.30

⁴⁰ İter Akat, Gönül Budak ve Gülay Budak, **İşletme Yönetimi**, I. Baskı, İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş., 1994, ss.340-341.

⁴¹ Hasan Tutar, **Kriz Ve Stres Ortamında Yönetim**, III. Baskı, İstanbul: Hayat Yayınları, 2011, s.14.

- Hukuki ve politik çevre değişiklikleri,
- Teknolojik çevre değişiklikleri,
- Rekabet koşullarındaki değişiklikler,
- Tabii felaketlerdir.

2.1.1.Ekonomik Çevre Değişiklikleri

Ekonomik belirsizlik ve dalgalanmalar işletmeleri ve faaliyetlerini önemli ölçüde etkilemektedir. Ekonomik dalgalanmalar ve istikrarsızlık piyasadaki arz talepdengesini bozarak örgütün kullanacağı girdilerin ve pazarlayacağı ürünlerin fiyat ve miktarını, yatırım kararlarını, kar marjlarını etkileyebilmektedir.

Her işletme ekonomik dengesizlikten doğan sonuçlarla eşit oranda etkilenmemektedir. Bu gelişmeler bazı işletmeler için zarar olurken bazı işletmelerinde büyük karlılık ve avantajlar sağlar.⁴²

Örgütün yaşamını, olumlu ya da olumsuz yönden en fazla en fazla etkileyen faktörlerin basında, ekonomik çevre değişiklikleri gelir. Örgütün içinde çalıştığı ekonomik sistem örgütün karşılaşılabileceği belirsizlik ve karmaşıklık derecesini etkilemektedir. Merkezi planlı ekonomilerde, örgütlerin karşılaşılabilecekleri belirsizlik ve karmaşıklık derecesi; Pazar ekonomilerinde faaliyet gösteren örgütlere göre daha düşüktür. Bu bakımdan Pazar ekonomilerinde örgütlerin, dış çevre meydana gelen değişikliklere uyum sağlayamayarak krizle karşılaşma olasılıkları daha yüksektir. Örneğin; ülkemizde ekonomik istikrarı sağlamak için uygulamaya konulan 5 Nisan ekonomik tedbirleri sonucu döviz kurunda yaşanan yükselme, döviz üzerinden satış yapan, güçlü ihracat faaliyetleri bulunan işletmelere önemli karlar sağlamıştır. Aynı dönemde mevduata uygulanan yüksek faiz politikası sonucu işletmelerin faaliyet dışı gelirlerinde önemli artışlar olduğu gözlenmektedir.⁴³

Ekonomik olarak krize yok açabilecek etkenler maddesel olarak,

⁴² Tutar, a.g.e.s., s.16

⁴³ Halil Can, **Organizasyon Ve Yönetim**, VIII. Basım, Ankara: Siyasal Yayınları, 2006, s.298.

- Ürün ve hizmet fiyatlarındaki enflasyonist ve deflasyonist eğilimler;Enflasyonun çok yüksek olduğu durumları, işletme fiyat kontrollerinde zorlanabilir.
- Para politikaları, faiz oranları, milli paranın diğer paralara oranla değer kazanması– revaüle – veya değer kaybetmesi – devalüe.
- Milli politikalar, vergi oranlarındaki değişimler.
- Ödemeler dengesi, dış ticaret fazlalıkları veya açıkları,

Olarak sayılabilir.⁴⁴

2.1.2.Sosyal Ve Kültürel Çevre Boşlukları

Toplumun tutumları, istekleri ve değer yargıları değiştikçe, temel unsurlarda meydana gelen yenileşme işletmeleri krize sevk etmektedir. Dış çevre faktörlerinin içinde en yavaş gerçekleşen ve etkileyen krizdir. Bu nedenle de örgütün, sosyo-kültürel çevre değişikliklerinin kendisine sunduğu fırsatlardan azami düzeyde yararlanması ve tehditlerin etkisini asgari düzeye indirmesi, dolayısıyla da krizi önlemesi nispeten kolaydır.

İşletmeler açısından önemli olan sosyo-kültürel faktörler aşağıdaki gibidir.

- Dil
- Tutumlar ve inançlar
- Maddi kültür
- Sosyal kurumlar
- Eğitim
- Estetik / Sanat
- Din

⁴⁴Tutar, a.g.e.s., s.27.

- Kanuni yapı
- Siyasi yapı

Sosyo-kültürel çevrede meydana gelen değişiklikler, işletmeyi de değiştirebilirler. Toplumun değer yargıları, nüfus miktarı ve bileşimi, kültürel düzeyi ve moda anlayışı gibi sosyo-kültürel çevreyi meydana getiren unsurlar işletmeye bazı tehdit ve fırsatlar sunar. İşletmenin sosyo-kültürel çevreyi yeterince analiz etmemesidurumunda, tehditlerden kaçınarak fırsatları kendi lehine yönlendirmeleri olanaksızlaşır ve kriz ortaya çıkar. Kısacası toplumun değer beklenti ve yasantarındaki değişimler krize neden olabilmektedir.⁴⁵

Örnek olarak tutun üreten işletmelerin basından geçen krizler incelenebilir; toplumun çeşitli yayın organları, seminerler vb. sosyal sorumluluk kampanyaları ile sigara kullanımına karşı bilinçlendirilmesi, tutun üreten işletmeleri krizle karşı karşıya bırakmıştır. Tutun üreten işletmeler ya üretimlerini kısmak ya dayatırımlarını diğer alanlara kaydırmak zorunda kalmışlardır.⁴⁶

2.1.3. Hukuki Ve Politik Çevre Değişiklikleri

İşletmelerin yasama ve gelişme gücünü en fazla etkileyen dış çevrefaktörlerindendir. İşletmeler devletin uyguladığı düzenleyici kanunlara (asgari ücret, fiyat kontrolleri, iş güvenliği, ürün standartları, çevrenin korunması vb.) uymak zorundadırlar. Bu kurallara bağlı değişiklikler hızla uygulanmazsa işletme krizle daha kolay karşılaşır.

Devlet, yabancı sermayeyi teşvik ederek veya sınırlayarak, koruyucu tedbirler olarak veya almayarak, bazı faaliyet alanlarını tekelleştirerek veya mevcut tekelleri kaldırarak örgütlerin yaşamını etkiler.⁴⁷

Özet olarak günümüzde, devletin ekonomik yasama etkisi büyüktür. Devlet, bir yandan temel yasalarla örgüt faaliyetlerinin sınırlarını belirlerken, bir yandan da

⁴⁵ Can, a.g.e., s.298.

⁴⁶ Göksel Ataman ve A.Ercan Gediz, "Dış Çevrenin Pazarlama Üzerindeki Etkisi ve Pazarlama Yönetimi Açısından Önemi", **Pazarlama Dünyası**, Sayı:26, Mart-Nisan 1991, s.31.

⁴⁷ Esin Ergin, **İşletme Politikası**, I. Basım, İstanbul: Der Yayınları, 1992, s.50.

çeşitli fonlar, kotalar ve vergilendirme yolları ile örgütün yasama gelişmesini etkisi altına almaktadır.⁴⁸

2.1.4. Teknolojik Çevre Değişiklikleri

Yeni teknolojiler; aynı veya farklı hammaddeler kullanarak, yeni mamul ve hizmetlerin üretimini sağlayabildiği gibi; yeni üretim yöntemleri ile süreçlerinin kullanılmasını da sağlayabilir.⁴⁹

En önemli etki de gelişen teknolojiye işletmelerin ürettiği malların yerine ikame olabilecek ürünlerin çıkmasıdır. Bu işletmeyi engellemesi geç bir süreçtir. Teknolojik değişim ne kadar hızlı olursa işletmelerin kriz sürecine girmesi o kadar hızlı olur.

2.1.5. Rekabet Koşullarındaki Değişiklikler

İşletme rekabet koşullarının gelişmelerini takip etmezse, açılımlarını diğer ortak paydadaki rakiplerine göre daha önde yapmazsa kriz ortamı oluşmaya başlamış demektir. İşletmelerin ortak paydalarına yeni ve güçlü rakiplerin girmesi, ürün veya hizmet kalitesini arttırmış rakiplerin çoğalması işletmeleri zor duruma sokmaktadır. Ve bu değişimler içinde işletme takipsizlik ve koşullara ayak uyduramama sorunu çekiyor ise kriz geliyor demektir.

Bu sürecin başlangıcında veya sonunda işletmenin Pazar payı küçülebilir, marka bilinirliği azalabilir veya bunun gibi ürünü-hizmeti ve işletmenin kendisini etkileyen kriz başlangıçları yaşanabilir.

⁴⁸Hayri Ülgen, İşletmelerde Organizasyon İlkeleri ve Uygulaması, Yayın No:2/2, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, 1989, s.144.

⁴⁹Ömer Dinçer, **Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası**, I. Basım, İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş., 1991, s.94.

2.1.6.Tabi Felaketler

İşletmeler; deprem, yangın ve su baskını gibi doğal felaketler sonucunda krizle karşılaşabilir. Felaketler önlenemez ve bilinemez.

Kriz beklenilmeyen ve sezilemeyen bir durumdur ama tabii felaketler hariç, dış çevre faktörlerinden kaynaklanan krizlerde, etkin bir dış çevre analizi yardımıyla krizin sinyallerinin alınması mümkündür.

2.2.İşletmelerde Kriz Süreci

Kriz hissedildiğinde işletmelerdeki değişim süreci başlar. Krizi önemsememe olasılığı yoktur. Artık kriz başlamıştır.

Kriz sürecinin gelişmesinde üç temel safha ele alınmıştır. Bu safhalar ve ayrıntıları aşağıdadır;

- **Fonksiyon Zayıflıkları:** Bu safhada aslında kriz mevcuttur. Ancak işletmenin akısında bir aksaklığa yol açmadığından, gizliliğini korumaktadır.
- **Fonksiyon Aksaklıkları:** Bu safhada kriz gizliliğini kaybetmiştir. İşletme da üzerindeki etkileri hissedilir duruma gelmiştir.
- **Fonksiyonların Yerine Getirilememesi:** Bu safhada kriz artık belirgin hale gelmiştir. Gerekli önlemler alınmaması halinde ise işletmelerin tasfiyesine kadargiden surece girilir.

Bir başka yaklaşıma göre, kriz oluşum süreci dört safhadan oluşmaktadır. Bu yaklaşıma göre, krizin yaygınlaşması safhası en uzun sureyi kapsamakta, krizin ortaya çıkış safhası ise krizin şiddetinin en yoğun olduğu safha özelliğindedir.

Bu safhalar;

- Kriz öncesi,
- Krizin ortaya çıkması,

- Krizin yaygınlaşması ve
- Çözüm aşamalarıdır.

Krizlerinde bir yaşam eğrisi olduğunu öne süren diğer bir yaklaşımda ise;krizlerinbir yaşam eğrisi olduğu ileri sürülmektedir.Krizin bu yaşam eğrisi içinde oluşumu;⁵⁰

- Ortaya çıkış
- Kronikleşme
- Çözüm safhalarından geçer.

Araştırmaların sonucunda kriz oluşumu hakkında birçok model ortaya konduğugörülmektedir. Bazı ortak noktaları birleştirirsek aşağıdaki maddeleri sıralayabiliriz;

- Stratejik açıklığın ortaya çıkması ve potansiyel kriz tehlikesinin doğması
- Gizli krizin ortaya çıkması
- Hareketsizlik sonucu kontrol edilebilir krizle karşılaşılabilmesi veya krizi
- yalanlama safhası
- Yanlış verilen kararlar doğrultusunda krizin kontrolünün kaybedilmesi
- veya örgütün bölümlere ayrılma süreci
- Bir kriz noktasına ulaşılması
- Tasfiye veya çöküş aşaması.

Bu aşamaları başlıklar altında toplarsak;

⁵⁰Tutar,a.g.e.s.,s.20.

2.2.1.Gizli Kriz

Krizlerin ortaya çıkmasındaki en önemli etkenlerden biri stratejik açıkların işletmeyi zorlamasıdır. Stratejik açıklık kavramı, kriz oluşumunun ilk adımı olması açısından, işletmelerin üst yönetimlerinin özellikle dikkat etmesi gereken bir durumdur. Stratejik önlemlerin alınmaması krizi gizli bir süreçte büyütmektedir.

İşletmelerde aşırı personel yığılması, isteklendirme eksikliğinden doğan açıcılık, sosyal hakların öneminin yöneticiler tarafından anlaşılmaması, sıkıntı verici idari prosedürler, yetkilerdeki dengesizlikler, iletişimsizlik gibi gizli krizin büyümesini tetikleyen durumlar kriz aşamasını ilerletmektedir.⁵¹

2.2.2.Hareketsizlik Ve Krizi Yalanlama Aşaması

İşletmeleri kriz sürecine sürükleyen diğer bir etkense yöneticilerin kriz oluşumuna başladığı safhada krizi yalanlaması ve bekle gör politikasını uygulamasıdır. Aslında bu aşamada kriz ortaya çıkmış ve kontrol edilebilir durumunu devam ettirmektedir.

Bu aslında işletmelerin en büyük yanılığını yaşadığı süreçtir. Çünkü işletmeler başarının düşmesine rağmen faaliyete geçmemişlerdir. İşletmelerin düzeltici tedbirler almada gecikme nedenleri;

- Yöneticilerin tehdit veya fırsatı geçici olarak görmeleri,
- Değişikliğin maliyeti yüksek ve sonuçlarının yıkıcı olması,
- Geçmiş başarıların mevcut politika ve uygulamalarla kazanılmış olması sebebiyle yöneticilerin mevcut faaliyetlere bağlı kalma eğilimi.⁵²

Yanlış kararlar alma ve kontrolün kaybolmaya başladığı bu safhada, yöneticiler krizin gelmekte olduğunu görmekte, ancak çevredeki değişiklikler ve örgüt içi problemlerin yorumlanmasındaki belirsizlikler, yönetimin yapması gereken davranışın yönü ve kapsamı konusunda ortak bir görüşe varmasını güçleştirecektir. Yöneticiler doğru yol üzerinde olduklarına inanmalarına rağmen bir bütün olarak stratejileri

⁵¹Dinçer, a.g.e., s.279.

⁵²Dinçer, a.g.e., s.280.

yanlıştır. Kişisel yorumlar ve sezgiler on planda olurken bilgi birkaç kaynağın elinde bulundurulmaktadır. Bu durumda işletme ortak bir kararavaramamaktadır.⁵³

2.2.3.Hatalı Tedbir Aşaması

Bir başka etken işletmelerin artık krizden kaçamadıkları içinde bulunulandurumda hızlı ve etkili kararlar vermeleri gerektiği durumdur. Maalesef artık kriz kabullenilmiştir. Fakat ani verilen kararlar işletmeleri zora sokabilmektedir. Bununsonucunda işletmenin üst yönetiminin sergilediği tutarsız davranışlar sonucundaSlatter tarafından da belirtilen aşağıdaki durumlar ortaya çıkmaktadır.

Slatter;” örgüt içindeki üst yöneticilerin yeterliliği işletme personeli tarafından ciddi bir şekilde sorgulanmaya başlanmakta, yöneticiler artan bir stresle karşı karşıya kalmaktadır.”⁵⁴

Slatter;İşletme personeli üzerinde, “ *eğer yöneticilerimiz yeterli olsalardı krizle ilgili tedbirleri, birinci ve ikinci aşamada alırlardı ve bu asamaya gelinmezdi” yönünde bir görüş hakim olmaya başlamakta, işletme personelinin yöneticilere olan güveninde azalma eğilimi görülmektedir.”* Demektedir.⁵⁵

2.2.4.Kriz Aşaması

Krizin ortaya çıktığı ilk aşamada örgütün ve çevresinin hissedeceği fiziksel,mali ve psikolojik sorunlar uç noktalara gelir. Karmaşıklık ve gerilim artar. Günlükislere ağırlık verilerek yaratıcılıktan uzaklaşılır. Çok çalışılır ancak performansdüşüklüğü engellenemez. İşletmeyle ilişkisi olan diğer örgütler bu iliaksiyi sınıflandırmaya baslar. Kriz denince anlaşılan akut dönemidir. Krizin ikinciaşamasında

⁵³Dinçer,a.g.e.,s.328.

⁵⁴Robert Slatter,**Jack Welch Ve General Elektrick’in Yolu**,Çev.Türkan Arıkan ve Saadet Özkul,İstanbul:Literatür Yayıncılık,2000.s.6.

⁵⁵ Slatter,a.g.e.,s.7.

(kronik donem) krizin şiddeti azalır ancak bitmez. Başarılı bir krizyönetimi bu safhayı kısaltabilir ve krizi daha çabuk sona erdirilebilir.⁵⁶

Genel olarak karşılaşılan durum işletmelerin ilk safhayı geçirmeden krizleşmesinde kendilerini bulmaları oluyor. Ancak buna karşın birçok işletme de krizönceden tahmin edebilme fırsatına sahiptir.

İlk üç aşamada problemler başarısız bir şekilde cevaplandırılmışsa ve değişikliklere uyum sağlanamamışsa, bir kriz durumuyla karşı karşıya kalmaktayken işletimde bir kızgınlık ve telaş durumu gözlenmektedir. Değişiklik problemleri ve ortaya çıkan karmaşıklık bu safhada şiddetlenmiştir. Genellikle planlama yapmak gereksiz görülmeye ve günlük faaliyetler önem kazanmaya başlar. İşletme içindeki gerilim alt kademelere doğru yayılır ve örgüt içindeki moral düzeyinde önemli düşüşler görülür. Böylece örgüt iklimi bozulur. Herkes çok çalışır ancak asarı birturlu gerçekleşmez.⁵⁷

Kriz safhasında işletmeler pazarlarında da sorunlar yaşar. Yüksek faizli krediler, güvensizlik ortamının iyileştirilmesi çabası ve daraltılmaya çalışılan Pazarı da işletmeleri sıkıntıya sokmaktadır.

Bu safhada verilecek en önemli cevap, geniş çaplı bir reorganizasyon yapmaktır. Personel, yapı, süreç, değerler, ideoloji, amaç ve stratejilerde devrim niteliğinde bir değişiklik yapmaya ihtiyaç vardır. İşletmenin mevcut değerleri, amaçları, varsayımları gözden geçirmesi, kısaca örgüt kültürü değişikliklere kolayca uyum sağlayacak şekilde acık hale getirilmelidir. Ayrıca daha esnek ve modüler bir yapı oluşturulmalıdır.

Bir örgütün kriz döneminde sergilediği tipik davranışlar üç ana sınıfta toplanabilir. Bunlar, denetimin merkezleşmesi, korku ve panik yaşanması ve kararalma sürecinin yaşanmasıdır.⁵⁸

⁵⁶Melek V. Tüz, Kriz Ve İşletme Yönetimi, İstanbul: Alfa Basım Yayın, 2001, s.13.

⁵⁷Dinçer, a.g.e., s.281

⁵⁸ Akat ve Budak, a.g.e., s.341.

2.2.5. Dağılıma Aşaması

Bu süreç işletmelerin toparlanabilmesi için son şanstır. Ayağa kalkamayan işletmeler içinse çözüm ihtimali azalır ve çöküş süreci başlamış demektir. Yöneticiler uygun stratejiyi seçmeli, amaçlarını oluşturmalı ve değişime başlamalıdır.

Yani bu süreç krizin son aşamasıdır. İşletme değişime uygun çözümlerle kriz ortadan kaldırarak, faaliyetlerine yeni bir ivme kazandırabilir. Bu dönemin suresi hamleler, karşı hamleler, yasal değişimler, medyada yer alışı gibi nedenlerle çok uzun olabilir. Bu son şans kullanılmazsa gelişmelerden giderek tamamen kopulur. İşletme bu aşamada çevreyle olan ilişkisinin bozulması, tüketici şikâyetlerinin artması, kredi kaynaklarının sınırlanması, sermayenin azalması pazarların ve işletmenin kaybedilmesi, yetenekli ve tecrübeli personelin işletmeden ayrılması gibi nedenlerden dolayı ciddi güçlükler içinde bulunmaktadır.⁵⁹

Kriz döneminde, krizi başarı ile atlatacak çözümler geliştirilmezse, krizin şiddetine bağlı olarak örgüt ortadan kalkar. Örgütün, çevresi ile olan ilişkileri bozulur. Örneğin, tüketici şikâyetleri artar, kredi kaynaklarının sınırları daralır ve satış miktarı azalır. Diğer taraftan, örgütün içinde de artan iş gücü devri vedevamsızlığı, işgören şikâyetleri stres ve panik örgütsel çözülmeye yol açar.⁶⁰

Sonuç olarak; örgütte sermaye yetersizliği, saygının kaybı Pazar payında düşme nitelikli elemanların ayrılması gibi ciddi ve somut problemler ortaya çıkar. Hemzararı en düşük düzeye indirecek hem de çalışanların ayrılma travmalarını azaltacak düzenli bir kapanışı sağlamak, bu safhada başarı için temel anahtardır.

Artık kendini krizin içinde bulan işletmeler sadece kendi iç örgütlerinde değil bağlantısı olan tüm kişilerle sıkıntı yaşamaya başlamış olur. Diğer yandan işletmeyi pazar arama gayreti içine girmektedir. Bir diğer dikkat edilmesi gereken konuda personelin bu süreçte kaybedilmemesidir. Çözüm yollarının ise yarayacağı personele uygun bir dille ve inanarak anlatılmalıdır. Son aşama ise en zor aşamadır. Artık tüm yapılacaklar yapılmış planlar uygulanmış fakat kaçınılmaz son geldiyse

⁵⁹ Tüz, a.g.e., s.23.

⁶⁰ Akat ve Budak, a.g.e., s.343.

isletmedağılma ve çöküş safhasına girmiştir. Bu safhada yapılacak en iyi tercih, eldekiolanakları en iktisadi şekilde kullanarak etkin bir tasfiye sureci gerçekleştirmektir.

2.3.Algılamannın Rolü

Krizi algılayış, krizin sonuçlarını pek çok yönden etkiler. Dahası, krizi birtehdit ya da bir fırsat olarak algılayışta çok önemli etkilere sahiptir. Kriz hep kotusonuçlar doğurmaz, çoğu zaman hazırlıksızlığı onu daha da kotu yapar. Krizler birşirketin namını çok kısa bir zaman içerisinde mahvedebilir. Tüm kriz durumlarınıniçinde bazı fırsatlar da yasar. Bazen kriz yeni liderler doğurabilir, pek çok olaydakriz, is usulünde hızlandırılmış değışikliklere zorlar ve bu da şirket için uzun dönemde avantaj yaratır. Çoğu zaman krizden çıkan şirketler diğer krizlere dahahazır ve dayanıklı olur. Bu, şirketlerin krizden ders alma derecelerine bağılıdır.⁶¹

Son yıllarda görünen bir uygulama isletmelerin kriz döneminde küçülmeylemleridir. Aslında bir şirketin büyümesi (bayiliklerin artması, yeni açılanmağazalar, verilen marka izinleri vs.) gidişatın iyi olduğunu gösterirken, küçülmesiise islerin kötüye gittiğini düşündürür. Fakat kriz içerisinde küçülme yoluna gidenşirketlerin bazı durumlarda krizleri fırsata çevirmektedir. Bu şirketin krizi fırsat mıyoksa tehdit mi sorusunu yanıtlayış sekline bağılıdır.

Algı şirket gidişatını etkileyen faktörlerdendir. Krizin algılanış biçimi şirkete yön verecek ve belki de şirketi açmazdan kurtaracaktır. Fırsat veya tehditalgılanışbiçimlerine göre isletmeye yön verecektir.

Fazlaca ayrıntıyı beraberinde getiren kriz döneminden; etkin yönetici veçalışanların ve iş ortaklarının durumu algılama biçimleri çözümü hızlandırmaktadır.Algısında isletmesinin asla çöküş dönemine girmeyeceğini düşünen bir isletmesahibi, çalışanları veya ortakları durumu kendilerine ve dış çevreye olumlu yönleriyleanlatıp buna göre hareket ederek krizi atlatacaklardır. Algının olumlu ve güçlüolması motivasyonu da arttırmakta ve isletme sahiplerine yardım etmektedir.

⁶¹ Tüz,a.g.e.,s.35

2.4.Krizin Sonuçları

Plansız gelen değişiklikler, işletmelerin kriz dönemlerinde olumlu veyaolumsuz sonuçlansın yasayacakları bir etkidir. Ve kriz mutlaka değişiklikleryaptıracaaktır. Plansızlıklar krizin beklenilmeyen bir fonksiyonudur. İç ve dış çevredeyaşanan olumsuzluklar ve beklenmedik değişiklikler işletmeyi olumsuzetkilemektedir. İşletmeler deneyimi olmadıkları bir yola girmek zorunda kalmıştır.

İşletmeler faaliyette buldukları yakın ve uluslararası çevreden bağımsızolamaz. Bu yüzden her firmanın stratejistleri ülkelerin genel ekonomik yapısını,politikalarını ve konjonktürünü yakından incelemek durumundadır.⁶²

İşletmelerin faaliyet gösterdiği ekonomik sistem, organizasyonlarınkarsılaşılabileceği belirsizlik ve karmaşıklık derecesini etkilemektedir.⁶³

Bu nedenle işletmeler genel ekonomik dalgalanmalardan etkilenmektedir. Ekonomik dalgalanmaların neticesinde krizler ortaya çıkmaktadır. Krizdöneminin özellikleri incelendiğinde literatürde su sonuçlar ortaya çıkmıştır;

- Kriz dönemi boyunca yetki ve kontrolün merkezileşme eğilimiartmaktadır.
- Karar sureci bozular ve karar alma zorlaşır.
- Kriz bir üst olumsuz tutuma yol açan önemli etkiler ortaya çıkarır.

Örgütsel gerilim artar.

- Kriz döneminde üst düzey yönetici ve personel devri artar. İş tatmini düşer.

⁶² Serge Oreal, **Management Strate Gigue Leterprisa Economica**, Paris:1993,s.122.

⁶³ Can, **a.g.e.**,s.301.

- Yöneticiler kayıplarla ilgilenirler, kısa vadeli çözümleri kararlaştırırlar, basitmantıklı hareket ederler ve kendilerini panikte hissederler.
- Krizler kişisel hedefleri tehdit eder. İş verimsizliği, fiziksel gerginlik ve endişe ortaya çıkarır.
- Krizle ilgilenen üyelerde bedensel ve zihinsel yorgunluk görülür.⁶⁴

Kriz suresince bilgi toplama kabiliyetlerinin azalması ve rutin faaliyetlerle standart programların dışına çıkma gereği, yönetimde hem karar alma hem de kontrolün merkezileşmesi sonucunu doğurur. Rutin faaliyetlerin dışına çıkmaz zorunluluğu örgütün yapısı ve kabiliyetlerini yetersiz duruma düşüreceği için tepe yönetiminin alt kademelere olan güveni azalır ve başarısızlığa karşı bir tedbir olarak kararları merkezileştirir. Ayrıca işletmede herhangi bir başarısızlığın ortaya çıkması bu eğilimi daha da güçlendirir. Karar sürecine katılma azalır. Kararlara en üst seviyedekilerle tepe yönetiminin güvenini kazanmış birkaç kişi katılır.⁶⁵

Çabuk ve acil karar alma zorunluluğu yöneticilere yeteri kadar bilgi toplama imkanı vermez. Ancak acil kararlar hızlı bilgi akışını, bölümler arası ilişkileri yatay ve çapraz haberleşmeyi gerektirir. Geleneksel örgüt yapısı içinde bu ihtiyaçlar cevap verilemez.

Yöneticiler kriz döneminde artık güvenilemeyen bir mercidir ve kararlarının sadece kendisinde toplanmasını ister. Alt kademelerin üst kademeye inancıkalmamıştır. Bu süreç işletmeyi daha fazla zorlamaktadır.

Kararların merkezileşmesiyle daha hızlı ve doğru kararlar alınabileceği sanılmakla beraber sadece merkezi yönetimin aldığı kararlar yeni fikirleri ve strateji açıklımları engellemektedir. Buda merkezileşmiş kararların olumsuz etkilerini gösterir. Kararların nitelikleri de zayıf karakterli olmaktadır.⁶⁶

Kriz suresince gerilim ve stres altında alınan kararlar kısa ve çabuk verilmelidir. Bu durum kişilerin zihinsel süreçlerini kısıtlar ve verimsiz sonuçlar elde edilebilir. Süreç daraldığı için alınan kararlar zor fakat acil olmalıdır.

⁶⁴Oreal, a.g.e., s.135

⁶⁵ Dinçer, a.g.e., s.398.

⁶⁶ Dinçer, a.g.e., s.291

Kriz dönemlerinde, karar alma, analiz yapma ve tahmin etme gibi süreçlerde hesap hataları, belirli bir konuda odaklaşarak diğer faktörleri dikkate almama gibi büyük hatalar ortaya çıkmaktadır. Kişiler kriz süresince gerilim altında kalmakta kısaca zamanda karar alınması gerektiğinden kişilerde zihni süreçlerin kullanımında zayıflama görülür. Şiddetli krizler yöneticilerin doğru kararlar alınmasını engellemektedir. İşletme yöneticilerinin özellikle krize cevap vermede karşılaşılabilecekleri başarısızlıkların sorumluluğunu dağıtmak ve örgüt içi çatışmaları azaltmak için herkesin kabul edebileceği çözümlere yönelmeleri alınan kararların niteliğinin bozulmasına yol açmaktadır.⁶⁷

Örgütsel ve çevresel koşullar birleşince kriz dönemlerinde yönetsel ve örgütsel bazda problemlerin ortaya çıkması muhtemeldir. Bu problemlerin ortaya çıkmasında stres ve gerilim altında personelin yaşadığı sıkıntılardan kaynaklanmaktadır. Psikolojisi bozulan ne olacağını bilemeyen personel gerilimindedir. Hiyerarşiye dayalı çalışmanın sonucunda, üst kademelerde yer alanları memnun etmek ve ortaya koydukları hedefleri gerçekleştirmek sorumluluğumuz vardır. Yükümlülükler ve sorumluluklar artınca ve iş yapma sorumluluğu üstlenince bireylere gerilim ve çatışma için uygun zemin ortaya çıkmış olmaktadır.

Krize uygun cevabın hemen verilmesi gereğinin meydana getirdiği telaş ve sınırlı bilgi kaynaklarla çevreye uyum sağlama çabası, tepe yönetiminde ve giderektüm çalışanlarla bir gerginlik oluşturacaktır.⁶⁸

Kriz dönemlerinde örgüt çalışanlarında güvenlik, saygı ve kendin gerçekleştirme gibi ihtiyaçları tatmin edilemez. Örgüte, gerilimli bir hava egemen olur. Bu dönemde örgüt üyeleri çoğu kez geri çekilme eğilimi gösterirler. Üretim ve hizmet kalitesi düşer; işe karşı gösterilen motivasyon zayıflar ve iş tatmini azalır. Kriz örgütte kriz öncesinde bastırılan gerilim kaynaklarını açığa çıkarır ve örgütsel çatışma başlar. Kriz bireysel amaçları tehdit eder, verimsizlik ve korku oluşturur. Çalışanlarda daha çok zihinsel yorgunluk görülmeye başlar.⁶⁹

2.5. İşletmelerde Kriz Yönetimi

⁶⁷ Dinçer, a.g.e., s.332.

⁶⁸ Dinçer, a.g.e., s.283.

⁶⁹ Can, a.g.e., s.316.

Duyarsız kalınamayan kriz anı ancak iyi bir yönetim çerçevesinde fırsata dönüştürülebilir. Yönetimin etkisi hem işleyişte hem de insan yönetiminde en etkilisafhadır. İşletme kriz içerisinde yönetim şekillerini stratejik planları çerçevesinde uygulamaya başlamalıdır.⁷⁰

Kriz yönetimi; örgütün her zamanki işletmecilik faaliyetleri ve işlerini tersyönde etkileyen, örgütün mal varlığını ya da kamu imajını azaltan, insan sağlığını ve güvenliğini tehdit eden eylemleri azaltma hedefinden yola çıkış bulan ve aniden ortaya çıkan baskın olay ve etken olasılıklara karşı plan yapabilme organizasyonudur.⁷¹

İşletmenin krizi bitirmeye yönelik yaptığı faaliyetlerin tümünü kriz yönetimi içine alabiliriz. Kriz yönetimi işletmelerin devamlı uygulayacakları bir yönetim seklideğildir. Bu yönetim tarzı sadece kriz dönemlerinde uygulanmalı ve kriz sonrasında uygulamadan kaldırılmalıdır. Kriz yönetimi krizin teknik anlamda yönetimine yoğunlaşır.

Günümüzde işletmeler daha bilinçli ve daha tedbirli olmalarına karşın krizyasa olasılıkları yüksektir. Bu yüzden kriz yönetimi baslı başına bir disiplin olarak görünmektedir. Gerçekte tam olarak önlem alma kriz yönetiminin amacı değildir, bununla beraber etkili kriz yönetiminin örgütü daha hızlı eski haline getirdiği ve krizlerden daha etkili sonuçlar çıkarmaya yardımcı olduğu ispatlanmıştır.

Kriz yönetimi, muhtemel kriz durumuna karşılık, kriz sinyallerinin alınarak, değerlendirilmesi ve örgütün kriz durumunu en az kayıpla atlatabilmesi için gerekli önlemlerin alınması ve uygulanması sürecidir. Kriz yönetiminin temel amacı örgütü kriz durumuna karşı hazırlamaktır.⁷²

İyi bir kriz yönetiminde, olası krizin başarılarını saptamak, geliştirmek ve sonuçlarını toplamaktır. Krizi kötü görme ve daha da kötüleştirme eğilimine kapılmaksa kötü kriz yönetimidir.

Kriz yönetimi süreci en temel bakış açısı ile kriz öncesi yönetim, kriz döneminde yönetim ve kriz sonrası dönemde yönetim faaliyetlerini kapsamaktadır.⁷³

⁷⁰ Akat Ve Budak, a.g.e., s.343.

⁷¹ Akat Ve Budak, a.g.e., s.345.

⁷² Akat Ve Budak, a.g.e., s.346.

⁷³ Pira ve Sohodol, a.g.e., s.184.

Olması gereken kriz yönetimin tanımı; kriz esnasında oluşan hareketlibaşarıları saptamak, geliştirmek ve sonucu iyiye götürmektir. Olmaması gereken krizyönetimi; kriz esnasında telaş ve umutsuzluğa kapılmak kotu olan ortamı daha dakötüye götürmektir.⁷⁴

2.5.1.Kriz Yönetimin Özellikleri

Kriz yönetiminin özelliklerini sıralayacak olursak;

1. Kriz yönetiminin temel amacı, krizleri önceden görebilen, bunların türleriniayırt edebilen, bunlara karşı birtakım önlemler alabilen, bunlardan birçok alanda yenişeyler öğrenebilen ve en çabuk şekilde toparlanan işletmeler oluşturmaktadır.

2. Karar vericilerin algılama yapıları kriz yönetiminde önemli bir yertutmaktadır. Krizleri önlemedeki başarı, yöneticilerin krizleri ne şekildealgıladıklarına bağlı olarak değişmektedir. Krizler yöneticiler tarafından tehdit ediciolarak algılandıklarında önlenmeleri konusundaki başarı sansıda artmaktadır.

3. Kriz yönetimi sürekli bir işlemdir, başlangıcı ve sonu yoktur. Öncedentahmin edilebilen krizlerle ilgili hazırlanan planların sürekli olarak denenmesi, tekrartekrar gözden geçirilmesi gerekmektedir.

4. Kriz yönetimi, krizlerin türlerine göre uygun olarak yapılmalıdır. Her krizinkendine özgü işaretleri ve cozumleri bulunmaktadır. Farklı bir krizin önlenmesindekullanılan stratejiler, karşılaşıacak yeni bir krizde başarılı olmayabilir.

5. Kriz yönetimindeki başarının ödülü çok büyük olabilmektedir. Başarılı birkriz yönetimi, yöneticilerin kendilerine olan güvenlerini ve morallerinigüçlendirebilmektedir. Krizleri başarıyla atlatmış olan yöneticiler görevlerinikaybetmemenin yanı sıra, kariyerlerinde önemli bir asama kaydedebilmektedirler.Burada iyi bir örnek olarak Lee Lacocca'yı ve Chrysler krizinden sonra kariyerindeortaya çıkan değişiklikleri gösterebiliriz.

6. Kriz yönetimi önemli, gerekli, zor ve karmaşık bir süreçtir. Krizlerinçözümlemesi uzun zaman alabilmektedir. Krizi çözümlmek esnek, yaratıcı,objektif, atak cesaretli, grup çalışmasını seven, harekete hazır, yeniliğe

⁷⁴Pira ve Sohodol,a.g.e.,s.185.

acı, beklenmedik durumlarda bilinmeyene, istenmeyecek koşullara da istekli olmayı gerektirmektedir. Krizleri önlemek önemli fedakârlıklar yapmayı da zorunlu hale getirilebilmektedir.

7. İletişim, yapılandırma, kontrol, maliyet, kültür, durumsallık planlaması sistemlerin karmaşıklığı ve birbirine bağıllığı gibi faktörler kriz yönetimin önemliyer tutmaktadır. Bu faktörler bir bütün olarak işletmenin kendi kullanabileceği bir çerçeveyi oluşturmakta, örgütsel değerler ve inançlar doğrultusunda krizlerin yönetilmesinde önem taşımaktadır. Diğer yandan bu yedi faktör işletmenin krize karşı dayanıklılığını belirleyebilmektedir.

8. Kriz yönetimi bazı yetenekleri ve belirli bir tolerans göstermeyi gerektirmektedir.

9. Kriz yönetimi, stratejik yönetim alanına girmektedir. Çünkü krizler strateji hedefleri de tehlikeye sokmaktadır.

10. Kriz yönetim takımlarına em fiziksel hem de ruhsal eğitim verilmelidir. Fiziksel ve ruhsal sağlık, başarılı kriz yönetiminin önemli özelliklerinden birisidir.

11. Kriz bir işletmenin bütünü etkileyen bir yangın gibidir. Kriz yönetiminde ilk amaç yangını söndürmektir. Kriz yönetiminde krize yönelik işlemler iki yönde yürütülmektedir. Kısa dönemde krizi kontrol etmek ve uzun dönemde ise problemi kökünden çözümlenmesi.⁷⁵

Bu terimleri biraz daha açmak istersek detaylarıyla aşağıdaki gibi özellikleri tartışabiliriz;

Kriz yönetimi; Birden çok safhadan meydana gelen bir süreçtir: Kriz yönetimi; olası bir krizi engellemek veya mevcut bir kriz durumunu ortadan kaldırmak için gerekli önlemlerin belirlenerek uygulanmasını içeren bir süreçtir. Bu süreci meydana getiren safhaları beşe ayırarak incelemek mümkündür: Uyarı sinyallerinin belirlenmesi; -Kriz hazırlık ve korunma; Krizin denetim altına alınması; Denge durumuna geçiş ile -Öğrenme ve değerlendirme.

⁷⁵Pira ve Sohodol, a.g.e., s.139.

Kriz yönetimi, mevcut bir kriz durumunun en az zararla atlatılmasını sağlar: herhangi bir kriz durumuyla karşılaşan örgüt, bu dönemi en az zararla vekayıpla atlatabilir. Çünkü etkin bir kriz yönetimi sayesinde; krizin kısa sürededenetim altına alınması ile örgütün istikrarlı duruma getirilmesi sağlanırken, kayıp vezararlar da büyük boyutlara ulaşmadan sınırlandırılabilir.

Krizin en önemli özelliklerinden birisi de kısa sürede dallanıp, budaklanması vegenellikle isi tam bir çıkmaza sürüklemesidir. Örgütün bu dönemi en az zararlatlatabilmesi için, yönetimin her zamanki yöntemleri bir kenara bırakarak; cesaretlekrizin özü ile ilgilenmesi gerekir.⁷⁶

Kriz yönetimi, örgüte, birtakım ek maliyetler yükler: Örgütte değışiksinyalleri alabilen çeşitli erken uyarı sistemlerinin kurulması ve isletilmesi, krizekarsı hazırlık ve korunma mekanizmalarının geliştirilmesi veya örgütlerin güçdönemlerinde çalışıp, onları sağlığı kavuşturmakla ün yapmış genel müdürlerinçalıştırılması gibi faaliyetler, örgüte birtakım ek maliyetler yükler. Ancak bu turfaaliyetler; olası veya mevcut bir kriz durumunu öngörebilmek, çözebilmek içinörgütün katlanmak zorunda olduğu maliyetlerdir.

Kriz yöntemi, örgütün varlığını tehdit ederek, sonuçta ortadan Kalkmasına neden olabilen durumlarla ilgilidir: Kriz; mevcut amaçları, değerleri vb. tehditederek, tüm örgütü varlığını sürdürememe tehlikesi ile karsı karsıya bırakır. Krizyönetimi, tehlikelerin üstesinden karsı tedbirler hazırlayarak gelebilir. Krizplanlaması; örgütün varlığını tehdit eden olaylara karsı koruyabilir. Yönetim,olanaklarını kendi durumuyla bağlantılı olarak gözden geçirmeli; kriz planlama vekontrol elemanlarını gerektiğinde hazır bulundurmalıdır.⁷⁷

2.5.2.Kriz Yönetiminin Safhaları

İşletmelerde krizler tanım ve sonuç olarak birbirleriyle benzerliklergöstermektedir. Boyutları ve sonuçları farklı olsa da kriz işletmeyi etkilemiştir. Bufirsatta olabilir, mağlubiyet de. Buna istinaden oluşturulan kriz yönetimi de bazısafhalardan oluşmaktadır. Kriz sinyallerinin alınıp olayın saptanması, kriz karsıoluşturulan hazırlıklar ve önleme stratejileri, krizin tam anlamıyla içinde

⁷⁶Pira ve Sohodol,a.g.e.,s.152.

⁷⁷ Tüz,a.g.e.,s.35.

bulduğubir evre olduğunun saptanması, krizi acil önlemler için yerinde dondurmak ve sonolarak da krize çözüm bulma safhalarını yazabiliriz. Bu safhalar krizin türüne vezaman kavramına göre değişiklik veya yer değiştirme oluşturabilmektedir.

2.5.2.1.Uyarı Sinyallerinin Belirlenmesi

Kriz tüm şiddeti ile ortaya çıkmadan önce bazı uyarı sinyalleri gönderir. Uyarısinyalleri, yaklaşmakta olan krizin varlığı ve şiddeti hakkında bilgiler içerdiğinden;yöneticilerin bu sinyallere karşı tetikte olması gerekir. Uyarı sinyallerinin dikkate alınmaması durumunda krizin ortaya çıkması kaçınılmaz olur.⁷⁸

Örgütün genleri krize cevap verme seklinin göstergesidir. Krizin; işletmesineetki etmeyeceğine inan örgütler sinyalleri umursamazlar. Bazı örgütler ise krizyönetimine daha dengeli yaklaşımlar sergilerler.

Kriz durumları tüm şiddetiyle ortaya çıkmadan önce işletmelere bazı sinyallergöndermektedirler. Bu sinyallerin bir bolumu işletme içinden gelirken bir bolumişletme dışından gelmektedir. İşletme içi ve işletme dışından gelen bu sinyallernitelikleri yönünden farklı özellikler göstermelerine rağmen, ortaya çıkardıklarısonuçlar bakımından benzer özellikler göstermektedirler. Bu sinyaller gelmekte olankrizin varlığı ile ilgili bilgileri yansıtmaktadırlar; bu nedenle de çok önemlidirler. Businyaller kriz yönetim planı olmayan ve sürekli iç-dış çevre analizi yapmayan işletmelerde krizin yaygınlaşmasına ve işletmenin hayati faaliyetlerinin kesintiye uğramasına sebep olur.⁷⁹

İşletme içi ve işletme dışı oluşan sinyaller ilk adımda önemli bir yertutmaktadır. Her iki sinyal turu de bir biriyle bağlantılı olup aynı önemdedeğerlendirilmelidir.

İşletme içinde veya dışında oluşabilecek erken sinyallerin alınabilmesi vedeğerlendirilmeye sokulması için sinyalleri alabilen erken uyarı sistemlerinininkurulması veya öncesinde var olması gereklidir.

2.5.2.2.Krize Hazırlık Ve Korunma

⁷⁸ Pira ve Sohodol,**a.g.e.**,s.155.

⁷⁹ Pira ve Sohodol,**a.g.e.**,s.159.

Eğer erken uyarı sinyalleri sistemli bir şekilde takip edilemezse, krize hazırlık ve korunma mekanizmaları da sağlıklı biçimde işlemez. Bu nedenle, krizin ortaya çıkmasının engellenebilmesi için hem erken uyarı sistemlerinin hem de hazırlık ve korunma mekanizmalarının etkin olarak çalışması gerekir.

Kriz yönetim sürecinin ikinci bölümünü krize hazırlık ve önleme aşaması oluşturmaktadır. Bu aşamada erken uyarı sistemi ile saptanan bilgilerin ışığında karşılaşılabilecek bir krizde kullanılacak önleme ve korunma mekanizmalarının oluşturulmasına çalışılır. Bunlar; güvenlik politikaları, bakım işlemleri, çevre etkileri, kontrol sistemleri, kriz kontrolleri, acil planlama, iş gören eğitimidir.⁸⁰

2.5.2.3. Krizi Saptamak

Krizi saptamak stratejinin temel noktasını oluşturmaktadır. Algılanan kriz sinyalleri işletmelerde kriz önleme ve kriz hazırlık mekanizmalarını harekete geçirmektedir.

Bir krize ilişkin enformasyon toplamak için kuruluştaki bütün insanlara kulak vermek gerekir. Krizi saptama aşamasında işletme içindeki kişilere olduğu kadar işletme dışındaki bağımsız gözlemcilerden yararlanmak gerekir⁸¹.

İdeal bir kriz programı bileşenlerinin tespiti için Güney California Üniversitesi Kriz Yönetim Merkezinin Amerika'nın en büyük 1000 şirketinde yapılan araştırmada elde edilen bilgilerin birleştirilmesi ile bir kriz yönetim yapısı oluşturulmuştur. Bu ideal kriz yönetim programı 5 kategoriden oluşmuştur. Bu ideal kriz yönetim programının kategorileri ve alt başlıkları şunlardır: stratejik faaliyetler, teknik ve yapısal faaliyetler, değerlendirme ve teşhis faaliyetleri, iletişim faaliyetleri, psikolojik ve kültürel faaliyetlerdir.⁸²

2.5.2.4. Krizi Dondurmak

Örgütte; erken uyarı sistemleri aracılığıyla toplanan veriler, hazırlık ve korunma mekanizmalarını harekete geçirir. Bu faaliyetlerin amacı, krizin ortaya çıkmasını

⁸⁰ Pira ve Sohodol, a.g.e., s.161.

⁸¹ Pira ve Sohodol, a.g.e., s.165.

⁸² Pira ve Sohodol, a.g.e., s.167.

önlemektir. Ancak, bütün krizlerin önlenmesi mümkün olmayabilir. Bu aşamada yönetimin; ilk iki safhada elde ettiği verileri kullanarak gerekli önlemlerin alınması gereklidir. Ayrıca geliştirilen zarar sınırlama mekanizması ile kayıp ve zararı azaltılmaya çalışılır.

Bu aşamada neyi bildiğimizden çok neyi bilmediğimizi tespit etme ve hızlı hareket aşamasıdır. Harekete geçmek için bu aşamada deneyimli bir kişinin onurlu olması ve organizasyonu tamamlaması gerekir. Krize sebep olan spekülasyonların ve dedikoduların önüne bu aşamada dış sözcü olan kişi (üst yönetici veya deneyimli onca kişi) geçecek ve tek ağızdan örgüt sözcüsü olacaktır.

Kriz iletişimde dikkat edilmesi gereken kuralları vardır. Bunlar dürüst olmak, sorumluluğu kabul etmek, başkalarına atmamak, gerekli tarafları (müşteriler, çalışanlar, kredi sağlayanlar, mal temin edenler, ortaklar, medya v.b) yeteri kadar bilgilendirmek, fısıltı haberlerini önlemek, topluma onları düşündüğünüzü, olayların insani açıdan baktığınızı ifade etmek, medyaya doğru ve zamanında bilgi vermek ve ilgili taraflarla karşılıklı iletişim kanallarını açık tutmaktır. Krizleri en iyi yönetenler daha kriz çıkmadan krize yönelik karar vermiş ve ilkeleri oluşturmuş şirketlerdir. Krizi dondurma aşamasında şu dört öncelik üzerinde durulmalıdır. Birinci olarak bütün zamanını krizi dondurmaya çalışan bir ekip olmalıdır. İkinci olarak kamuoyuna açıklama yapmak üzere şirket sözcüsü olarak tek bir kişi belirlenmelidir. Üçüncü olarak, şirketin dayanaklarının müşteri, sahipleri, çalışanları ve sosyal çevresi sadece medyadan alacakları enformasyonla yetinmesine izin verilmemelidir. Şirket özel enformasyon ihtiyacı olanları bilgilendirmelidir. Son olarak da kriz ekibinde mutlaka bir "şeytan avukatı" özelliğinde bir kişi bulunmalıdır. Bu kişi gerektiğinde açık sözlülükle ve yürekli bir şekilde gerçek durumu ortaya koyacaktır.⁸³

Kriz kontrol altına alınıp normal sürece hızla geçilmesi gerekmektedir. Bu aşamada örgütte önemli bozulmalar görülmektedir. Bu süreçteki düzenlemelerin bu safhada sonuçlanması gerekmektedir.

Kriz kontrol altına alınıp, atlatıldıktan sonra örgüt, denge durumuna getirilmelidir. Kriz döneminde, örgüt alt sistemleri arasındaki bağlar

⁸³ Can, a.g.e., s.300.

zayıflamış,örgütsel düzen bozulmuş olabilir. Değişen çevre koşullarına uygun olarak örgütyapısının düzenlenmesi gerekir.Krizin yarattığı korku, güvensizlik, bitkinlik, aşırı tepki ve öz savunmanınartması gibi olumsuz etkilerin giderilmesi ve örgütün denge durumuna dönmesininsağlanması için;verimli çalışmayı engelleyen etkenleri ortadan kaldırılmalı,örgütün hedeflerini yeniden ve eskisinden daha yüksek olarak belirlemeli. Krizsureci içindeki kişisel çalışmayı tartmak için yapıcı eleştiri tekniğini kullanmalıdır.

2.5.2.5.Krizi Çözmek

Kriz atlatılıp, örgüt üzerindeki olumsuz etkileri giderildikten sonra, öğrenme vedeğerlendirme aşamasına ulaşılır. Kriz yönetimi surecinin son safhasında o ana kadaryapılan faaliyetler değerlendirilir ve geleceğe yönelik dersler çıkarılır.

Kriz yönetim surecinin son aşamasıdır ve önemli olan hızdır. Örneğin;Amerika'da süper marketler zinciri Food Lion bir televizyon programında bozuk etsatmakla itham edilmiş ve şirketin hisseleri hızla değer kaybederek kriz öncesifiyatın yarısı düzeyine düşmüş, bunun üzerine Food Lion hızla harekete geçerekhalka acık mağaza turları düzenlemiş, et hazırlama bölümlerinin önüne genişcamekânlar yaptırmıştır. Aydınlatmayı iyileştirmiş, işçilere yeni giysiler vererekçalışan eğitimini genişletmiş ve müşterileri yeniden mağazalara çekebilmek içinbüyük indirimler uygulayarak kriz öncesi satışlarındaki seviyeye yeniden ulaşmayıbaşarmıştır. Aynı şekilde cep telefonlarının yol açtığı elektromanyetik alanlarınbeyin tümörlerine neden olduğu yolunda iddialar öne sürüldüğünde imalatçılarhemen bağımsız uzmanlara başvurmuş ve olguların kamuoyunun önündesergilenmesini sağlamışlardır. Bu aşamanın amacı, kriz dönemlerinde alınan karar veönlemlerin değerlendirilerek ileride karşılaşılabilecek krizlerle daha iyi mücadeleetmeyi sağlamaktır. Bu aşamada kriz artık örgüt ve çevresi için bir tehdit olmaktançıkmaktadır.⁸⁴

Kriz ortaya çıktıktan sonra çözümüne yönelik bir plan hazırlanmalıdır. Buplanda su tespitler ve faaliyetler yapılmalıdır. Bu plan 9 maddeden oluşabilir.

Bumaddeler:

1. Krizin ortaya çıkmasına neden olan sorunu tespit edin.

⁸⁴ Can,a.g.e.,s.301.

2. Sorunun etkisini hedeflenen amaç çerçevesinde yeniden belirleyin.
3. Durumla ilgili sorular geliştirin, sorun ve veriler toplayın.
4. Elde edilen verileri tek tek inceleyin.
5. En uygulanabilir seçenekleri ortaya çıkarın.
6. Bir deneme çözüm önerisi seçin.
7. Ortaya çıkardığınız deneme çözüm önerisini deneyin.
8. Krizi çözmek için ortaya attığınız son çözüm önerisini biçimlendirin.
9. Çözüm önerinizi uygulamaya koyun

Birçok şirket endüstri ilişkileri sorunlarının, devlet düzenlemelerinin ya da hukuki soruşturmanın yol açabileceği çok çeşitli krizlere karşı önceden kriz yönetimi ile iletişim planları hazırlamışlardır. Bu planlara da geri çağrılar da dâhil edilmelidir. Kriz yönetimi iletişim planlarını henüz geliştirme aşamasında olan şirketler için bir geri çağırma senaryosu hazırlamak iyi bir başlangıç olabilir.⁸⁵

⁸⁵Can, a.g.e., s.287.

III. BÖLÜM

SİGORTA ŞİRKETLERİNDE MALİ YETERLİLİK VE RİSK ÖLÇÜMÜ

Bu bölümde sigorta işletmelerinde mali yeterlilik kavramı, Avrupa Birliği ve Türkiye’de mali yeterlilik karşılama gücünün oluşturulması ve sağlanmasına yönelik düzenlemelere yer verilecektir.

3.1.Sigorta Sektöründe Mali Yeterlilik Kavramı

Sigorta şirketlerinden beklenen, özellikle sigortalılar veya sigorta ettirenlerden tazminata hak kazananlara karşı yükümlülüklerini yerine getirmede belli bir ödeme gücüne (mali yeterliliğe) sahip olmalarıdır. Bu nedenle bir sigorta şirketi başlıca iki temel konudagüvence sağlamalıdır. Bunlar:

- Mali kapasitenin yeterli olması(Ödeme Gücü, Yükümlülük Karşılama Yeterliliği (Solvency), Finansal Yeterlilik,Solvabilite) ve
- Şirketin üstlendiği sorumlulukları karşılamaya istekli olmasıdır.⁸⁶

Mali yeterlilik bir sigorta şirketinin varlık ve borçları arasındaki olumlu fark ya da bir başka deyişle öz kaynaklarının tümü olarak tanımlanabilir.⁸⁷

Herhangi bir şirketin yükümlülüklerini karşılamaya yetecek kadar aktifinin bulunması, bir başka deyişle, varlık toplamının yabancı kaynaklar toplamından fazla

⁸⁶ Mehmet Kahya,**Sigorta ve Reasürans Şirketlerinde Finansal Analiz**, Sentez Reklam ve Danışmanlık, İstanbul,Nisan 2001, s.150.

⁸⁷Kahya,**a.g.e.**,s.151.

olması durumunda mali yeterliliği olduğu kabul edilmektedir. Ancak sigorta sektöründe bu kural tek başına bir anlam ifade etmemektedir. Belli bir zaman dilimi dikkate alındığında, sigorta şirketinin yükümlülüklerinin sadece bir kısmı kesin olarak bilinebilir. Ayrıca, söz konusu yükümlülükler henüz ortadan kalkmadan, bunlara her geçen gün yenileri de eklenerek gelecek yıllara aksedebilir.⁸⁸

Sigortacılık temelde bir risk işi olduğu için, önceden öngörülemeyen risklerin ortaya çıkması durumunda şirketlerin kaynakları yükümlülüklerini karşılamada yetersiz kalabilmektedir. İşte bu nedenle, poliçe sahiplerinin menfaatlerini korumak amacıyla, sigorta şirketlerinin mali yapılarının yeterince güçlü olması gerekmektedir.⁸⁹

Sigorta sektöründe mali yeterlilik düzenlemeleri geniş anlamda, yükümlülük karşılama yeterliliği, teknik karşılıklar, mali analiz rasyoları, konservasyon oranları gibi çeşitli kontrol mekanizmalarını kapsamaktadır. Sigorta sektöründe mali yeterliliğe ilişkin düzenlemelerin amacı, şirketin elinde poliçe olan sigortalılarına karşı mali yükümlülüklerini yerine getirememeye riskini en aza indirmektir. Sigorta şirketlerinin yüksek hasar düzeyleri veya olumsuz yatırım sonuçları gibi öngörülemeyen risklere karşı bir güvenlik eşiği olarak şirket bünyesinde tutması gereken asgari sermaye olarak tanımlanan yükümlülük karşılama yeterliliği sigorta şirketlerinin sigortalılara karşı olan yükümlülüklerini karşılayıp karşılamayacaklarına dair işletme hesapları ve olası değişimler hakkında bilgi sunan bir uygulamadır ve bu uygulamayla, şirketlerin belli bir anda borçlarını karşılamaya yeterli olup olmadığı ölçülmektedir.⁹⁰

Bir sigorta şirketinin mali yeterlilik içinde bulunması diğer bir ifadeyle ödeme gücünün (yükümlülük karşılama yeterliliği) var olması, hasar tazminatlarını ve giderlerini ödeyebilecek durumda olması anlamına gelir. Mali açıdan yetersiz olması hali ise, hasarların ödenebilmesi için gerekli aktiflerinin yetersiz (borca batık) veya zamanında paraya çevrilemez (likitide eksikliği) durumunda olmasının sonucudur. Başka bir ifadeyle sigorta şirketlerinin mali gücü veya yeterliliği, yüklenimlerini

⁸⁸ Yanık, a.g.e., s.46.

⁸⁹ Onur Acar, "Avrupa Birliği'nde Yükümlülük Karşılama Yeterliliği: Solvency II" *Sigorta Araştırmaları Dergisi*, Ekim 2005, Sayı: 1, s.5.

⁹⁰ Özge ARSLAN, *Avrupa Birliği ve Türkiye'de Sigorta Şirketlerinde Yükümlülük Karşılama Yeterliliği*, Hazine Müsteşarlığı, Araştırma ve İnceleme Dizisi: 37, 2003, s.1.

karşılatabilecek ölçüde teknik karşılıklarının ve yeterli sermaye güvencesinin bulunup bulunmadığına bağlıdır.⁹¹

Sigorta şirketlerinin ödeme güçleri (yükümlülük karşılama yeterliliği) önceleri, sigorta faaliyetleri açısından değerlendirilmekte ve hasar ödemelerinin prim gelirlerini aşmaması gerektiğine inanılırdı. Eğer hasar ödemeleri prim gelirleri aşarsa bir enkaz yaratılırdı. Bu durum Enkaz Teorisi (Ruin Theory) olarak isimlendirilmiştir. Daha sonraları sigorta şirketlerinin ödeme güçlerinin sigorta portföylerinden çok, yatırım portföylerinin performansına dayandığı düşünülmeye başlanmıştır. Günümüzde ise, sigorta şirketlerinin ödeme güçlerinin sadece sigorta ya da yatırım portföylerine dayanmadığı, şirketlerin bütün faaliyetlerine dayanan bir olgu olduğu fikri yaygınlaşmış ve kabul görmüştür.⁹²

Uygun bir şekilde belirlenmiş yükümlülük karşılama yeterliliği sigorta sektörü için hayati önem taşımaktadır. Bu aynı zamanda sigorta sektörüne olan kamuoyu güveninin sürdürülmesi açısından da zorunludur. Bu nedenle birçok ülkede sigorta şirketlerinin yükümlülük karşılama yeterliliği konusunda özel şartlar getirilmiştir. Bu şartların yerine getirilmesi kamu denetimi yoluyla kontrol edilmektedir. Son birkaç yıldır aralarında belirli bir uyum sağlanmasına rağmen, bu şartlar bir ülkeden diğerine farklılık göstermektedir.

Aşağıda Avrupa Birliği'nde ve ülkemizdeki yükümlülük karşılama yeterliliğine ilişkin düzenlemeler ele alınmıştır.

3.1.1. Avrupa Birliğinde Mali Yeterlilik Düzenlemeleri

Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET), Avrupa Topluluğu (AT) bugünse Avrupa Birliği (AB), II. Dünya Savaşı'nın ardından büyük bir yıkıma uğrayan Avrupa'da, barışın ve bölgesel istikrarın yeniden sağlanması ve ekonominin yeniden yapılanması amacıyla oluşturulan bir ülkeler topluluğudur.⁹³

Finansal hizmetler alanında Avrupa Birliği'nin temel önceliklerinden biri sigortacılık sektöründe bir tek pazar yaratmak olmuştur. Kurucu antlaşmalar uyarınca sigorta alanındaki tek pazar iç sınırların bulunmadığı bir alandır. Sigorta alanında tek

⁹¹ Arslan, a.g.e., s.11.

⁹² Kahya, a.g.e., s.153.

⁹³ Berna Özşar, **Avrupa Birliği Sigorta Müktesebat Rehberi**, Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketler Birliği yayın no:3, Ceyma Matbaacılık, 2005, s.18.

pazarın gerçekleştirilmesi süreci,1961 yılında ulusal hukuk kurallarının yaklaştırılması amacı taşıyan hizmetlerin serbest dolaşımına ilişkin genel programın kabul edilmesiyle başlamıştır.1 temmuz 1994 tarihinden itibaren Avrupa Birliği sigorta piyasaları ile Avrupa Ekonomik Alanı altında Norveç.Lihtenştayn ve İzlanda geniş ve tek bir sigorta pazarı oluşturmuşlardır.Sürecin 40 yıldan fazla zamana yayılması,üye devletlerdeki düzenlemelerin kapsam ve yapılarına ilişkin farklılıklardan kaynaklanmaktadır.⁹⁴

Avrupa sigortacılık tek pazar'ının oluşturulabilmesi için kırk yıldır yürütülen çalışmalar,teknik anlamda,iki farklı sigortacılık kültürü arasında yakınlaşmanın sağlanması gayretleri olarak özetlenebilir.İngiltere ve Hollanda'nın benimsediği daha rekabet yanlısı,daha az devlet müdahalesi öngören "Denizcilik Sigortası geleneği-Anglo Sakson Model" ile Fransa,Almanya ve Avusturya'nın benimsediği devletin rolünün önemli olduğu,hatta yükümlülük karşılama yeterliliği,asgari sermaye,garanti fonu,teknik rezervler ve yatırım portföyleri gibi işletmelerin mali yapılarına ilişkin hususların ötesinde prim tarifeleri ile sigorta poliçesi ve şartlarının dahi devlet onayı gerektirdiği,rekabeti göz ardı ederek sigortalı güvenliğini temel amaç olarak belirleyen"

Alp Stili Sigortacılık geleneği kontinental model" arasında bu yakınlaşmanın sağlanması kolay olmamıştır.⁹⁵

Üye devletlerce ulusal bazda farklı çerçevelerde düzenlenmiş olan hayat ve hayat dışı sigortalara ilişkin Avrupa Birliği mevzuatının oluşturulmasına yönelik olmak üzere,Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Birliği Konseyi tarafından çeşitli direktifler yayınlanmaktadır.Söz konusu direktifler,üye devletlerin iç hukuklarına aktarmaları gereken önlemlerin belirlendiği Avrupa Birliği Resmi Gazetesinde yayınlanan yasal metinlerdir.

Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Birliği Konseyi tarafından, hayat dışı ve hayat sigortası alanlarında yayımlanan Direktiflerin yanı sıra muhasebe, mali tablolar ve denetim, yükümlülük karşılama yeterliliği, istatistikler, tasfiye ve yeniden yapılanma, sigorta araçları, reasürans, ek denetim, elektronik ticaret, motorlu taşıtlar mali

⁹⁴ Özşar,a.g.e.,s.19

⁹⁵ Utku A.Atalay,"Avrupa Birliği Perspektifiyle Hizmetlerin Serbest Dolaşım Kapsamında Türk Sigortacılık Sektörünün Değerlendirilmesi",**Uzmanlık Tezi**,Avrupa Birliği Genel Sekreterliği Ekonomik Ve Mali Konular Dairesi,2005,s.28.

sorumluluk sigortaları ve sigorta grupları gibi alanları düzenleyen pek çok direktif bulunmaktadır.⁹⁶

Sigorta sektörüne yönelik olarak yayımlanan ilk direktif, hayat dışı sigortacılık faaliyetlerine başlama ve yürütme ile ilgili kanun, tüzük ve idari düzenlemelerin koordinasyonuna ilişkin kuralları içeren 24 Temmuz 1973 tarihli direktiftir. Söz konusu direktif hayat sigortacılığı faaliyetlerine başlama ve yürütme ile ilgili kanun, tüzük ve idari düzenlemelerin koordinasyonuna ilişkin kuralları içermektedir. Ayrıca bu direktifte hayat sigortalarında yükümlülük karşılama yeterliliği ile ilgili ilk düzenlemelerde yer almıştır.⁹⁷

Avrupa Birliği mali yeterlilik sisteminin değerlendirilmesi amacıyla 1996 yılında Dr.Müller başkanlığında bir çalışma grubu oluşturulmuş ve oluşturulan bu çalışma grubu Nisan 1997 yılında bir rapor hazırlamıştır. Bu rapora göre Avrupa Birliği mali yeterlilik sisteminin genel olarak tatmin edici bulunduğunu ancak metodolojide bazı zayıflıkların olduğu ve risk'e dayalı sermaye'ye daha yakın bir çalışma gerekliliği belirtilmiştir.⁹⁸

Bunun üzerine daha önceki direktiflerde yer alan yükümlülük karşılama yeterliliğine ilişkin düzenlemeler hayat sigortası şirketlerinin yükümlülük karşılama yeterliliğine ilişkin 5 Mart 2002 tarihli direktifle ve hayat dışı sigorta şirketlerinin yükümlülük karşılama yeterliliğine ilişkin 5 mart 2002 tarihli direktifle tadil edilmiştir.⁹⁹

Mali yeterlilik I (Solvency I) olarak adlandırılan sistem, bu direktiflerle 2004 yılının başından itibaren yürürlüğe girmiş olup böylece hayat ve hayat dışı şirketler için yükümlülük karşılama yeterliliği ile ilgili gereklilikler güçlendirilmiştir.¹⁰⁰

Avrupa mevzuatındaki anlamıyla yükümlülük karşılama yeterliliği bir sigortacının sahip olması gereken gelecekteki yükümlülüklerinden bağımsız varlıklardır.

⁹⁶ Arslan, a.g.e., s.22.

⁹⁷ Arslan, a.g.e., s.22.

⁹⁸ Arslan, a.g.e., s.23.

⁹⁹ Arslan, a.g.e., s.23.

¹⁰⁰ Arslan, a.g.e., s.17.

Mevcut sistemde ‘‘Solvency margin’’ denen bu kavram, sigorta şirketlerinin bulundurması gereken ek sermayeyi ifade etmektedir.¹⁰¹

Bu düzenlemeler çerçevesinde sigorta şirketlerinin yükümlülük karşılama yeterliliğinin belirlenmesinde gerekli yükümlülük karşılama yeterliliği (Required Solvency Margin) ve cari yükümlülük karşılama yeterliliği (Available Solvency Margin) olmak üzere iki parametre önemlidir.¹⁰²Buna göre bir sigorta şirketinin cari yükümlülük karşılama yeterliliği, gerekli yükümlülük karşılama yeterliliğine eşitse o şirket mali yeterliliğe sahiptir denir.¹⁰³

Gerekli yükümlülük karşılama yeterliliği bir sigorta şirketinin sigortacılık faaliyeti yapabilmesi için gerekli olan zorunlu sermaye miktarıdır. Hayat branşında teknik karşılıkların, hayat dışı branşlarda ise hem prim hem de hasar esasına göre yapılan hesaplamalar sonucunda elde edilen sonuçların yüksek olanına eşittir.

1 Ocak 2004 tarihinde yürürlüğe giren yükümlülük karşılama düzenlemeleri aslında çok daha radikal bir değişiklik öngören ve Avrupa sigorta şirketleri için bir reform niteliğine sahip Mali Yeterlilik II (Solvency II) düzenlemeleri için bir geçiş süreci düzenlemesidir.¹⁰⁴

Nitekim AB komisyonu 2000 yılı başında bir sigorta şirketinin bütün mali durumunun geniş çaplı olarak incelenmesi hakkında Mali Yeterlilik II projesi, bankacılık sektörü için düzenlenen Basel II’den esinlenerek geliştirmiştir. Mali yeterlilik II sigorta şirketlerinin karşı karşıya olduğu riskler için daha uygun bir ihtiyat çerçevesi yaratmayı şirketlerin bu riskleri daha iyi anlamasını ve yönetmesini amaçlamaktadır.¹⁰⁵

Mali Yeterlilik II projesinde ana amaç, sigortacıların hangi miktarda sermaye tutması gerektiğini belirleyen bir sistem geliştirmektir. Avrupa sigorta şirketlerinin genelinde Solvency II’den önce yükümlülük karşılama düzeyi şirketlerin hasar ve prim değerleri esas alınarak belirlenirken Solvency II ile ABD ve Avustralya’da olduğu gibi

¹⁰¹ Acar,**a.g.m.**,s.5.

¹⁰² Acar,**a.g.m.**,s.7.

¹⁰³ Arslan,**a.g.e.**,s.15.

¹⁰⁴ Gökhan Bozkurt, ‘‘Sigortacılıkta AB Düzeni’’ **Radikal gazetesi**,12 Ekim 2004,s.4.

¹⁰⁵ Arslan,**a.g.e.**,s.30.

yükümlülük karşılama yeterliliği daha ziyade şirketlerin risk profillerine dayandırılmaktadır.¹⁰⁶

Solvency II ,sigorta şirketlerinin sermaye yeterliliklerinin belirlenmesinde sadece muhasebe açısından yapılan hesaplamaları değil,bununla birlikte nicel olarak ölçülebilen riskleri rakamsal olarak ifade edilemeyen riskleri ve finansal bilgilerin açıklanması ile ilgili gereklilikleri dikkate almaktadır.Bu çerçevede Solvency II tek başına muhasebe penceresinden yapılan hesaplara ve aktiflerin durumuna değil gerçek risk ölçümlerine dayanmakta ve varlıklarla beraber yükümlülükleri de daha fazla dikkate alan bir uygulamadır.¹⁰⁷

Solvency II iki aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada sistemin genel yapısı ve konular belirlenmiştir. İkinci aşamada ise daha teknik konular özellikle sigorta şirketlerinin karşılaştıkları riskler nasıl hesaba katılacağı ele alınmıştır.¹⁰⁸

Şimdi AB deki mali yeterlilik düzenlemeleri olan asgari garanti fonu, SolvencyI Solvency II'yi detaylı olarak aşağıda inceleyelim.

3.1.1.1.Asgari Garanti Fonu

AB'nde sigorta şirketlerinin mali bünyelerinin yükümlülüklerini karşılama sağlamak üzere konulan mekanizmalardan biri de garanti fonu uygulamasıdır. GarantiFonu, sigorta branşları itibariyle belirli ölçüde likit varlıkların, yükümlülüklerle karşı şirket bünyesinde sürekli şekilde oluşturulan fondur. YKY marjının üçte biri, garantifonunu oluşturur.¹⁰⁹ Asgari garanti fonu bir sigorta işletmesinin taşınması gereken endüyük kabul edilebilirlikteki sermaye fonlarından ibarettir. Bu seviyede sermaye fonları doğaldır ki küçük ve yeni kurulmuş şirketler açısından bağlayıcıdır. Asgari GarantiFonu, hayat şirketleri için asgari 3 milyon Euro, hayat dışı şirketlerde branşlara göre hayat dışı sigortalarda 2 milyon Euro, sorumluluk veya kredi, kefalet sigortalarında 3milyon Euro olarak belirlenmiştir. Yeni kurulacak şirketlerde ruhsat verilmeden öncebu şartın yerine getirilmesi aranır.

¹⁰⁶ Acar,**a.g.m.**,s.6.

¹⁰⁷ Arslan,**a.g.e.**,s.31.

¹⁰⁸ Acar,**a.g.m.**,s.13.

¹⁰⁹ Servet Taşdelen,**Avrupa Birliği'nde Sigorta Denetim Hukuku ve Türk Sigorta Denetim Hukuku Bakımından Bir Değerlendirme**, Ankara,Haziran 1996,S.44.

Bazı sigorta işletmeleri ise yükümlülük karşılama tablosunda gösterilen asgaritütardaki Garanti Fonu'nu oluşturmaktan muaf tutulmuştur. Söz konusu muafiyet, işletmelerin is hacminin küçük olmasına ya da taşıdıkları sigorta riskinin niteliğine bağlıdır¹¹⁰.

3.1.1.2. Yükümlülük Karşılama Yeterliliği (Solvency I)

Sözlük anlamıyla borçlarını ödeyebilme kapasitesi anlamına gelen solvency, Türkçeye “yükümlülük karşılama yeterliliği” olarak çevrilmiştir. Yükümlülük karşılama yeterliliği, şirketlerin sigortalılara karşı olan yükümlülüklerini karşılayıp karşılamayacaklarına dair işletme hesapları ve olası değişimler hakkında bilgi sunan bir uygulamadır ve bu uygulamayla, şirketlerin belli bir anda borçlarını karşılamaya yeterli olup olmadığı ölçülmektedir.

Avrupa Birliği'ne bakıldığında, hayat branşında yükümlülük karşılama yeterliliğiyle ilgili ilk düzenleme, hayat sigortacılığına ilişkin 1979 yılında çıkartılan 79/267/EECsayılı Direktif çerçevesinde, hayat dışı branşlarda yükümlülük karşılama yeterliliğiyle ilgili ilk düzenleme ise, hayat dışı sigortacılığına ilişkin 1973 yılında çıkarılan 73/239/EEC sayılı Direktif çerçevesinde yapılmıştır. Söz konusu Direktiflerde yer alan yükümlülük karşılama yeterliliğine ilişkin düzenlemeler, hayat sigortası şirketlerinin yükümlülük karşılama yeterliliğine ilişkin 2002/12/EC sayılı ve hayat dışı sigorta şirketlerinin yükümlülük karşılama yeterliliğine ilişkin 2002/13/EC sayılı Direktiflerle tadil edilmiştir.¹¹¹

Sigorta şirketleri müşterilerine, yani poliçe sahiplerine, mevcut veya gelecekte ortaya çıkabilecek talepleri için ödeme taahhüdünde bulunurlar ve müşteriler de butaahhütlerin zamanında ve düzgün şekilde karşılanmasını beklerler. Ancak sigortacılık temelinde bir risk is olduğu için, önceden öngörülemeyen risklerin ortaya çıkması durumunda şirketlerin kaynakları yükümlülüklerini karşılamada yetersiz kalabilmektedir. İşte bu nedenle, poliçe sahiplerinin menfaatlerini korumak amacıyla, sigorta şirketlerinin mali yapılarının yeterince güçlü olması gerekmektedir.

Sigorta sektöründe mali yeterlilik düzenlemeleri geniş anlamda, yükümlülük karşılama yeterliliği, teknik karşılıklar, mali analiz rasyoları, konservasyon

¹¹⁰ Niyazi Berk, **Sigorta Şirketlerinde Mali Yeterlilik ve Risk Yönetimi**, Sigorta Araştırma Ve İnceleme Yayınları, İstanbul, Aralık 2005, Ss.106-107.

¹¹¹ Acar, **a.g.m.**, S.7

oranları gibi çeşitli kontrol mekanizmalarını kapsamaktadır. Yükümlülük karşılama yeterliliği (YKY) ise, şirketlerin sigortalılara karşı olan yükümlülüklerini karşılayıp karşılamayacaklarına dair işletme hesapları ve olası değişimler hakkında bilgi sunan bir uygulamadır ve bu uygulamayla, şirketlerin belli bir anda borçlarını karşılamaya yeterli olup olmadığı ölçülmektedir.¹¹²

Bir şirketin yükümlülüklerini karşılamaya yetecek kadar aktifinin bulunması durumunda mali yeterliliği olduğu kabul edilmektedir. Ancak bir risk ismi olan sigortasektöründe bu kural tek başına bir anlam ifade etmemektedir. Belli bir zaman diliminde dikkate alındığında, sigorta şirketinin yükümlülüklerinin sadece bir kısmı kesin olarak bilinebilir. Ayrıca, söz konusu yükümlülükler henüz ortadan kalkmadan, bunlara her geçen gün yenileri de eklenerek gelecek yıllara aksedebilir. İşte bu nedenlerle, sigortasektöründe yükümlülük karşılama yeterliliği olasılığa dayalı bir kavramdır¹¹³.

Bir sigorta şirketinin, cari faaliyetlerini sürdürebilmek için bulundurması zorunlu olan asgari sermayeyi ifade eden gerekli yükümlülük karşılama yeterliliği, hayat branşında teknik karşılıkların, hayat dışında ise prim veya hasar esasına göre yapılan hesaplamaların belli bir yüzdesi üzerinden hesaplanır. Ancak, pazar, kredi ve faaliyet riski gibi sigorta sektörünü etkileyen ve hatta şirketlerin iflasına neden olabilen riskler, mevcut sistemde dikkate alınmamıştır.

ABD'deki riske dayalı sermaye uygulamasına karşın AB'de uygulanan mali yeterlilik kontrolü, mali yeterlilik rasyosunun analizine dayalıdır. Ancak bu modeller, alternatif senaryolar yardımıyla gelecekte şirketin finansal durumunun nasıl değişeceğinin belirlenmeye çalışıldığı “dinamik” hesaplamalara değil, analiz verilerinin geçmiş dönemdeki verilerine dayanan ve değişen şartları analiz içine sokmayan “statik” hesaplamalara dayalıdır.

Sermaye gerekliliği hesaplamasının, sigorta şirketlerinin mali yapısını en doğru ve en gerçekçi şekilde yansıtması için, şirketlerin karşı karşıya kaldığı tüm riskleri dikkate alması gerekmektedir. İşte bu ihtiyaçlar Avrupa Birliğinde Solvency II düzenlemeleriyle karşılanmıştır.

3.1.1.3. Solvency II

¹¹² Arslan, a.g.e., S.1

¹¹³ Yanık, a.g.e., S.46.

Solvency I Avrupa Birliği'nde solvency rejimini yeniden düzenleyip güncelleştirirken,Solvency II çok daha kapsamlı düzenlemeler getirmektedir. Solvency II'de ana hedef,solvency sistemini oluştururken sigorta şirketinin karşı karşıya kaldığı riskleri daha iyideğerlendirmektir. Solvency II mevcut sistemi çok daha geniş bir perspektiften gözdengeçirirken, günümüzdeki çok çeşitli riskleri, risk yönetimi, finans teknikleri ve finansalraporlama gibi uygulamaları dikkate almayı amaçlamaktadır.

Solvency II çerçevesinde, bir sigorta şirketinin karşı karşıya kaldığı her çeşitriski hesaba katarak daha doğru bir yükümlülük karşılama yeterliliği belirlemeyeçalışılmaktadır. Solvency II ile diğer Üye Devletlerde faaliyet gösterme serbestisi olantüm Üye Devletlerin sigorta şirketleri için daha detaylı ortak düzenlemelergetirilmesinin yanında, sigorta şirketleri ve grupları için daha etkin bir denetimmekanizması oluşturulacak, sigorta şirketlerinin karşı karşıya kaldığı tüm riskler dahadoğru ve gerçekçi şekilde belirlenecek ve bu risklerin farklı branşlarda faaliyet gösteren,dolayısıyla farklı türde risklere maruz kalan sigorta şirketleri için daha iyiolçülebilmesini teminen içsel modeller geliştirilmesine imkân sağlaması amaçlanmıştır.

Solvency II de üç sütunlu bir sistem vardır. Bu açıdan bankalar için uygulanan Basel II sistemine benzemektedir. Birinci sütun Solvency'in nicel yanıyla yani, muhasebe penceresinden (aktif pasif dengesi) bakıldığında ölçülebilir riskleri karşılamak için gerekli olan sermayeninhesaplanmasıyla ilgilidir. Ancak bu sütunda mevcut uygulamadan farklı olarak dahadetaylı bir hesaplama yapılmakta, yükümlülükler ve nicel olarak ölçülebilir pazar riski,kredi riski, sigorta riski gibi riskler daha fazla dikkate alınmaktadır. Ana amaç,sigortacıların tutması gereken sermayeyi en iyi şekilde belirleyen bir sistemgeliştirmektir.

İkinci sütun ise denetim incelemesinin gözden geçirilmesinin yanında, Solvency'in nitel yanıyla, yani birinci sütunda hesaplanamayan faaliyet riski, sigortaşirketi tarafından riskleri karşılamak için uygulanan modelin riski gibi risklerle ve riskyönetimiyle ilgilidir. Buradaki amaç, sigorta şirketlerini daha etkin bir risk yönetimigeliştirmek için teşvik etmek ve etkili denetim mekanizmaları getirmektir.¹¹⁴

¹¹⁴ Bozkurt,a.g.m.

Üçüncü sütun ise finansal tablolara ilişkin açıklama gereklilikleriyle ilgilidir. Busütündeki temel amaç ise, şirketleri Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına(UFRS) uyumlu ek beyanlar vermeye zorunlu kılarak şeffaflığın artırılması ve piyasadisiplininin sağlanmasıdır.

3.1.2.Türkiye’de Mali Yeterlilik Düzenlemeleri

Ülkemizde yükümlülük karşılama yeterliliği uygulamaları AB sisteminden alınmıştır. Sigorta ve reasürans şirketlerinin kuruluş ve çalışma esasları yönetmeliği ile düzenlenmiştir.¹¹⁵

Buna göre, Avrupa Birliği’ndeki uygulama paralelinde,Türk mevzuatında kısaca öz kaynaklar olarak tanımlanan cari yükümlülük karşılama yeterliliği,söz konusu yönetmeliğin 29.maddesinde belirtildiği gibi,ödenmiş sermaye,yedek akçeler,yeniden değerlendirme fonu ve dağıtılmamış kar toplamından zararın düşülmesi sonucu bulunan tutardır.

Gerekli yükümlülük karşılama yeterliliği ise aynı yönetmeliğin 30.maddesinde gösterilmiştir ve hayat dışı sigortalar ve hayat sigortaları için ayrı ayrı hesaplanmaktadır.¹¹⁶

- Hayat dışı (sağlık ve ferdi kaza dahil) sigortalarda gerekli yükümlülük karşılama yeterliliği, Avrupa Birliği’nde olduğu gibi,prim ve hasar esasına göre bulunan tutarlardan yüksek olanıdır.
- Hayat sigortalarında yükümlülük karşılama yeterliliği ise yükümlülüğe ve riske ilişkin sonuçların toplamıdır¹¹⁷.

Hayat dışı (sağlık ve ferdi kaza dahil)sigortalar ve birikimli hayat sigortaları dışındaki hayat sigortalarına ilişkin prim alacakları bu sigortalarda son bir yıllık sürede yazılan prim tutarının %30’undan fazla ise,f azla tutarın %50’si yükümlülük karşılama yeterliliğine eklenir.Kompozit şirketler için ise,gerekli yükümlülük karşılama yeterliliği hayat dışı ve hayat branşları için ayrı ayrı hesaplanan iki sonucun toplamıdır.¹¹⁸

¹¹⁵ Arslan,a.g.e.,s.51.

¹¹⁶ Arslan,a.g.e.,s.53.

¹¹⁷ Arslan,a.g.e.,s.55.

¹¹⁸ Arslan,a.g.e.,s.55.

Ülkemizde Avrupa Birliği'nde yer alan gerekli yükümlülük karşılama yeterliliği ile bağlantılı garanti fonu uygulaması bulunmamakta bunun yerine aslında aynı amaca hizmet eden yetersiz bir teminat sistemi bulunmaktadır.

Sigorta ve reasürans şirketlerinin kuruluş ve çalışma esasları yönetmeliğine göre sigorta şirketlerinin yurt içinde akdetmiş oldukları sigorta sözleşmelerinden doğan taahhütleriyle orantılı olarak teminat ayırmak zorundadırlar.

Bununla birlikte 2008 yılında yürürlüğe giren sigortacılık kanunu ile hayat dışı sigorta şirketleri için Avrupa Birliği'nde olduğu gibi hesaplama yöntemi yönetmelikle belirlenerek yükümlülük karşılama yeterliliğinin üçte birinden az olmamak kaydıyla teminat olarak asgari garanti fonu tesis edecekleri belirtilmektedir.¹¹⁹

Yeni yasa ile hayat branşında faaliyet gösteren sigorta şirketleri ise aynı uygulamaya devam ettirilerek sigorta şirketlerinin müsteşarlıkça belirlenen dönemler itibarı ile muallak tazminat karşılıkları toplamından Türk Ticaret Kanunu kapsamınca yapılan ikrazlar ve henüz tahsil edilmemiş prim alacakları tutarına isabet eden matematik karşılıkların düşülmesinden sonra kalan tutara karşılık gelen varlıkları müsteşarlıkça belirlenen süreler içinde teminat olarak bloke ettirmek zorunda oldukları ifade edilmektedir¹²⁰.

Ülkemizde faaliyet gösteren sigorta ve reasürans şirketlerinin yeterli mali gücü sahip olup olmadığını kontrol etmek için hazine müsteşarlığı tarafından yayınlanan bir genelge ile finansal analiz oranları kategoriler itibarı ile tespit edilmiştir. Söz konusu genelgede her bir grupta yer alan oranlar aşağıda verilmiştir.¹²¹

Sermaye Yeterliliğine İlişkin Oranlar

- i. Alınan primler(Brüt)/Öz kaynaklar.
- ii. Öz kaynaklar/Aktif toplam.
- iii. Öz kaynaklar/Teknik karşılıklar(Net)

Aktif Kalitesi ve Likiditeye İlişkin Oranlar

¹¹⁹ Özşar,a.g.e.,s.33.

¹²⁰ Özşar,a.g.e.,s.35.

¹²¹ Özşar,a.g.e.,s.38.

- i. Likit Aktifler/Aktif Toplamı
- ii. Likidite Oranı
- iii. Cari Oran
- iv. Prim ve Reasürans Alacakları /Aktif Toplamı
- v. Acente Alacakları/Öz kaynakalar

Faaliyet Oranları

- i. Konservasyon Oranı
- ii. Tazminat Tediye Oranı

Karlılık Oranları

- i. Hasar Prim Oranı(Brüt)
- ii. Hasar Prim Oranı(Net)
- iii. Masraf Oranı
- iv. Bileşik Rasyo
- v. Vergi Öncesi Kar/Alınan Primler
- vi. Mali Kar(Brüt)/Alınan Primler
- vii. Teknik Kar/Alınan primler

Bu oranlarla yapılan hesaplamalar statik hesaplamalardır yani geçmiş belli bir dönem dikkate alınarak yapılan hesaplamalar olduğu ve gelecekte ortaya çıkabilecek ani değişimleri dikkate almadığı unutulmamalıdır. Belli bir an için hesaplanan yüksek mali yeterlilik aynı zamanda etkin ve yeterli rezerv anlamına da gelmemekte olup bu konu risk yapısı ile yakından ilişkilidir.¹²²

Türkiye’de faaliyet gösteren sigorta ve reasürans şirketleri ile emeklilik şirketlerinin mevcutyükümlülükleri ile potansiyel riskleri nedeniyle oluşabilecek

¹²² Acar,a.g.m.,s.11.

zararlarına karşı yeterli miktarda özsermaye bulundurmalarının sağlanması amacı ile 26761 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “Sigorta ve Reasürans ile Emeklilik Şirketlerinin Sermaye Yeterliliklerinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik” 19.01.2008 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu Yönetmelik 01.03.2009 tarih ve 27156 sayılı Resmi gazete’de yayınlanan “Sigorta ve Reasürans ile Emeklilik Şirketlerinin Sermaye Yeterliliklerinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik” ile değiştirilmiştir.

Türkiye’deki düzenlemeler, Avrupa Birliği düzenlemelerine çok uzak olmamakla birlikte daha çok mevcut Solvency I ile uyumludur. Türkiye’deki mevcut düzenleme ve Solvency II düzenlemesinin sütunlar itibariyle karşılaştırdığımızda ortak ve farklı noktalar ortaya çıkmaktadır.

Türkiye’de sigorta şirketlerinin AB Solvency II düzenlemesine uyumunda muhtemel sorun, teknik düzenlemelerden çok, AB üyesi ülkelerin kuvvetli sermayeye sahip büyük sigorta şirketleri ile aynı düzenlemenin uygulanmasında yaşanacak rekabet edebilme ve birebir aynı bir düzenlemenin Türk sigorta şirketlerinde yaratacağı etki olacaktır.¹²³

5684 sayılı Sigortacılık Kanunu’nun 33. maddesine dayanarak Hazine Müsteşarlığı bünyesinde “Solvency II İhtisas Komitesi” adı ile Mart 2009 tarihinde bir komite kurulmuştur. Komite’nin görevleri; Türkiye sigorta sektörünün AB’de yürütülmekte olan Solvency II projesine uyum kapsamında gelişmelerin takip edilmesi, yeni düzenlemelerin Türk sigorta sektörüne etkilerinin tespit edilmesi ve Türkiye’nin Solvency II ile ilgili olarak izlemesi gereken yol haritasının belirlenmesidir. Komitenin çalışmada asli amacı, şirketler nezdinde Solvency II konusundaki farkındalığı yaratmak ve bu hesaplamalar sırasında çıkabilecek problemleri tespit etmektir. Böylece yapılacak düzenlemelerde esas alınacak Türkiye’nin kendi iç dinamiklerinin neler olduğunu ortaya çıkarmak mümkün olacaktır.¹²⁴

3.2. Sigorta Şirketlerinin Finansal Yeterliliği İle Risk Yönetimi İlişkisi

¹²³ Neşe Çoban, “Sigortacılık Sektöründe Solvency II ve Yönetim Sistemi”, *Ekonomi bilimleri Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2, 2010, S.93.

¹²⁴ Çoban, a.g.m., s.94

Risk yönetimi yükümlülük karşılama yeterliliği rejimlerinin integral parçasıdır. Risk yönetimi; muhtemel risklerin veya mümkün risklerin saptanıp bertaraf edilmesi, bertaraf edilemiyorsa azaltılması veya telafi edilmesi üzerine kurulmuş bir teknik ve bu tekniğin ulaştığı bir sanattır. Risk yönetimi öncelikle bir olayı fark etmek, o riskleri bilebilmek, onun adını koyabilmektir. Adını koyduktan sonra bazılarını kısa sürede telafi edebilir, bazılarının ise sigorta yönünü ortadan kaldırebilirsiniz.

Sigorta şirketlerinde risk yönetimi, sigorta alımının dışında bir kuruluşun veya bir konunun tüm risk faktörlerini ortaya çıkarmak, bunlardan hangileri ortadan kaldırılabilir, ortadan kaldırılamayacaksa kabul edilebilir mi, kabul edilenlerin hangileri finansal yöntemlerle yani sigortayla ortadan kaldırılabilir sorularını cevaplamaktır. Risk yönetimi, bütün bu süreçtir. Risk yönetimi şirketlerin yükümlülük karşılama yeterliliği sermayesini optimize etmek için kullanılmaktadır.

Geçmişte; finansal yeterlilik ile ilgili düzenlemelerde risk yönetimi gündemde değildi. Sigorta düzenleme otoriteleri, ekonomik gerçeğin farkında değillerdi. Şimdi ise, hala muhasebese olarak uzun kuyruklu işlerde hasarlar, yatırım karlarının küçülmesi ve prensip bazlı uygulamalar görülmektedir. Risk analizi için, varlık ve yükümlülüklerin değerlemesi uygun değildir ve riskin sayısallaştırılması işlemleri oldukça kompleksdir. Şeffaflık korkusu, sonuçtan ziyade, formalitelere takılma, yeni ve ticari olan her şeyden korkma ve tepki verme hala devam etmektedir.¹²⁵

3.2.1.SİGORTA ŞİRKETLERİNDE RİSK ÖLÇÜMÜ

3.2.1.1.Sigorta Şirketlerinde Risk Ölçümünde Genel Çerçeve

Risk ölçümü, sigorta kayıpları gibi belirsiz ödemeleri temsil eden reel sayıları rassal değişkenlere dönüştüren bir fonksiyondur.

Risk ölçümleri uygulamalarının üç ana alanı vardır:

- Varlık fiyatlandırma modellerinde riskden kaçınma gösterimleri gibi

¹²⁵A. Hitchcox, I. A. Hinder, A. M. Kaufman, T. J. Maynard, A. D. Smith, M. G. White. Assessment of Target Capital for General Insurance Firms, United Kingdom: Paper presented to the Institute of Actuaries, 2006.

varyansın risk ölçümü olarak kullanımı (Markowitz portföy teorisi) ¹²⁶

- Klasik aktüerya literatüründe prim hesaplama prensipleri¹²⁷
- Belirli bir portföyün sahiplerinin emniyetli olabilecekleri ekonomik sermaye miktarının belirlenmesi ¹²⁸

Şirketlerde riski ölçebilmek için, önce ana riskleri ortaya koymak gerekmektedir. Ana riskler, işletmenin değişik kolları bazında ve değişik piyasalarda farklılıklar gösterir. Sigorta şirketi için riskleri ölçerken, hasar frekansı ve hasar şiddetinden farklı açılımlar gerekir. Örneğin, aktüeryal açıdan bakıldığında, acente kanalı ile yapılan işler, yüksek frekans ve düşük şiddete sahip düşük riskli işlerdir. Diğer taraftan, bu işlerde sabit bir komisyon olup, uygun fiyat yüklemeleri için bir teşvik yoktur. Gerçekte yüksek fiyatlar, yeni işlere girme şansını zedeler. Bir çok durumda, hasar analizleri sigorta şirketlerinin boş çeklerine sahip üçüncü şahıslar tarafından yapılmaktadır. Eğer uygun bir kontrol olmazsa bir işlerin yüksek riske sahip olması olasıdır. 1990 lara kadar bu alandaki çalışmalar genel bir kullanıma açılmamış olmakla birlikte, Baumol ¹²⁹ 1963 yılındaki çalışmasında risk ölçümünde hasarların eliptik olarak dağıldığını ortaya koymuş olduğu literatürde ifade edilmektedir. 1963 de Mandelbrot ¹³⁰, 1965 de Fama, 1986 da Bollerslev ¹³¹ in Baumol a benzer tespitleri de bulunmaktadır.

Risk ölçümü konusunda yapılan çalışmalar aşağıdaki alt gruplara ayrılabilir:

- risk ölçümlerinin axiomatik karakteri
- tutarlı risk ölçümlerinin oluşturulması
- prim prensipleri
- dinamik risk ölçümleri

¹²⁶H. Markowitz, Portfolio Selection, Journal of Finance , 7, 1952, s.78.

¹²⁷ M. J Goovaerts, F. de Vylder, J. Haezendonck, Insurance Premiums, Elsevier Science, 1984, s.6

¹²⁸ P.Artzner, F. Delbaen, J. M. Eber, D. Heath , “Coherent Measures of Risk”, Mathematical Finance 9(3), 1999, s. 221.

¹²⁹ W.J.Baumol, “An Expected Gain Confidence Limits Criterion for Portfolio Selection”, **Management Science**, 10, s. 175.

¹³⁰ Mandelbrot, “The Variation of Certain Speculative Prices”, **Journal of Business**, Vol. 36, 1963, s. 394-419

¹³¹ T.Bollerslev, “Generalized Autoregressive Conditional Heteroskedasticity”, **Journal of Econometrics**, Vol.31, N.3, 1986, s. 313.

- risk ölçümleri ile ekonomik ve finansal teoriler

Aksiyomatik yaklaşıma örnek olarak Artzner ve arkadaşları tarafından 1998 yılındaki çalışmayı örnek gösterebiliriz. Risk ölçümünde tutarlılık kavramının ortaya çıkmasından sonra çok çeşitli risk ölçüm metodları oluşturulmuştur. Artzner, Delbaen, Eber, Heath, 1997 yılındaki çalışmalarında¹³² anlamlı bir riskin ve sermaye gereksinimlerinin matematiksel özelliklerini ortaya koymuşlardır. Artzner 1999 yılında tek bir zaman süresi için tutarlı risk ölçümlerinin tanımlandığı aksiyomlar setini önermiştir.¹³³ Artzner ve arkadaşları bu kriteri daha çoklu sürece taşımışlardır. Hardy ve Wirch ise çoklu süreçler için ötelenmiş kuyruk RMD sini önermiştir.¹³⁴ Follmer ve Schied 2002 deki çalışmasında konveks risk ölçümü konusunu ortaya koymuşlardır.¹³⁵ Acerbi ve Tasche nin 2002 yılındaki çalışmaları Basel II den dolayı önem kazanmıştır. Klüppelberg in 2002 yılında, Embrechts in 2004 yılında sigorta sektöründe Solvency II işlemlerindeki sermaye gereksinmelerinin hesaplanması için kullanılacak uygun risk ölçümlerinin ne olacağı konusundaki tartışmaları da literatürde yer almaktadır. Son dönemde risk yönetiminde, Gründl ve Perlet in 2005 yılındaki, Mcneil, Frey ve Embrechts in 2006 yılındaki çalışmaları sayılabilir. Wang, Young ve Panjer prim prensipleri ile risk ölçümüne ışık tutmuşlardır.¹³⁶ Dinamik risk ölçümleri çok dönemli riskleri ölçmek için kullanılmıştır. Follmer ve Leukert¹³⁷, Cvitani'c ve arkadaşları dinamik risk ölçümleri üzerinde çalışırken, Artzner ve arkadaşları , Riedel ve Balbas dinamik modeller için tutarlı risk ölçümleri üzerinde çalışmaktadırlar.

Risk ölçümleri, temel olarak fayda fonksiyonu ve varlık fiyatlandırma teorileri ile ilgili olup portföy optimizasyonuna ve performans değerlendirmeye geniş olarak uygulanmaktadır.¹³⁸ Sigorta şirketleri ile ilgili risk ölçümü uygulamalarına baktığımızda yazım (underwriting) için prim oranlarının hesaplanması ve finansal yeterlilik için risk sermayesi gereksinimleri göze çarpmaktadır.

¹³² Artzner, a.g.e., s. 69.

¹³³ Artzner, a.g.e., s.221.

¹³⁴ M.R.Hardy, J.L.Wirch, "The Iterated CTE-A Dynamic Risk Measure", **North American Actuarial Journal**, 8.4, 2004, s. 65.

¹³⁵ H.Follmer, A.Schied, "Convex Measures Of Risk And Trading Constraints", **Finance And Stochastics**, 6, 2002, s.435.

¹³⁶ S.Wang, S.Young, H. Panjer, "Axiomatic Characterization Of Insurance Prices", **Insurance: Mathematics and Economics**, 21,1997, s.179

¹³⁷ H Follmer, P Leukert, "Quantile Hedging", **Finance and Stochastics**, 3,1999, s.259

¹³⁸ T.Fischer, "Risk Capital Allocation By Coherent Risk Measures Based On One-Sided Moments To Appear In Insurance", **Mathematics And Economics**, 2002, s.140.

En çok kullanılan temel risk ölçümü, standard sapma ya da volatilitedir. Ancak, sigorta riskleri konkav dağılımlara ve lineer olmayan kuyruk korelasyonlarına sahiptir. Bu nedenle standart sapma ve volatilenin ötesinde ölçümlere ihtiyaç vardır. Finansal yeterlilik sermayesi konusunda Solvency II çerçevesinde modeller, Riske Maruz Değer (RMD) ve Beklenen Kayıp (BK) ölçümlerine yönelmiştir.

3.2.2. Riske Maruz Değer Yöntemi

Riske maruz değer, çok küçük bir olasılık ile belirli bir zaman süresince kaybedebileceği maksimum miktardır. (Varsayalım ki; bir portföy için bir günlük yüzde 99 güven aralığında RMD 100 milyar olsun. Bu değer, bu portföyün bir günde yüzde bir olasılıkla kaybedeceği değer 100 milyarı aşacağını gösterir. Buna kar/zarar açısından bakarsak, bu portföyün değerinin yılda yaklaşık üç defa 100 milyar veya daha fazla düşeceğini tahmin ediyoruz demektir. İkinci bir örnek olarak, bir günlük yüzde 97,5 güven aralığında RMD değeri 80 milyar olsun; bu da yüzde 2,5 olasılıkla ya da 40 günde bir değer kaybının 80 milyarı aşacağını tahmin ediyoruz demektir)

RMD belirli bir zaman döneminde karşılaşılabilecek en büyük zararı belirli bir güven düzeyinde ortaya koyan bir risk ölçütü olduğu için hesaplamaya konu olan finansal varlık volatilitesi büyük önem taşımaktadır. RMD yi hesap etmek için, risk yöneticisi, ya aktifin ya da portföyün gelecekteki değerinin olasılık dağılımını tahmin eder. RMD nin hesaplanabilmesi için güven düzeyinin belirlenmesi, portföy değerinin belirlenmesi, elde tutma süresinin belirlenmesi yanında volatilitenin hesaplanması konusunda farklı yaklaşımlar izlenmektedir.

RMD hesaplamasında, aşağıdaki üç parametre belirlenir.¹³⁹

- Güven aralığı: İlk önce bir güven aralığı veya RMD ölçümüne bağlı olarak bir kayıp olasılığı seçmemiz gerekiyor. Güven aralıkları genellikle %90 ve %99 arasında sıralanırlar. Bazı firmalar tek bir parametre kullanmaktansa çeşitli güven aralıkları kullanmayı tercih ederler.

- Tahmini ölçüm süresi: Genellikle aktif finansal kurumlar, bütün piyasa pozisyonları riskinden doğan RMD analizi için günlük bir tahmini ölçüm süresi kullanırlar.

¹³⁹ Kaan Aksel, "Riske Maruz Değerin Özellikleri", *Active*, Mart-Nisan 2001, s. 2

- Baz alınan para birimi: RMD hesaplanırken baz alınan para birimi, genellikle şirketin faaliyetlerinin raporlandığı para birimidir.

Riske Maruz Değer Yöntemi, RMD, risk sermayesi olarak da ifade edilmektedir¹⁴⁰ RMD yöntemi ile tek bir rakam ile toplam portföyün riski belirlenerek, kurumların çeşitli riskler karşısında tutmaları gereken minimum sermaye hesaplanabilmektedir.

RMD değişik pozisyonlar ve risk faktörleri boyunca, ortak bir risk ölçüsü sağlamaktadır. Herhangi bir portföye uygulanabilir ve değişik portföylerde riskler karşılaştırmaya yarar. RMD yöntemi 1990 lara kadar genel kullanıma açılmamıştır.

RMD 1994 yılında JP Morgan tarafından önerilmiştir.¹⁴¹ RMD yi sermaye dağılımında aşkın olasılıklar olarak belirtir. Aşkın olasılık, işin belirli bir kolundan kaynaklanan kayıpların o iş kolu için ayrılan sermayeyi geçmesi olarak tanımlanır.

Alexander 1996 daki çalışmasında Risk Metrics in kullandığı hareketli ortalama metodolojisinin günlük RMD ölçümleri için uygun olduğu fakat uzun dönem RMD ölçümleri için hatalı sonuçlar verebildiğini belirtmiştir.¹⁴² Guldemann 2000 de, Holton 2002 de finansal risk alanında çalışmışlar daha sonra RMD metodları geliştirmişlerdir.

RMD nin en önemli avantajı, basit olması, geniş çapta uygulanabilmesi ve evrenselliğidir. RMD ile ilgili uyumsuzluk problemlerini hafifletmek için BK yöntemi önerilmektedir¹⁴³

3.2.3.BEKLLENEN KAYIP

Beklenen kayıp, BK koşullu kuyruk tahmini ya da kuyruk RMD ya da ortalamayı aşan kayıp şeklindedir. RMD'nin bir ya hep ya hiç risk ölçümüdür, eğer hasara yol açan ekstrem bir olay varsa ve kaybı karşılayacak sermaye yoksa kuyruk RMD si kaybın belli bir sınırı geçtiği kötü durum tanımını sağlar.¹⁴⁴

¹⁴⁰ Kevin Dowd, David Blake, The Theory, Estimation, and Insurance Applications of Quantile-Based Risk Measures, UK: Nottingham University, 2005, s.5.

¹⁴¹ Siwei Cheng, Yanhui Liu, Shouyang Wang, "Advanced Modelling and Optimization", **Progress in Risk Measurement**, People's Republic of China, Volume 6, Number 1, 2004, s.2

¹⁴² C. Acerbi, **Cohorent Representations of Subjective Risk Aversion**, New York: Wiley, 2002, s.44.

¹⁴³ Artzner, a.g.e. ss.203-228

¹⁴⁴ L.Overbeck, Allocation of Economic Capital In Loan Portfolios, In J. Franke, W. Hardle, G.Stahl, Measuring

Diğer bir deyişle, RMD piyasa stresi altında işe yaramaz. RMD modelleri normal varlık getirisini baz alır ve ekstrem fiyat dalgalanmalarında kullanılamaz. 1998 sonbaharında finansal piyasalardaki krizden sonra, 1999 yılında BIS komitesi son dönemdeki hasarların dağılımın kuyruk taraında toplandığını ve RMD modelinin piyasa riskini ölçmekte ve yönetmekte faydasız olduğunu tespit etmişlerdir.

Standart RMD modelleri için kullanılan tahmin yöntemleri ekstrem fiyat hareketlerini ölçerken çeşitli problemler oluşturmaktadır. Varlık getirilerinin normal dağılımı takip ettiğini varsaymaktadır. Gerçek getirilerin şişman kuyruk özelliğini göz ardı etmektedir.

Diğer taraftan, ekstrem fiyat hareketlerini ölçerken RMD bazı problem ortaya çıkarmaktadır. Kural olarak, RMD sadece dağılım kuantillerini ölçmekte ve RMD seviyesinin ötesinde ekstrem olayları gözardı etmektedir. RMD dağılımların kuyrukları ile ilgili önemli bilgileri göz ardı etmektedir.

BK hesaplamasına benzer matematiksel ifadeler ilk olarak 1977 de Fishburn un çalışmasında görülmektedir.¹⁴⁵ Fishburn, 1984 de hedef getirilerin altındaki riskler ile ilişkili risk konusunun teorik bazını araştırmış, çok değişkenli normal dağılım kuralı için kapalı formda tanımı diğer bir deyişle eliptik dağılımı çıkarmıştır¹⁴⁶ Mevcut problemleri çözebilmek için Artzner ve arkadaşları 1997 ve 1999 yılındaki çalışmalarında BK yöntemini önermişlerdir. Normal dağılım birçok deneysel çalışma tarafından genellikle reddedilmesine rağmen, finansal uygulayıcılar tarafından en çok tercih edilen dağılımdır. Normal dağılım simetrik olduğundan, bu standart modeller ile finansal krizlerin açıklanması mümkün değildir.

BIS komitesi bu problemi 2000 yılında kuyruk riski olarak ifade etmiştir. Kuyruk riski, varlık kayıplarının sık ve geniş olduğu durumda belirgindir.

BK düşük olasılık ancak yüksek bireysel hasar talepleri olan olaylar için onaylanmıştır. Portföy optimizasyonunu sağlamada, BK nın RMD yönteminden daha başarılı olduğu sonucu, BK in dış bükey olmasına rağmen, RMD nin konveks olmamasından kaynaklanmaktadır. BK yöntemi tutarlıdır¹⁴⁷ Tutarlılığın olması için, serinin zamana göre değişmeyen ortalama ve varyansının olması, alt katmanlara ayrılması, pozitif homojenliğin ve

Risk In Complex Stochastic Systems. UK: 2000, s.19.

¹⁴⁵ P.C.Fishburn, "Mean-Risk Analysis With Risk Associated With Below-Target Returns", **American Economic Review**, 67, 1977, s.118.

¹⁴⁶ Z.Landsman, E.A Valdez, "Tail Conditional Expectations For Elliptical Distributions", **North American Actuarial Journal**, 7(4), 2003, s.9

¹⁴⁷ Artzner, a.g.e., s.220.

sapmasızlığın olması gerekmektedir.

Bu özellikler tek bir dağılımı karakterize etmek için yeterli değildir. BK da daha çok lineer programlama yaklaşımını kullanmaktadır.¹⁴⁸ Aynı geçerlilik seviyesi için, BK, RMD den daha geniş örnekleme kitlesine ihtiyaç gösterir.

BK'nın etkinliği, dağılımın tahmin edilmesinde istikrara ve verilerin durağanlığına bağlıdır. Ayrıca, uygun geriye dönük test metodunun seçimi de, BK'nın etkinliğini belirleyen faktörlerden biridir. Böylelikle, BK, düşük frekans ve yüksek şiddetdeki olaylar, ile uygun olmayan portföyler için uygun değildir.

En kötü zararın ne olabileceğini vermemesi, dönem boyunca pozisyonların değişmediğinin varsayılması ve nereye yatırım yapabileceğini söylememesini RMD'nin

kısıtları arasındadır. RMD finansal piyasalarda türev ürünler aracılığıyla risk alanında yapılan hızı ölçmeye yarayan, hız konusunda fikir veren sallantılı bir hız göstergesine benzemektedir. BK uygulamalarının zorlukları göz önünde bulundurularak, sallantılı da olsa RMD gibi bir gösterge hiç bir şey olmamasından iyidir şeklinde bir yaklaşım da geliştirilebilir.¹⁴⁹

Normal RMD tahminlerinin oldukça geniş güven aralığına sahip olmakla birlikte, bu güven aralığının genişliğinin verilerin boyutuna bağlı olup, güven aralığı daha iyi tespit edilmek istendiğinde, daha fazla veriye ihtiyaç duyulmaktadır.

Uygulamada RMD ile risk ölçümü daha pratik olduğundan, geniş kitlelerce eksiklikleri bilinmesine rağmen hala tercih edilmektedir. Risk yöneticilerinin RMD ve BK'nın zayıf ve güçlü yönlerini bilerek uygun risk ölçme metoduna yoğunlaşmaları halinde daha istikrarlı tahminler elde edebileceklerdir.

¹⁴⁸ R.T.Rockafeller, S. Uryasev, "Optimization of Conditional Value-at-Risk", *Journal of Risk*, 2 (3), 2000, s. 29

¹⁴⁹ P.Jorion, *Value-at-Risk, The New Benchmark for Managing Financial Risk*, New York: McGraw-Hill, 2000 ,s.67.

Tablo 1:RMD ile BK'nın Güçlü ve Zayıf Yönleri

	RMD	BK
Güçlü Yönleri	<i>Doğrudan kurumun kendi temerrüt olasılığı ile ilişkilidir. Backtesting uygulamak kolaydır. Risk ölçüm tekniği olarak yaygın kullanılmakta olup, software ve sistem desteğiyle altyapısı mevcuttur.</i>	<i>RMD yi aşan seviyedeki kayıplarla ilgilidir. Yatırımcıları ters pozisyona düşürme olasılığı daha düşüktür. Alt katmanlarına ayrılabilir. Portföy optimizasyonunda kolaylıkla kullanılmaktadır.</i>
Zayıf Yönleri	<i>Şişman kuyruklu dağılımlarda kayıpları ölçmede yetersizdir. Yatırımcıları manipülatif işlemler yaşandığından ters pozisyona düşürme olasılığı vardır. Alt katmanlarına ayrılamamaktadır Portföy optimizasyonunda kullanılması zordur</i>	<i>Doğrudan kurumun kendi temerrüt olasılığı ile ilişkili değildir.Etkin geriye dönük test uygulamasına elverişli değildir. Durağan veri tahminlemesini sağlamak her zaman kolay değildir.Yeterli sistem desteği ve altyapı henüz mevcut değildir.</i>

Kaynaklar: Beder, T.S.;“VAR: Seductive But Dangerous”, *Financial Analyst Journal*, 1995Yamai , Y.; Yoshiba T. ;

“Comparative Analyses of Expected Shortfall and Value-at Risk: Their Estimation Error, Decomposition and Optimization,” *Monetary and Economic Studies*, 20 (1), 2002.Yukarıdaki kaynaklar temel alınarak hazırlanmıştır.

Kuyruk RMD değerleri RMD değerleri ile karşılaştırıldığında daha az kabul görmektedir. Düzenlemeciler sermaye yeterliliğini hesaplariken tüm firmalarda aynı mekanik kuralları uygulamakta ilen firmaya özel içel modeller geniş spektrumdaki modellerin doğmasını sağlamıştır. Ancak özellikle uygulamanın ilk fazlarında yeterli verinin olmaması dışsal verilerin kullanılmasına neden olmaktadır. Bu kredi ve operasyonel risk için kabul edilebilir bir durumdur.

IV.BÖLÜM

EKONOMİK KRİZLERİN SİGORTA ŞİRKETLERİNİN MALİ YAPILARINA ETKİLERİ

Bu bölümde Türkiye’de yaşanan 1990 sonrası ekonomik krizler ve 2008 global krizinin sigorta sektöründe yaratmış olduğu mali etkiler üzerine bir inceleme yapılacaktır.

4.1.Araştırmanın Amacı

Son yıllarda yaşanan ekonomik krizler ekonomi’de yer alan tüm sektörleri etkilemektedir. Küreselleşen Dünyamızda artık herhangi bir ülkede yaşanan ekonomik kriz sadece ortaya çıkmış olduğu ülkedeki ekonomik parametreleri etkilemekle kalmamakta tüm Dünya’yı etkisi altına alabilmektedir.

Ekonomideki herhangi bir sektörde meydana gelen bir kriz diğer sektörlerle de yansımakta ve etkisi altına alabilmektedir. Örneğin; finans sektöründe ortaya çıkan bir kriz gıda ve hizmet sektörlerini de etkilemekte ve etkisi altına alabilmektedir.

Çalışmanın amacı yaşanan ekonomik kriz dönemlerinde sigorta şirketlerinin mali yapılarında ortaya çıkan değişimleri; prim üretimlerinde ki, hasar karşılama oranlarındaki ve yatırımlarındaki ortaya çıkan değişimler üzerine bir inceleme yapmaktır. İnceleme yapılırken tek tek sigorta şirketlerinde ki değişimler incelenmeyecek olup sektör ortalamaları üzerinden inceleme yapılacaktır.

4.2.Araştırmanın Yöntemi

Araştırma konu ile ilgili kitapların, makalelerin, tezlerin ve sektörece güvenilen internet sitelerindeki istatistiki verilerin incelenmesi sonucu oluşturulmuştur.

4.3.1990 Sonrası Türkiye’de Yaşanan Ekonomik Krizlere Genel Bir Bakış

Türkiye’de 1994 yılının ilk aylarında başlayan ve hükümetin 5 Nisan kararlarını almasını gerektiren kriz ilk önce kendisini borsa ve döviz piyasalarında hissettirdiğinden bir finansal kriz olarak ortaya çıkmıştır. Şubat ayı sonunda İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) Bileşik Endeksinde %20’lere varan değer kaybı ile birlikte döviz piyasalarında hareketlenmeler başlamış, döviz piyasalarında TL’den kaçış ve yabancı paralara talep şeklinde başlayan panik sürecinde, Merkez Bankası (MB) piyasalara dolar satarak müdahale etmeye çalışmıştır. Böylece bankanın rezervleri erimiş ve dövizdeki hızlı yükseliş engellenememiştir. Döviz kurlarındaki yükselme %100’ün üzerine çıkmıştır.¹⁵⁰Hükümetin rezervlerinin düzeyini ve mevcut enflasyon oranını korumaya yönelik iç borçlanma politikası uygulanmasında ise geç kalınmıştır.Böylece, hazinenin nakit ihtiyacını karşılamaya yönelik para artışı ile oluşan döviz talebi ve MB’nın döviz rezervlerindeki azalma 1994 Ocak ayında 15.000 TL olan dolar kurunun 1994 Nisan ayında 35.000 TL’ye çıkmasına neden olmuştur.TL’nin değer kaybı ekonomide dengeleri bozmuştur. Şirketler yaşanan devalüasyondan zarar görmüştür. Tüketimin daralması talepte önemli düşüslere neden olmuştur. Sanayi sektörü üretiminde önemli düşüşler yaşanmıştır. Kredi değerlendirme kurumlarının Türkiye’nin kredi değerliliğini arka arkaya düşürmesi sonucunda dış kredi bulma imkanı da kalmamıştır.Bunun sonucunda literatürde 5 nisan kararları olarak anılan ekonomiyi düzeltmek için bir dizi ekonomik istikrarı sağlayıcı kararlar alınsada ekonomi daralmış ve uygulanan programda başarılı olunamamıştır.¹⁵¹

¹⁵⁰Ali Alp,**Uluslar arası Mali Piyasalardaki Gelişmeler ve Türkiye**,İstanbul:İMKB Yayınları,2002,S.159.

¹⁵¹ Kibritçiöğlü,a.g.m.,S.178.

Türkiye’de yaşanan 2000 ve 2001 krizlerine baktığımızda ise;22 Kasım 2000 ve 21 Şubat 2001 krizleri aslında finansal karakterli tek bir krizin parçalarıdır. Likidite ve döviz talebi olarak adlandırılan bu krizlerin daha önceki krizlerden farkı kapsamlı bir istikrar programının uygulandığı dönemlere rastlamış olmasıdır.1994 yılında uygulanan istikrar programının başarısız olması üzerine ekonomideki sorunların varlığı bir istikrar programına ihtiyaç göstermiştir.¹⁵²1998 yılında IMF ile yakından izleme anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşmada bütçe dengesi, para politikası alanında olumlu adımlar atılmış ve 9 Aralık 1999’da IMF ile imzalanan Stand-by anlaşmasının da desteği ile uygulamaya konulan enflasyonu düşürme programına bir ön hazırlık işlevi görmüştür.

Uygulanan ekonomik program kur çapasına dayalı olarak enflasyonu düşürme amacına yöneliktir. Fakat bu modelde, para politikasını uygulama imkanı MB’nın elinden alınmıştır. Yani hızlı sermaye girişi olduğu zaman MB’nın kontrol edemeyeceği bir parasal genişleme ve faizlerde anormal boyutta bir düşmeyişanıyordu. 2000 yılının Kasım ayına kadar olan dönemde aşırı parasal genişleme ve canlanma gerçekleşmiş; bu hızlı sermaye girişleri çıkışa yöneldiği zaman parasal taban anormal şekilde daralmış, faizler tavana çıkmış ve MB etkisiz kalmıştır. ¹⁵³İşte programın bu unsuru krizin tetikleyicisi olmuştur.Ayrıca, istikrar programı ile ekonomide ilave sorunlar yaşanmıştır. Bu sorunlar, yapısal ve makroekonomik sorunlar, bankacılık sorunları, sabit kura dayalı istikrar programının getirdiği ve dışsal etkenlerle artan riskler, yabancı sermaye girişlerinin ve eksik liberalleşmenin yarattığı sorunlar ve politik istikrarsızlık sonucu ortaya çıkmış ve ekonomiyi derinden etkilemiştir.¹⁵⁴

Yaşanan bu krizlerin sigorta sektörüne etkilerine aşağıdan değinilecektir.

4.4.1990 Sonrası Türkiye’de Yaşanan Ekonomik Krizlerin Sigorta

Sektörüne Etkileri

Tasarruf yetersizliğinin kalkınmaya bir engel teşkil etmesi, sanayileşmekte olan ülkelerde yaşanan en önemli sorunlardan biri olarak görülmektedir. Bu ülkelerin yetersiz kaynaklarını zorlayan gerçek üstü kalkınma hedefleri, bir yandan enflasyonist finansman yöntemlerine, diğer yandan aşırı ve çoğunlukla kısa dönemli dış

¹⁵² Muhammet Akdiş, ”Küreselleşmenin Finansal Piyasalar Üzerindeki Etkileri ve Türkiye;Finansal Krizler-Beklentiler”, **Dış Ticaret Dergisi**, Yıl.7,Sayı.42,Ekim 2002,S.8.

¹⁵³ Akdiş,a.g.m.,S.10.

¹⁵⁴ Akdiş,a.g.m.,S.11.

borçlanmaya neden olarak fiyat artışlarını olağanüstü düzeylere çıkarmakta ve büyümei durdurmaktadır.

Sigortacılık faaliyetlerinin bireysel ya da işletme bazındaki işlevleri mikro düzeyde fonksiyonlar, ülke ve dünya ekonomisi ölçeğinde kalkınmaya olan etkileri ise makro düzeyde fonksiyonlar olarak değerlendirilmektedir. Zira sektör önemli bir tasarrufbirikimi yaratmak suretiyle, sosyo-ekonomik kayıpları azaltmakta, vergiye kaynak oluşturmakta, genel refah düzeyini yükseltmekte ve uluslararası ekonomik ilişkilerle ticareti arttırmaktadır.¹⁵⁵ Ayrıca hasarların yol açtığı zararın sigorta şirketlerince karşılanması, devleti vergi kaybından kurtararak, dolaylı da olsa kamuya fon yaratılmasını güvence altına almaktadır. Ekonominin diğer sektörlerine kıyasla sigorta sektöründe mikro ve makro düzeyde işlevlerin birbirine daha fazla karışmış olması, bu sektörün doğasının bir gereği olarak karşımıza çıkmaktadır. Sigortacılığın mikro düzeyde fonksiyonlarını yerine getirmek için gösterilen çabalar, ülke ekonomisine itici bir güç sağlayarak ulusal gelişmeyi motive etmektedir.¹⁵⁶

Ticari ve sınai hayatın gelişmesine ve büyümesine yardım ederek girişimi kolaylaştıran, girişimcinin mal varlığını güvence altına alarak, tüccar ve sanayilere işlerini geliştirme olanağı sağlayan sigorta; risklerin kötü sonuçlarının azaltılmasına, hatta ortadan kalkmasına, ticaret ve sanayi yatırımlarının gelişmesine yardımcı olmakta, ekonomik koşulların iyileşmesine, ekonomik kayıpları önleyerek milli ekonominin gelişmesine katkıda bulunmaktadır.¹⁵⁷

Ülkemizde zaman zaman farklı özellikler taşıyan ve farklı bir seyir izleyen krizler yaşanmıştır. 1990 sonrasında ise 1994 ve 2000-2001 krizleri yaşanmış ve ekonomiye yayılarak tüm sektörlerde etkili olmuştur.

Türk finans sektörünün yapısı toplam aktif büyüklüğü açısından 2001 sonu itibariyle incelendiğinde, sigortacılığın arzu edilen bir seviyede olmadığı görülmektedir. Sigortacılığın bu dönemde sektördeki payı %2.2'dir. 2001 yılı itibariyle sektörde bulunan kurum sayısı 60'tır.¹⁵⁸

¹⁵⁵ Selma Alkan, **Sigorta Sektörü**, Türkiye Vakıflar Bankası, Sektör Araştırmaları Serisi, No:22, 2000, S.5.

¹⁵⁶ Alkan, a.g.e., S.8.

¹⁵⁷ Kahya, a.g.e., S.29.

¹⁵⁸ Şeref Saygılı, "Yeni Büyüme Stratejisi ve Finans Sektörü" **ODTÜ İktisat Sempozyumu Notları**, Eylül 2003, S.6.

Tablo: 2.Y.İ.D.Prim Artış Oranları (%)

Yıllar	<i>Yurt İçi Direkt Prim Üretimi Reel Artış Oranı</i>
1994	-28,85
1995	24,46
1996	15,71
1997	15,07
1998	27,45
1999	2,69
2000	45,51
2001	-34,73

Kaynak: Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği faaliyet raporları 1993-2002.

Sigorta sektöründe büyümenin, göstergesi olarak genellikle sektörde üretilen primlerin miktarı gösterilmektedir.Tablo 2’de görüleceği üzere 1994 ve 2001 yıllarında yurt içi direkt prim üretimi reel olarak negatif değerlere sahiptir. Söz konusu yıllarda var olan krizler direkt olarak prim üretimini etkilemekte ve sektörde bir daralma yaratmaktadır. 1996-1998 yıllarında gözlemlenen artış sürecinde, 1999 yılında yaşanan deprem nedeniyle hızlı bir düşüş meydana gelmiştir. 2000 yılında dikkati çeken yüksek artış oranı ise 2001 krizi ile negatif değerlere ulaşmış ve sektör 2002 yılında tekrar toparlanma sürecine girmiştir.¹⁵⁹

Sigorta sektörünün mali tabloları, halka açık ticari ve sınai şirketlerin tablolarından farklılık göstermektedir. Sektörün doğasındaki özgünlükten kaynaklanan bu fark, en somut ifadesini sigorta şirketlerinin sermaye piyasasında görmeye alışık olduğumuz diğer şirketlerdekine benzer bir gelir tablosuna sahip olmamasında bulmaktadır. Bu sektöre ait hesap planında “Teknik Gelirler”, “Teknik Giderler”, “Mali Gelirler” ve “Mali Giderler”’den oluşan sonuçları yer alan sigorta şirketlerinin dönem kar-zararı, teknik gelir-gider farkı ile mali gelir-gider farkının toplamına eşit olmaktadır.¹⁶⁰

Sigortacılık sektöründe karlılık teknik ve mali kar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.Şirketlerin sigortacılıkla ilgili faaliyetleri sonucunda elde ettikleri kar, Teknik Karı oluşturmaktadır. Teknik karlılığın yüksekliği, büyük ölçüde tarifelerin

¹⁵⁹ Nizamettin Temel, ”Türk Sigorta Sektörünün Son On Yılı”İktisadi Araştırmalar Vakfı Semineri Notları,1996,S.25.

¹⁶⁰ Çağatay Ergenekon, **Sigorta Sektörü**,İstanbul:İMKB Müdürlüğü Araştırma Yayınları,1995,S.31.

yüksek oluşuna bağlıdır. Sigorta sektöründe arzu edilen, yüksek değil, makul ve istikrarlı bir teknik karlılığın sağlanmasıdır.¹⁶¹

Sigorta şirketleri yıllık prim istihallerinin bir bölümünü yatırıma yöneltmektedirler. Bu yatırımlar sonucunda sigorta şirketlerinin kontrolü altında hisse senetleri, tahviller, gayrimenkuller, hayat poliçeleri üzerine ve ipotek karşılığı ikrazatlardan oluşan kayda değer bir portföy oluşturulabilir. Bu yatırımların geliri Mali Kar olarak ifade edilmektedir. Mali sektörde yer alan sigortacılıkta mali karlılığın yüksek olması, sağlıklı bir yapının varlığına işaret etmektedir. Sigorta şirketlerinin fonları yatırım alanlarına aktarılırken likidite, rantabilite ve güven unsurları göz önüne alınmaktadır.¹⁶²

Bu açıdan baktığımızda sigorta şirketlerinin kriz dönemlerinde ki toplam yatırımları 1994 ve 2001 yıllarında sırasıyla 26.015(Milyar TL) ve 3.102.907(Milyar TL) olarak gerçekleştiği görülmektedir. Kriz yılları olmayan dönemlerde 1995 ve 2002 yıllarına baktığımızda ise sektörde ki toplam yatırımlar sırasıyla 55.628(Milyar TL) ve 4.208.985(Milyar TL) olarak gerçekleşmiştir. Sigorta şirketleri topladıkları primleri verimli alanlara yatırarak, bir gelir elde etmek zorundadırlar. Bu hem toplanan primlerin enflasyon karşısında değer kaybını önlemek için hem olası tazminatlara karşılık verebilmek hem de sigorta kuruluşlarının kar elde edebilmesi için gerekli koşuldur. Ancak verilere baktığımızda kriz dönemlerinde toplam yatırımların önceki ve sonraki yıllara göre azaldığını görmekteyiz.¹⁶³

2001 yılında yaşanan kriz, finansal sektörün önemli bir parçası olan sigorta sektörünü de olumsuz etkilemiş ve 2000 yılında hayat dışı dallarda yaşanan üretim artışı 2001 yılında yerini düşüşe bırakmıştır. 2001 yılında TEFE %61,6 iken, sektörde alınan primlerde ortalama %40 artış yaşanması, gerçekte %22' lik bir küçülmeyi işaret etmektedir.¹⁶⁴

Tablo: 3. Sigorta Şirketlerinin Teknik ve Mali Kar / Zarar Değerleri(Milyar TL)

¹⁶¹ Ergenekon, a.g.e., S.28.

¹⁶² Ergenekon, a.g.e., S.29.

¹⁶³ Milli Reasürans Birliği, **Yıllık Faaliyet Raporları**, 1995-2002.

¹⁶⁴ Meriç S. Ertekin, "Türkiye'de 1990 Sonrası Yaşanan Krizlerin Sigorta Sektörünün Fon Yaratma Fonksiyonu Üzerine Etkileri", **Mevzuat Dergisi**, Yıl.8, Sayı.85, Ocak 2005, S.7.

Yıllar	Hayat	Dışı	Branşı	Hayat	Branşı	Toplam	Genel Toplam
	Teknik	Mali	Toplam	Teknik	Mali		
1993	2.395	40	2.435	363	40	403	2.838
1994	3.774	1.298	5.072	647	551	1.198	6.270
1995	6.661	2.610	9.271	1.163	1.279	2.442	11.713
1996	9.348	11.490	20.838	2.696	5.036	7.732	28.570
1997	15.845	19.545	35.390	6.859	8.258	15.117	50.507
1998	32.150	19.091	51.241	18.470	7.279	25.749	76.990
1999	69.164	67.678	136.842	38.349	42.119	80.468	217.310
2000	210.843	1.640	212.483	69.897	-30.324	39.573	252.056
2001	207.656	138.515	346.171	78.557	34.129	112.686	458.857
2002	297.147	15.886	313.033	140.249	-9.682	130.567	443.600
2003	191.143	66.561	257.705	201.782	-29.055	172.727	430.432

Kaynak: Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği faaliyet raporları 1993-2003.

Tablo 3'te sigorta şirketlerinin 1993-2003 dönemine ait kar kompozisyonu incelendiğinde cari ekonomik koşulların teknik kârlılığın bilanço karı içindeki oranını hızla azalttığı ve şirketlerin mali karlılıklarını kullanarak işlevlerini sürdürdükleri görülmektedir. Bu dönemde mali karlılık enflasyonun faiz oranlarına yaptığı baskılar sonucu artmıştır. Sigorta sektöründe arzu edilen, yüksek değil, makul ve istikrarlı bir teknik karlılığın sağlanmasıdır. 1980'li yılların sonuna kadar tarifeli sistem içerisinde artış göstererek %40'lara ulaşan teknik karın toplam prime oranı, serbest tarife sistemine geçilmesiyle birlikte 1991 yılından sonra düşmeye başlamıştır. Mali kar ise 1993 yılına kadar eksi değerde kalmış, bu yıldan sonra artıya geçmiş ve 1996 yılında mali kar teknik karı geçmiştir. Bu durum 1997 yılında da devam etmiştir. ¹⁶⁵

Teknik karlılığın bilanço karı içindeki payı 1998 yılından itibaren artış trendine girmiş, ancak istenilen seviyeye gelememiştir. Gerek deprem, gerekse serbest rekabetin hasar-prim oranlarında yarattığı artış, bu artışın konservasyon ve reasürans neticelerine olan ciddi etkileri teknik karlılık artışını önemli derecede etkileyen unsurlar olmuştur¹⁶⁶. Gerek hayat dışı gerekse hayat branşında sektörel karlılıkta, esas faaliyet gelirlerinden sağlanan karlılık diğer gelirlerin özellikle faiz gelirlerinin gerisinde kalmıştır.

Toplam karlılıkta teknik kar payının gittikçe azalmasına karşın, esasını faiz gelirlerinin oluşturduğu mali karların payı artmış, bunun sonucunda sektör karlılığını

¹⁶⁵ Ertekin, a.g.m., S.8.

¹⁶⁶ Ertekin, a.g.m., S.8.

korumuştur. Teknik kardaki bu dalgalanma sektörde yaşanan fiyat rekabetine bağlanmaktadır.¹⁶⁷

1998 yılından itibaren genel giderler ile karşılıkların artmasına bağlı olarak mali giderler artmış, mali kar azalmıştır. 1999 yılından itibaren ise, sektördeki tüm şirketler kıdem tazminatı karşılıkları ile vergi karşılıklarını mali tablolarına yansıtmışlardır. Vergi karşılıkları ise gerek devlet iç borçlanma senetlerindeki vergi yükü, gerekse 1980 yılından devreden ertelenmiş vergi karşılığının etkisi ve deprem hasar karşılığı ile kıdem tazminat karşılığının üzerindeki vergisel yükün etkisi ile ticari bilanço karı olması halinde bile bir çok şirketin mali tablolarında dönem zararı görülmesine neden olmuştur.¹⁶⁸

Ayrıca enflasyonu düşürme programının etkilerine bağlı olarak sigorta sektöründe 2000 yılında mali gelirlerin önceki yıllara göre önemli ölçüde azalması, genel giderlere dikkat edilmesini gerektirmektedir. Şirketlerin faaliyet gelirlerine olan gereksinimlerinin eski yıllara oranla daha çok ön plana çıkması beklenmektedir. Diğer taraftan mali bünyeleri ve likiditeleri zayıf olan şirketlerin nakit ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla tarife uygulamalarında, maliyet ve kar ilişkisi yapmadan, hasar/prim oranlarını ve teknik karlılık durumlarının dikkate almadan tarife fiyat uygulamalarına geçmeleri, iyi durumdaki diğer sigorta şirketlerini de bu yola yöneltmiştir.¹⁶⁹

4.5.2008 Global Krizi ve Sigorta Sektörüne Mali Açıdan Yansımaları

2008 yılında patlak veren global krize ilişkin değerlendirmeler yaparken süreci 2001 yılına kadar geri götürmek gerekmektedir. Uzakdoğu, Arjantin ve Türkiye’de meydana gelen krizlerin yaşatmış olduğu şok dalgalanmaların ardından global ekonomik sistemde resesyona yaşanabileceği korkuları gün yüzüne çıkmaktaydı.¹⁷⁰

Global ekonomin resesyona girmemesi için önce global ekonominin üçte birini oluşturan ABD ekonomisinin ayağa kalması gerekmektedir. Bunun içinde ABD ekonomisinin üçte ikisini oluşturan özek tüketim harcamalarının artması halinde üretim ve yatırım harcamalarını hızlanacaktı. Bu da istihdam yaratarak, artan gelirler üzerinden yeniden özel tüketim harcamalarını destekleyen olumlu bir döngü yaratacaktı. Vergi

¹⁶⁷ Ertekin, a.g.m., S.9.

¹⁶⁸ Ertekin, a.g.m., S.10.

¹⁶⁹ Ertekin, a.g.m., S.11.

¹⁷⁰ Mahfi Eğilmez, **Küresel Finans Krizi**, İstanbul: Remzi Kitap Evi, 2009, S.17.

indirimleriyle ortaya çıkan ek gelir tüketimi destekleyebilirdi ama uzun süre sürdürülemezdi. Daha ziyade tüketicileri harcamaya yöneltecek servet artışı kanalı çalışmalıydı. Diğer bir deyişle ABD’li daha çok zenginleştiklerini görünce tüketim eğilimlerinde artış meydana gelecekti. Servet artışı sağlayacak en önemli mekanizma hisse senedi ve gayrimenkul yatırımlarıydı.¹⁷¹

Ucuz ve bol kredi imkanlarıyla gayrimenkul sektörü teşvik edilirse, hane halkının%68’ini ilgilendiren gayrimenkul sektörü üzerinden ABD ekonomisi yeniden ayağa kalkabilirdi.¹⁷²

Ev fiyatlarının artması ev sahiplerinin tüketimlerini artıracak ve ekonomik aktivitenin yeniden hızlanmasını destekleyecekti. Evlerinin değeri artan ev sahipleri bu değer artışına istinaden bankalardan daha fazla kredi kullanabilecekler ve bu ek kredi imkanıyla evlerinin tadilatından arabalarını veya mobilyalarını değiştirmeye kadar çeşitli şekilde tüketimlerini arttırabileceklerdi. Yeni kredi almasalar bile faizler düştüğünde daha yüksek faizli eski kredilerini daha düşük faizle değiştirebilecekler ve aylık taksit ödemelerinin miktarını azaltabileceklerdi. Yine buda bir çok aile için ciddi miktarda harcama gücünde artışa neden olacaktı. Ancak beklenen olmadı ve ABD’de enflasyonist beklentiler ortaya çıkmaya başladı ve gayrimenkul piyasasını hareketlendirmek için 2001 den 2004’e kadar faiz oranlarını kademeli olarak düşüren Amerikan Merkez Bankası(FED) 2005-2007 yıllarında faiz oranlarını kademeli olarak yükseltmeye başladı ve bununla birlikte ABD de mortgage piyasasında kullanılan krediler ödenemez bir hal aldı ve 2008 yılı itibariyle dalga dalga tüm piyasaları etkilemeye başladı ve tüm dünyaya yayıldı.¹⁷³

4.5.1.2008 Global Krizinin Sigorta Sektörüne Yansımaları

Finansal piyasalardaki küreselleşme sonucu artan rekabet ortamında sigorta şirketlerinin farklı ülkelerde faaliyet göstermeleri, yeni risklerle karşılaşmalarına yol açmıştır. Öte yandan, değişen çevre şartları sigorta şirketlerini daha yüksek bir sermaye ile çalışmak zorunda bırakmıştır. Sigorta şirketlerinin artan sınır ötesi işlemleri yeni risk türleri ile karşılaşmalarına yol açmakta, bu da etkin değerlendirme yöntemlerine ve

¹⁷¹ Eğilmez, a.g.e., S.19

¹⁷² Eğilmez, a.g.e., S.21.

¹⁷³ Eğilmez, a.g.e., S.31.

saydamlığa duyulan ihtiyacı arttırmaktadır. Hızlı büyüme ve yayılma stratejisi, sigorta şirketlerinin tecrübeli olmadıkları alanlarda da faaliyet göstermeleri sonucu sermaye yapılarını tehdit eden risklere yol açabilmektedir. Bu yüzden koruyucu önlemlere ihtiyaç artmaktadır. Piyasadaki varlıklarını kriz ortamında da sürdürebilmeleri için şirketlerin istatistikî verileri kullanarak fiyatlandırma çalışmaları ve özellikle prim gelirlerini artırabilmek için farklı modeller kullanmaları önem taşımaktadır.

Küresel krizin sigorta sektörüne etkilerini incelemede, öncelikle prim gelirlerini ele almak önem taşımaktadır.

Toplam prim üretimi Türkiye’de grup ayırımında incelendiğinde, hayat dışı sigorta şirketlerinin toplam üretim içindeki ağırlığının yıllar itibarıyla artış gösterdiği ve 2004 yılında %78 iken, 2007 yılında %84’e yükseldiği görülmektedir. Buna karşılık, 2009 yılında hayat şirketleri prim üretimi %10 oranında artarken, hayat dışı şirketlerinin prim artış hızı %4,1’de kalmış, dolayısıyla hayat dışı şirketlerinin üretim içindeki ağırlığı %82,2’ye gerilemiştir.¹⁷⁴

Aşağıdaki tabloya baktığımızda 2009 yılı hayat dışı prim artış oranı, ülkemizde aynı yılsonunda %6,53 olarak açıklanan TÜFE ve %5,93 olarak açıklanan ÜFE yıllık enflasyon oranlarının altında kalmıştır.¹⁷⁵ Bu durumun başlıca sebebi, yurt dışında finans sektöründe başlayıp, reel ekonomiyi de etkileyen ve son 40 yılın en büyük küresel krizi olduğu ifade edilen krizin etkilerinin, 2008 yılı sonlarından başlayarak ülkemizde de görülmeye başlanmış olmasıdır.

Tablo:4.Türkiye’de Grup Ayırımında Toplam Prim Üretimi (%) Artışları

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Hayat Dışı Şirketler	5,3	6,3	8,0	9,2	9,8	10,2
Direkt Primler	5,1	6,2	7,8	9,0	9,6	10,0
Endirekt Primler	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2
Hayat/Emeklilik Şirketleri	1,5	1,5	1,7	1,7	2,0	2,2
Direkt Primler	1,5	1,5	1,7	1,7	1,9	2,1
Endirekt Primler	0,00	0,00	0,00	0,01	0,02	0,06
Toplam Prim Üretimi	6,8	7,8	9,7	10,9	11,8	12,4

¹⁷⁴Reasürör Dergisi, ‘‘Küresel Krizin Sigorta Sektörüne Yansımaları’’, Temmuz 2010, Sayı.77, S.5.

¹⁷⁵Reasürör Dergisi, a.g.m., S.7.

Kaynak:TC Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Sigorta Denetleme Kurulu, Türkiye’de Sigortacılık ve Bireysel Emeklilik Faaliyetleri Hakkında Rapor, 2008 ve T. Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği, Sektör İstatistikleri, 2009.

Sigorta şirketleri tarafından 2009 yılında 33,9 milyon adet poliçe tanzim edilmiş ve 2,2 milyon adet bireysel emeklilik sözleşmesi akdedilmiştir. Bu rakamlar, poliçe sayısında bir önceki yıla göre %3,3, sözleşme adedinde ise bir önceki yıla göre %15,8 oranında artış olduğunu göstermektedir. Diğer yandan, sektörün varlık toplamı da bir önceki yıla göre %6,4 oranında azalış göstermiş ve 26,1milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Bu veriler, prim üretiminin reel olarak düşmesine paralel bir şekilde sektör varlıklarının da azalış eğilimine girdiğini göstermektedir.¹⁷⁶

Sigortacılık sektörünün ülke ekonomileri için önemini gösteren kriterlerden biri verilen teminat tutarıdır. 2009 yılında ülkemizde sigorta şirketleri tarafından toplam 26.269 milyar TL teminat verilmiştir. Bu tutar GSYİH’nin yaklaşık 28 katıdır ve sigortacılık sektörünün ülke ekonomisi için önemini göstermektedir. Tablo5 ’te bu ilişki ele alınmaktadır.

Tablo:5.Türkiye’de Sigorta ve Bireysel Emeklilik Sektörüne İlişkin Büyüklüklerin GSYİH’E Oranı (Milyar TL)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Sigortacılık Sektörü Teminat Toplamı	7.813,0	7.186,5	9.472,6	11.910,8	22.676,5	26.268,9
Sigorta/Emeklilik Şirketleri Varlık Toplamı (*)	10,5	15,4	18,6	23,4	27,9	26,1
Sigorta Prim Üretim	6,8	7,8	9,7	10,9	11,8	12,4
BES Fon Büyüklüğü	0,3	1,2	2,8	4,6	6,4	7,1
Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH)	559,0	648,9	758,4	843,2	950,1	953,9

¹⁷⁶Reasürör Dergisi,a.g.m.,S.8.

Teminat Toplamının GSYİH'e Oranı	13,98	11,07	12,49	14,13	23,87	27,54
Varlık Toplamının GSYİH'e Oranı (%)	1,89	2,37	2,46	2,77	2,94	2,74
Prim Üretiminin GSYİH'e Oranı (%)	1,21	1,20	1,28	1,30	1,24	1,3
BES Fon. GSYİH'e Oranı (%)	0,05	0,18	0,37	0,54	0,67	0,74

(*): Reasürans Şirketleri Dâhil.Kaynak:TC Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Sigorta Denetleme Kurulu, Türkiye'de Sigortacılık ve Bireysel Emeklilik Faaliyetleri Hakkında Rapor, 2008 ve T. Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği, Sektör İstatistikleri, 2009.

Dünyada sigortacılık sektöründe 2008 yılında toplam 4.270 milyar ABD doları prim üretimi gerçekleştirilmiştir. Prim üretimi 2007 yılına göre Hayat branşında %1,99, hayat dışı branşlarda ise %5,55 oranında artış göstermiş ve sırasıyla 2.490 milyar ve 1.779 milyar ABD dolarına ulaşmıştır. 2008 yılında dünya prim üretiminde sanayileşmiş ülkeler %88, gelişmekte olan ülkeler ise %12 oranında bir paya sahiptir. Gelişmekte olan ülkelerin payı bir önceki yıla göre bir puan yükselmiştir.¹⁷⁷

Tablo 6'ya baktığımızda Kişi başı prim üretiminde hem sanayileşmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde hayat dalı üretimi daha yüksek bir paya sahiptir. Bölgesel bazda değerlendirme yapıldığında ise Kuzey Amerika, Latin Amerika, Karayipler, Merkez ve Doğu Avrupa ile Orta Doğu ve Orta Asya'da hayat dışı branşların payının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo:6.2008 Yılı Kişi Başı Prim (ABD Doları)

	Hayat	Hayat Dışı	Toplam
Sanayileşmiş Piyasalar	2.174,4	1.481,0	3.655,4
- Kuzey Amerika	1.855,6	2.133,2	3.988,8
- Batı Avrupa	2.022,4	1.186,8	3.209,2
- Sanayileşen Asya Ülkeleri	2.447,8	725,4	3.173,2
- Okyanusya	1.281,5	990,5	2.271,9

¹⁷⁷Reasürör Dergisi,a.g.m.,S.9.

Gelişmekte Olan Piyasalar	47,4	42,0	89,4
- Güney ve Doğu Asya	47,0	18,5	65,5
- Latin Amerika ve Karayipler	68,5	107,3	175,8
- Merkez ve Doğu Avrupa	78,9	220,3	299,2
- Afrika	38,4	17,1	55,6
- Orta Doğu Merkez Asya	29,0	81,3	110,3
<i>Dünya</i>	369,7	264,2	633,9

Kaynak:Sigma Dergisi, 2008'de Dünya Sigortacılığı, No: 3/2009.

Türkiye, %0,21 pay ile 2008 yılı dünya prim üretiminde 88 ülke arasında 36. sırada yer almıştır. Prim üretiminin GSYİH'ye oranına göre 76. sırada yer alan Türkiye, kişi başına prim üretiminde 65. sıraya yükselmektedir. Kişi başı prim üretiminde Avrupa ülkeleri arasında bir değerlendirme yapıldığında ise Türkiye 35 ülke arasında 34. sıradadır. Tablo 7'de bu görülmektedir.¹⁷⁸

Tablo:7.2008 Yılı Kişi Başına Prim Üretimi (ABD Doları)

	Avrupa	Türkiye
Kişi Başına Prim Üretimi (ABD Doları)	2.043,9	116,1
Hayat	1.244,1	14,8
Hayat Dışı	799,8	101,3
<i>Prim Üretimi / GSYİH</i>	7,5	1,24

Kaynak:(*): Sigma Dergisi, 2008'de Dünya Sigortacılığı, No: 3/2009.(**): Sigorta Denetleme Kurulu 2008 Yıl Sonu Verileri.

Tablo 8'de görüleceği üzere, 2008 yılında sanayileşmiş ülkelerde sigorta sektörü hem hayat hem de hayat dışı branşlarda küçülme göstermiştir. Gelişmekte olan ülkelerde ise hayat ve hayat dışı branşlarda yüksek büyüme oranları görülmektedir. Her ne kadar küresel krizin etkisi, 2008 yılının son çeyreğinde daha yoğun olarak görüle bile bu yoğun etkinin gelişmekte olan sigorta piyasalarında gelişmiş ülkelerin piyasaları kadar olmadığı belirtilebilir.

¹⁷⁸Reasürör Dergisi,a.g.m.,S.10.

Tablo:8.Reel Büyüme Oranları - 2008 (%)

	Hayat	Hayat Dışı	Toplam
Sanayileşmiş Ülkeler	-5,3	-1,9	-3,4
Gelişmekte Olan Piyasalar	14,6	7,1	11,1
Toplam	-3,5	-0,8	-2,0

Kaynak:Sigma Dergisi, 2008'de Dünya Sigortacılığı, No: 3/2009.

Aşağıdaki tabloda ödenen tazminatlar incelendiğinde Türkiye'deki verileri ele aldığımızda, hayat dışı sigorta şirketlerinde ödenen tazminat tutarında 2004yılına kıyasla 2009 yılında iki katından daha fazla bir artış olduğu, hayat/emeklilik şirketlerinde ise ödenen tazminatın sektör ödenen tazminatı içindeki payının 2004 yılında %31,5 ile en yüksek seviyeye ulaştığı, 2009 yılında ise bu oranın %17,3 olduğu görülmektedir.

Tablo:9.Türkiye'deÖdenen Tazminatın Dağılımı (Milyar TL)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Hayat Dışı Şirketler	2,7	3,7	4,5	5,1	5,5	6,7
Direkt İşler Tazminatı	2,6	3,6	4,4	5,0	5,4	6,6
Endirekt İşler Tazminatı	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Hayat/Emeklilik Şirketleri	1,2	1,2	1,7	1,3	1,5	1,4
Direkt İşler Tazminatı	1,1	1,2	1,7	1,3	1,5	1,4
Endirekt İşler Tazminatı	0,00	0,00	0,00	0,00	0,01	0,03
Toplam Tazminat Ödemesi	3,8	4,9	6,2	6,4	7,0	8,1

Kaynak:TC Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Sigorta Denetleme Kurulu, Türkiye'de Sigortacılıkve Bireysel Emeklilik Faaliyetleri Hakkında Rapor, 2008 ve T. Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği, Sektör İstatistikleri, 2009.

Sigorta şirketleri, teminat altına aldıkları riskler için, aldıkları prim ile riskin gerçekleşmesi halinde ödedikleri tazminat arasında bir denge kurmak zorundadırlar.

Hasar ile prim arasında bir denge kurmak için, risklerin fiyatlandırmasını doğru yapmak ve sigortanın temel prensiplerinden biri olan “Büyük Sayılar Kanunu” gereği teminat verdiği riziko sayısını artırarak, hasar oranını, örnek kütleinin hasar oranına yaklaştırmak gerekmektedir. Büyük Sayılar Kanunu, rassal bir olayın gerçekleşme oranının, deneme sayısı arttıkça istikrarlı bir olasılık kazanacağını ifade etmektedir. Sigorta şirketinin gerçekleşmesi olası bir riske teminat verebilmesi için aynı riske maruz olan çok sayıda rizikoyu bir araya getirmesi gerekmektedir. Böylelikle Büyük Sayılar Kanunu’ndan yararlanır. Sigorta şirketleri, branşlar bazında hasar ve prim arasındaki ilişkiyi hasar/prim oranı ile hesaplamaktadır. Bu oran, sigorta şirketinin prim gelirleri ile ödeyeceği tazminatları karşılayacağı kısmını göstermektedir. Finansal yapısı güçlü, fiyatlandırmayı doğru yapmış sigorta şirketleri primleri ile tazminatları karşılayabilmelidir. Aşağıdaki tablo incelendiğinde; Grup şirket ayrımında teknik göstergeler incelendiğinde, hasar/prim oranlarındaki dalgalı seyrin 2009 yılında yerini yükselişe bıraktığı görülmektedir.

Tablo:10.Türkiye’deSektör Kârlılık Göstergeleri (%)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Hayat Dışı Şirketler						
Prim Konservasyon Oranı (%)	62,03	65,70	64,74	67,74	68,62	69,12
Hasar Konservasyon Oranı (%)	64,74	74,61	72,56	74,06	75,03	74,71
Hasar/Prim Oranı (%)	63,63	67,15	68,71	64,93	75,30	76,02
Tazminat Tediye Oranı (%)	69,00	70,03	68,00	66,04	60,63	61,01
Teknik Kârlılık (%)	7,28	2,51	0,50	2,58	4,38	1,04
Mali Kârlılık (%)	-2,17	3,43	3,53	3,57	4,14	1,54
Hayat/Emeklilik Şirketleri						
Prim Konservasyon Oranı (%)	90,80	92,52	91,38	92,38	91,95	93,41

Hasar Konservasyon Oranı (%)	91,14	94,02	94,74	92,83	93,25	98,42
Tazminat Tediye Oranı (%)	98,23	94,66	94,72	92,27	85,58	87,91
Hasar/Prim Oranı (%)	79,42	85,12	84,47	80,78	91,16	90,21
Teknik Kârlılık (%)	18,40	2,53	8,68	12,46	4,92	5,99
<i>Mali Kârlılık (%)</i>	<i>-11,5</i>	<i>12,50</i>	<i>9,38</i>	<i>11,64</i>	<i>13,56</i>	<i>14,82</i>

Kaynak:TC Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Sigorta Denetleme Kurulu, Türkiye’de Sigortacılık ve Bireysel Emeklilik Faaliyetleri Hakkında Rapor, 2008 ve T. Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği, Sektör İstatistikleri, 2009.

4.6.Konu İle İlgili Anket Çalışması

Bu bölümde ekonomik krizlerin sigorta şirketlerinin mali yapılarına etkileri üzerine yapılan anket çalışmasının sonuçları yer almaktadır.

4.6.1.Araştırmanın Kapsamı, Sınırları ve Yöntemi

Araştırma Türkiye’de 2012 yılında sigorta branşı bazında prim üretimlerine göre önde gelen 3 sigorta şirketi ile yapılmıştır. Araştırma söz konusu işletmelerin genel müdürlüklerinde çalışan elemanları ile gönüllülük esasına dayalı olarak gerçekleştirilmiştir.Araştırma tanımlayıcı araştırma modeli ile gerçekleştirilmiştir.Araştırmada sigorta sektörü temel alınarak ekonomik krizlerin sigorta şirketlerinin mali yapılarına etkilerini ortaya koymak için hazırlanmıştır.

Araştırmada elde edilen verilerin frekans dağılımları tablolar şeklinde sunulmuştur.Araştırmanın değişkenler arasındaki ilişkinin düzeyini (derecesini,şiddetini,gücünü) ve yönünü belirlemek amacı ile korelasyon analizi yapılmıştır.

Korelasyon katsayısı ‘r’ harfi ile ifade edilir ve -1 ile +1 arasında ($-1 \leq r \leq +1$) bir değer alır. Burada, değişkenler arasındaki ilişkinin düzeyine, rakamların mutlak büyüklüğü yönünü ise rakamların işareti (pozitif ya da negatif olması) belirler.Korelasyon katsayısının pozitif olması ($r > 0$) bir değişkene ilişkin verilerin artması durumunda diğerlerinin artması veya bir değişkene ilişkin verilerin azalması durumunda diğerlerinin azalması anlamına gelir ve değişkenler arasında doğru yönlü bir ilişki vardır şeklinde yorumlanır. Korelasyon katsayısının negatif olması ($r < 0$) ise,bir

değişkene ilişkin verilerin artması durumunda diğerinin azalması veya bir değişkene ilişkin verilerin azalması durumunda diğerinin artması anlamına gelir ve değişkenler arasında ters yönlü bir ilişki vardır diye yorumlanır. Korelasyon katsayısının +1 olması değişkenler arasında doğru yönlü tam bir ilişkinin olduğunu gösterirken, bir değişken hangi oranda arttı yada azaldı ise diğer değişkende aynı oranda artmış yada azalmış demektir. Buna karşılık korelasyon katsayısının -1 olması değişkenler arasında ters yönlü tam bir ilişkinin olduğunu gösterirken, bir değişken hangi oranda arttı ise diğer bir değişken aynı oranda azalmış demektir. Korelasyon katsayısının 0 olması (r00) değişkenler arasında hiçbir ilişki yoktur şeklinde yorumlanır. Değişkenler arasında ilişkinin düzeyi, korelasyon katsayısının 0-0,29 arasında olması durumunda zayıf veya düşük, 0,30-0,64 arasında olması durumunda ise orta, 0,65-0,84 arasında olması durumunda kuvvetli / yüksek ve 0,85-1 olması durumunda ise çok kuvvetli / çok yüksek şeklinde yorumlanır.¹⁷⁹ Söz konusu analizler 0,01 anlamlılık düzeyinde gerçekleştirilmiştir.

4.6.2. Veri Toplama Aracı

Araştırmada verilerin toplanması amacıyla anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Uygulamada kullanılan anket formu toplam 2 bölümden oluşmuştur.

Anket formunun ilk bölümünde araştırmaya katılan kişilerin özelliklerini tespit etmek amacıyla; cinsiyeti, öğrenim düzeyi, bulunduğu işletmede ne kadar çalışmakta olduğu ve işletmedeki ünvanının ne olduğu sorular ile yer almaktadır.

Anket formunun 2. Bölümünde ise, ekonomik krizlerin sigorta şirketlerine mali yapılarına etkilerin ölçmek amacıyla toplam 24 soru sorulmuştur.

Anketin 1. Bölümünde çalışanların çeşitli özelliklerini tespit etmek amacıyla 5’li Likert Ölçeğinde sorular sorulmuştur. Anketin 2. Bölümünde yer alan ifadelerde 5’li Likert Ölçeğinde hazırlanmıştır. 5’li Likert ölçeğinde hazırlanmış ifadelerin değerlendirilmesinde en olumlu 5, en olumsuz 1 puan verilerek değerlendirilmiştir.

¹⁷⁹ Ayhan Ural ve İbrahim Kılıç .**Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS ile Veri Analizi**. 2. Bs. İstanbul: Detay Yay. 2006. Ss. 247-248

Ankette yer alan Likert ölçeğinde hazırlanmış ifadelerin güvenilirlik analizi yapılmış ve elde edilen Cronbach-a değerleri Tablo 11’de gösterilmiştir. Güvenilirlik katsayısı olarak adlandırılan bu değerlerin tam güvenilirlik olarak nitelendirilen 1 değerine yakın olması anketin güvenilir olduğunu ortaya koymaktadır.

4.6.3. Evren ve Örneklem

2013 yılının önde gelen sigorta şirketlerinden 3 ü ile anket çalışması yapılmış toplam çalışan sayısı bir başka deyişle evren 909 kişi olan bu şirketlerden araştırmanın uygulandığı örneklem, bir başka deyişle anket yapılan çalışan sayısı 119’dur.

4.6.4 Veri Toplama Yöntemi

Araştırma 22 Nisan – 30 Mayıs 2013 tarihleri arasında yapılmıştır. Anket uygulaması elektronik posta yoluyla, şirketlere posta yoluyla gönderilerek veya telefonla görüşerek gerçekleştirilmiştir. Anketler her bir işletmenin yönetici pozisyonundaki kişilere ve diğer çalışanlarına uygulanmıştır.

4.6.5. Bulgular ve Değerlendirme

Bu bölümde sırasıyla, araştırma kapsamındaki işletme çalışanlarının genel özellikleri ile ekonomik krizlerin sigorta şirketlerinin mali yapılarına etkilerine göre bulgular ve derlendirmeler yer almaktadır. Anket sonucu izlenim kolaylığı açısından tablolar ve şekiller yardımıyla gösterilmiştir.

Tablo 11’e göre anketle ilgili güvenilirlik analizi yapılmış olup elde edilen Cronbach-a değeri 0,9511 dir. Güvenilirlik katsayısı olarak adlandırılan bu değer tam güvenilirlik olarak nitelendirilen 1 değerine yakın olması anketin güvenilir olduğunu ortaya koymaktadır. Soru adedi, ankette değerlendirmeye alınan 24 ifadeyi belirtmektedir.

Tablo 11.Güvenilirlik Analizi

Güvenilirlik Analizi –Derece (ALPHA)	
Güvenilirlik Katsayısı	
Durum Sayısı=119,0	Soru Adedi=24
Güvenilirlik Derecesi= 0,9511	

4.6.5.1.Araştırma Kapsamındaki İşletme Çalışanlarının Genel Özellikleri

Araştırma kapsamındaki işletmelerde çalışanların cinsiyetleri, buldukları işletmedeki çalışma süreleri, mezuniyet durumları ve unvanları tablolar halinde yer almaktadır.

Tablo 12’de gösterildiği üzere ankete toplam 119 kişi katılmıştır.Ankete katılanların 62’si bayan ve 57’si baydır.

Tablo 12.Ankete Katılanların Cinsiyet Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Değer	Kadın	62	62	52,1
	Erkek	57	57	100,
Toplam		119	119	

Tablo 13’e göre ankete katılan 33 kişi bulunduğu işletmede 1-5 yıl, 36 kişi 5-10 yıl,34 kişi 10-15 yıl,12 kişi 15-20 yıl ve 4 kişi ise 20 yılın üzerinde çalışmaktadır.Ankete katılanların çoğunluğunu %58,9'luk bir oranla 5-10 yıl arası çalışanlar oluşturmaktadır.

Tablo 13. Ankete Katılanların Bulunduğu İşletmede Çalışma Süresi

		Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Değer	1-5 Yıl	33	27,7	27,7
	5-10 Yıl	36	30,3	58,0
	10-15 Yıl	34	28,6	86,6
	15-20 Yıl	12	10,1	96,6
	20 Yıl Üzeri	4	3,4	100,0
		119	100,00	

Tablo 14'e göre ankete katılanların 14'ü lisans üstü 73'ü lisans 20'si ön lisans ve 12 kişisi ise lise mezunudur.

Tablo 14. Ankete Katılanların Mezuniyet Durumu

		Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Değer	Lisansüstü	14	11,8	11,8
	Lisans	73	61,3	73,1
	Ön lisans	20	16,8	89,9
	Lise	12	10,1	100,0

	Toplam	119	100,0	
--	---------------	-----	-------	--

Tablo 15'e göre ankete katılan 6 kişi bulunduğu işletmede müdür veya müdür yardımcılığı ünvanını taşıırken, 10 kişi şef veya yönetici, 5 kişi yönetmen veya yönetmen yardımcısı, 57 kişi uzman veya uzman yardımcısıdır. Diğer Seçeneğini işaretleyen 41 kişi ise; memur, danışman, yetkili ve asistan olarak unvanlarını belirtmişlerdir.

Tablo 15. Ankete Katılanların Bulunduğu İşletmedeki Unvanları

		Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Değer	Müdür/müdür Yrd.	6	5,0	5,0
	Şef/Yönetici	10	8,4	13,4
	Yönetmen/yönetmen Yrd.	5	4,2	17,6
	Uzman/uzman Yrd	57	47,9	65,5

	Diğer	41	34,5	100,0
	Toplam	119	100,0	

4.6.5.2 Araştırma Kapsamındaki Sigorta Şirketlerinde Ekonomik Krizlerin Etkileri

Anket kapsamında ekonomik krizlerin etkilerini ölçmeye yönelik olarak sorulan sorulardan ekonomik krizlerden işletmelerin olumsuz etkilendiğine yönelik sorulara verilen cevapların genel yüzdesine bakıldığında ankete katılanların %31,93'lük oranın kesinlikle katılmıyorum,%24,37'lik oranla ise katılmıyorum cevabını verdiğini ve toplamda ise %56,30'luk bir oranla ekonomik krizlerin sigorta şirketlerinin mali yapılarını olumsuz etkilemediğini %9.24'lük kesimin fikrinin olmadığını ve %34,46'luk kesimin ise olumsuz etkilediğini ifade ettiğini görmekteyiz.

Tablo 16. Ekonomik Krizlerin Sigorta Şirketlerinin Mali Yapılarına Olumsuz Etkilerine Yönelik Sorulara Verilen Cevapların Frekansı

		Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Değer	Kesinlikle Katılmıyorum	38	31,93	31,93
	Katılmıyorum	29	24,37	56,30

	Fikrim Yok	11	9,24	65,54
	Katılıyorum	18	15,13	80,67
	Kesinlikle Katılıyorum	23	19,33	100,0
	Toplam	119	100,0	

Aşağıda yer alan tabloda ise ekonomik krizlerin işletmelerin mali yapılarını etkilemediğine dair sorduğumuz sorulara ise aldığımız cevaplara baktığımızda %37,66'lık (kesinlikle katılmıyorum,katılmıyorumtoplamı) bir oranla ekonomik krizlerin sigorta işletmelerinde olumsuz etkiler yarattığını beyan ettiğini görmekte iken %54,78'lik orandaki katılımcının ise ekonomik krizlerin sigorta işletmelerini etkilemediğini %7,56'lık katılımcının ise fikrinin olmadığını görmekteyiz.

Tablo 17. Ekonomik Krizlerin Sigorta Şirketlerinin Mali Yapılarına Etki Etmediğine Dönük Sorulara Aldığımız Cevapların Frekansı

		Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Değer	Kesinlikle Katılmıyorum	25	20,01	20,01
	Katılmıyorum	21	17,65	37,66
	Fikrim Yok	9	7,56	45,22

	Katılıyorum	27	22,69	67,91
	Kesinlikle Katılıyorum	37	32,09	100,0
	Toplam	119	100,0	

Tablo 18’de araştırma yaptığımız sigorta işletmelerinde ekonomik krizler ile işletmelerin mali yapıları arasında anlamlı bir ilişki vardır($p \leq 0.01$).Ekonomik kriz dönemlerinde işletmelerin mali yapılarında azda olsa sarsıntılar olsa da bu sigorta işletmelerinin yükümlülüklerinin uzun vadelere yayılmış olmasından dolayı büyük çaplı etkiler doğurmamaktadır.Değişkenler arasında orta derece bir ilişki vardır.($r=0,356$)

Tablo 18.Ekonomik Kriz ve Sigorta İşletmelerinde Mali Yapı ilişkisi

		Ekonomik krizler sigorta şirketlerinin mali yapılarına etki etmedi.
Ekonomik krizler sigorta şirketlerinin mali yapılarını olumsuz etkiledi.	Pearson Correlation	,356(**)
	Sig.(2-tailed)	,000
	N	119

SONUÇ

Sigorta işletmeleri kriz dönemlerinde likidite ve sermaye sorunu yaşamadıkları için büyük sorunlar yaşamamaktadır. Bununla birlikte krizin yayılma özelliğinden dolayı sigorta şirketlerinin gelirleri olumsuz olarak etkilenmektedir. Kriz dönemlerinde işletmelerin toplamış oldukları primler ve yatırımlar azalsa da sigorta sektörünün ekonomide yer alan diğer sektörlerle göre riskleri yönetmekte daha başarılı olduğu gözlenmektedir. Krizin etkisiyle sigorta şirketlerinin gelirlerinde oluşabilecek azalmanın sigorta şirketlerinin yükümlülükleri yıllara yayılmış olduğundan orta vadede dengelenmektedir. Sigorta şirketleri, "finansal ürünleri sigorta eden sigorta şirketleri" ve "geleneksel anlamda sigorta şirketleri" şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Krizin oluşturduğu sorunlar finansal ürünleri sigorta eden şirketleri etkilemektedir.

2008'de yaşanan global krize baktığımızda AIG'nin batmasıyla ekonomi dünyasında 2008 global krizinin tüm sigorta sektöründe etkili olur mu? Düşüncesi ortaya çıkmıştı ancak yaptığım gözlemlerde ve yukarıda da belirttiğim gibi finansal krizler sigorta şirketlerinin geleneksel anlamda faaliyet gösteren yapılarını değil finansal ürünleri sigorta altına alan yapılarını etkilemektedir. AIG'nin 2008 yılında global krizin etkileriyle yaşamış olduğu da budur. AIG'nin batmasında geleneksel anlamda yapmış olduğu sigortacılık faaliyetleri değil finansal ürünleri sigorta eden AIG'nin iştiraki olan AIG Financial Products'ın üzerine aldığı yüksek maliyetli finansal riskleri karşılayamamasından ötürü olmuştur.

Sigorta şirketlerinin sermaye yeterlilikleri ve mali bünyeleri çeşitli düzenlemelerle daha öncede bölüm III' de de belirttiğimiz üzere yapılandırılmaktadır ve toplanan fonlar risksiz yatırım araçlarına yönlendirilmektedir. Bundan dolayı krizlerin, Sigorta Sektörü'nü doğrudan değil ancak dolaylı olarak sigorta şirketlerinin faaliyette buldukları ülke ekonomilerinde ekonomik krizlerin yaratabilecekleri olumsuzluklar oranında etkileyebileceğini söyleyebiliriz. Bununla birlikte, şirketler tarafından teknik hesaplamalara dayandırılmadan yapılan rekabet, ekonomik krizlerin Sigorta Sektörü üzerindeki negatif etkisini arttırdığını söyleyebiliriz.

Bu çalışmayla ekonomik krizlerin sigorta sektörünün sağlam temeller üzerine oturtulmuş olduğu ülkelerde faaliyette bulunan gerekli mali yeterliliğe ve yükümlülük

karşılama yeterliliğine erişmiş sigorta şirketlerinde büyük mali etkiler oluşturmayacağını ve sigorta şirketlerinin ekonomik krizleri diğer sektörlerde yer alan şirketlerden daha iyi yönettikleri ortaya konulmaktadır.

EKLER

EK.1.Ekonomik Krizlerin Sigorta Şirketlerinin Mali Yapılarına Etkileri

Anketi

EKONOMİK KRİZLERİN SİGORTA ŞİRKETLERİNİN MALİ YAPILARINA ETKİLERİ					
Sayın Katılımcı, Bu anket,“Ekonomik Krizlerin Sigorta Şirketlerinin Mali Yapılarına Etkileri” adlı Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü’nde Doç. Dr. Ayşe Gül Bölükbaşı danışmanlığında yürütülen yüksek lisans tez çalışması için bilgi toplama aracı olarak hazırlanmıştır. Vereceğiniz cevaplar, bilimsel bir çalışmada kullanılacağından isim belirtmenize gerek olmayıp, elde edilen bilgiler kesinlikle araştırmanın dışında kullanılmayacaktır. Katkılarınızdan dolayı şimdiden teşekkür eder, saygılarımızı sunarız.					
Orkun Çelik					

Cinsiyet	Bayan ()	Erkek ()			
Mezuniyet Durumu	Lisansüstü ()	Lisans()	Ön Lisans ()	Lise ()	İlk Öğretim ()
Mesleki Deneyim	1–5 Yıl ()	5–10 Yıl()	10–15 Yıl ()	15–20 Yıl ()	20 Yıl Üzeri ()
İşletmedeki Unvanınız	Müdür/Müdür Yrd. ()	Şef/Yönetici()	Yönetmen/Yönetmen Yrd.()	Uzman/Uzman Yrd.()	Diğer ()

SORU NO	Lütfen aşağıda belirtilen verilere katılma derecenizi ekonomik kriz dönemlerini göz önünde bulundurarak,1-Kesinlikle Katılmıyorum, 2-Katılmıyorum, 3-Fikrim Yok, 4-Katılıyorum, 5-Kesinlikle Katılıyorum, seçeneklerinden birini tik (X)koyarak belirtiniz.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim Yok	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1.	Ekonomik kriz döneminde çalıştığınız şirkette sigorta prim/hasar oranı olumsuz etkilendi.					
2.	Ekonomik kriz dönemlerinde çalıştığınız şirketin prim gelirleri arttı.					
3.	Ekonomik kriz dönemlerinde tazminat ödemeleri azaldı.					
4.	Ekonomik kriz dönemlerinde yatırımlar arttı.					
5.	Şirketinizde çalışan sayısı azaldı.					

6.	Çalıştığımız şirketin karlılığı arttı.					
7.	Şirketin iş hacmi azaldı.					
8.	Aylık maaş ödemelerinde gecikmeler yaşandı.					
9.	Ekonomik kriz dönemlerinde poliçe üretiminde artış olmuştur.					
10.	Yeni ürünler geliştirilerek prim gelirleri desteklenmeye çalışıldı.					
11.	Ekonomik kriz dönemlerinde şirketinizin farklı yatırım kollarına yönelmesine yol açtı.					
12.	Ekonomik kriz dönemlerinde organizasyon yapınızda değişimler oldu.					
13.	Ekonomik kriz dönemlerinde işletmenizde branşlara göre prim oranları arttı.					
14.	Ekonomik kriz dönemlerinde işsiz kalma kaygısı yasadınız.					
15.	Ekonomik kriz dönemlerinde insanların sigorta ihtiyacı arttı.					
16.	Ekonomik krizler işletmeniz prim/konservasyon oranını olumsuz etkiledi.					
17.	Ekonomik kriz dönemlerinde işletmenizde endirekt prim üretimleri arttı.					
18.	Ekonomik krizler işletmeniz teknik karlılığınızı arttırdı.					
19.	Ekonomik krizler işletmeniz mali karlılığınızı azalttı.					
20.	Ekonomik krizler işletmeniz reel olarak büyümesine neden oldu.					
21.	Ekonomik kriz dönemlerinde daha çok mesaiye kalma gereği duydunuz.					
22.	Ekonomik krizlerin işletmeniz büyümesi için yeni fırsatlar doğurduğunu düşünüyorsunuz.					
23.	Sigorta şirketleri ekonomik krizleri yönetmede diğer faaliyet kollarında yer alan işletmelere göre daha başarılı.					
24.	Ekonomik kriz dönemlerinde çalıştığımız departmanda teknik malzeme kullanımında tasarrufa gidildi.					

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

Acerbi, C. **Cohorent Representations of Subjective Risk Aversion**. New York: Wiley, 2002.

Acınan, Hilmi. **Sigortanın Temel Prensipleri**, İstanbul: Aviva Sigorta Yayınları, 2006.

Akat, İlter, Gönül Budak ve Gülay Budak. **İşletme Yönetimi**, İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş., 1. Baskı, 1994.

Akmut, Özdemir. **Hayat Sigortası Teori ve Türkiye’de ki Uygulama**, Ankara: Sevinç Matbaası, 1992.

Alkan, Selma. **Sigorta Sektörü**, Türkiye Vakıflar Bankası Sektör Araştırmaları Serisi, No. 22, 2000.

Alp, Ali. **Uluslararası Mali Piyasalardaki Gelişmeler ve Türkiye**, İstanbul: İMKB Yayınları, 2002.

Arsalan, Özge. **Avrupa Birliği ve Türkiye’de Sigorta Sektöründe Yükümlülük Karşılama Yeterliliği**, Hazine Müsteşarlığı İnceleme ve Araştırma Dizisi, No. 31, 2003.

Bakan, İsmail. **Çağdaş Yönetim Yaklaşımları İlkeler, Kavramlar ve Yaklaşımlar**. İstanbul: Beta Yay. 2004.

Berk, Niyazi. **Sigorta Şirketlerinde Mali Yeterlilik ve Risk Yönetimi**, İstanbul: Sigorta Araştırma ve İnceleme Yayınları, Aralık 2005.

Bölükbaşı, Ayşe Gül ve E. Baturalp, Pamukçu. **Sigortanın Temel Prensipleri**, İstanbul: Türkmen Kitap Evi, 2009.

Can, Mertol. **Sigorta Hukuku**. 2. Basım. Ankara: İmaj Yayıncılık. 2007.

Can, Halil. **Organizasyon ve Yönetim**, Ankara: Siyasal Yayınları, VIII. Basım, 2011.

Çeker, Mustafa. **Sigorta Hukuku**. Adana: Karahan Kitabevi. 2008.

Çoşkun, M. Nejat. **Kriz ve IMF Politikaları**, İstanbul: Alkım Yayın Evi, 1. Baki, 2001.

Dinçer, Ömer. **Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası**, İstanbul: Beta Basım Yayın A.Ş., 1991.

Dowd, Kevin. and David Blake, **After VaR: The Theory, Estimation, and Insurance Applications of Quantile-Based Risk Measures**, UK: Nottingham University, 2005.

Eğilmez, Mahfi. **Küresel Finans Krizi**, İstanbul: Remzi Kitap Evi, 2009.

Eren, Erol. **İşletmelerde Yenilik Politikası**. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayın No: 2884. İşletme Fakültesi Yayın No: 127. Yönetim ve Organizasyon Enstitüsü Yayın No: 4.

Ergenekon, Çağatay. **Sigorta Sektörü**, İstanbul: IMKB Müdürlüğü Araştırma Yayınları, 1995.

Ergin, Esin. **İşletme Politikası**, İstanbul: Der Yayınları, 1. Basım, 1992.

Goovaerts, M.J. and F. de Vylder, J. Haezendonck, **Insurance Premiums**. UK: Elsevier Science, 1984

Güvel, Enver Alper ve Afitap Öndaş, Güvel. **Sigortacılık**, 5. Basım, Ankara: Seçkin Kitap Evi, 2010.

Hitchcox, A. and I. A. Hinder, A. M. Kaufman, T. J. Maynard, A. D. Smith, M. G. White. **Assessment of Target Capital for General Insurance Firms**. United Kingdom: Paper presented to the Institute of Actuaries. 2006.

Jorion, P. **Value-at-Risk, The New Benchmark for Managing Financial Risk**, New York: McGraw-Hill, 2000.

Kahya,Mehmet.**Sigorta ve Reasürans Şirketlerinde Finansal Analiz**,İstanbul:Sentez Reklam Yayıncılık ve Danışmanlık,Nisan 2001.

Oreal,Serge.**Managament Strate Gigue Leterprisa Economica**,Paris:1993.

Overbeck, L. **Allocation of Economic Capital In Loan Portfolios**, In J. Franke, W. Hardle, G.Stahl, **Measuring Risk In Complex Stochastic Systems**. UK: 2000

Özbolat,Murat.**Temel Sigortacılık**,1.Basım,Seçkin Kitapevi,2006.

Özer,Mustafa.**Finansal Krizler,Piyasa Başarısızlıkları ve Finansal İstikrarı Sağlamaya Yönelik Politikalar**,Eskişehir:Anadolu Üniversitesi Yayınları,1999.

Özşar,Berna.**Avrupa Birliği Sigorat Müktesebat Rehberi**,Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketler Birliği Yayınları,Ceyma Matbaacılık,2005.

Pira,Aylin ve Çisil Sohodol,Kriz Yönetimi,İstanbul:İletişim Yayın Evi 1.Basım,2004.

Sachs,Jeffrey.**Alternative Approaches To Financial Crises In Emerging Markets**’,**Capital Flows and Financial Crises**,1998.

Slatter,Robert.**Jack Welch ve General Electrick’in Yolu**,Çeviren:Türkan Arıkan ve Saadet Özkul,İstanbul:Litaratür Yayıncılık,2000.

Söylemez,Alev.**Yeni Ekonomi**,İstanbul:Boyut Yayıncılık,2001.

Taşdelen,Servet.**Avrupa Birliğinde Sigorta Denetim Hukuku ve Türk Denetim Hukuku Bakımından Bir Değerlendirme**,Ankara:1996.

Tüz,Melek V.**Kriz ve İşletme Yönetimi**,İstanbul:Alfa Basım Yayın,2001.

Ural,Ayhan ve Kılıç,İbrahim .**Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS ile Veri Analizi**. 2. Bs. İstanbul: Detay Yay. 2006

Ülgen,Hayri.**İşletmelerde Organizasyon İlkeleri ve Uygulaması**,İstanbul:İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları,1989.

SÜRELİ YAYINLAR

Acar,Onur.”Avrupa Birliği’nde Yükümlülük Karşılama Yeterliliği:Solvency II” ,**Sigorta Araştırmaları Dergisi**,Ekim 2005.

Akdiş,Muhammet.”Küreselleşmenin Finansal Piyasalar Üzerindeki Etkileri ve Türkiye” ,**Dış Ticaret Dergisi**,Yıl.7,Sayı.42,Ekim 2002.Ss.1- 45.

Aksel, Kaan. “Riske Maruz Değerin Özellikleri”, **Active**,Mart-Nisan 2001

Aktan,Coşkun Can ve Hüseyin Şen.”Ekonomik Kriz :Nedenler ve Çözüm Önerileri” ,**Yeni Türkiye Dergisi Ekonomik Kriz Özel Sayısı**,Sayı 42,Kasım-Aralık,2001.Ss.1225-1233.

Artzner, P.. and F. Delbaen, J. M. Eber, D. Heath , “Coherent Measures of Risk”, **Mathematical Finance** **9(3)**, 1999

Ataman, Göksel ve A.Ercan Gediz,”Dış Çevrenin Pazarlama Üzerindeki Etkisi ve Pazarlama Yönetimi Açısından Önemi” ,**Pazarlama Dünyası Dergisi**,Sayı.26,Mart-Nisan 1991.Ss.28-35.

Baumol, W.J. “An Expected Gain Confidence Limits Criterion for Portfolio Selection”, **Management Science**, 10. 1998

Bollerslev, T. “Generalized Autoregressive Conditional Heteroskedasticity”, **Journal of Econometrics**, Vol.31, N.3, 1986

Bozkurt,Gökhan.”Sigortacılıkta AB Düzeni”**Radikal Gazetesi**,12 Ekim 2004.

Cheng, Siwei. and Yanhui Liu, Shouyang Wang, “Advanced Modelling and Optimization”, Progress in Risk Measurement,**People’s Republic of China**, Volume 6, Number 1, 2004

Çalışkan,Ö.Veyssel.”Uluslararası Finansal Krizler” ,**Ekonomik Yaklaşım Dergisi**,Nu.14,No.44,2003.S.226.

Çoban,Neşe.”Sigortacılık Sektöründe Solvency II ve Yönetim Sistemi”**Ekonomi Bilimleri Dergisi**,Sayı.2,2002.Ss.89-95.

Delice,Güven.”Finansal Krizler:Teorik ve Tarihsel Bir Perspektif”,**Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi**,Ocak 2003.Ss.57-81.

Eren,Aslan ve Bora Süslü.”Finansal Kriz Teorileri Işığında Türkiye’de Yaşanan Krizlerin Genel Bir Değerlendirilmesi”,**Yeni Türkiye Dergisi**,No.41,Eylül 2001.Ss.662-674.

Ertekin,Meriç S.”Türkiye’de 1990 Sonrası Yaşanan Krizlerin Sigorta Sektörünün Fon Yaratma Fonksiyonu Üzerine **Etkileri**”**Mevzuat Dergisi**,Yıl.8,Sayı.85,Ocak 2005.

Fischer, T. “Risk Capital Allocation By Coherent Risk Measures Based On One-Sided Moments To Appear In Insurance”, **Mathematics And Economics**, 2002

Fishburn, P.C. ”Mean-Risk Analysis With Risk Associated With Below-Target Returns", **American Economic Review**, 67, 1977

Follmer, H. and P Leukert, “Quantile Hedging”, **Finance and Stochastics**,1999
Follmer,H. A.Schied,“ Convex Measures Of Risk And Trading Constraints”,
Finance And Stochastics, 6, 2002

Hardy, M.R. and J.L.Wirch, “The Iterated CTE-A Dynamic Risk Measure”,
North American Actuarial Journal, 8.4, 2004

Kibritçioğlu,Aykut.”Türkiye’de Ekonomik Krizler ve Hükümetler 1969-2001”, **Yeni Türkiye Dergisi Ekonomik Kriz Özel Sayısı**,Sayı 41,Eylül-Ekim,2001.Ss.174-182.

Kunt,Aslı Demirgüç ve Enriça Detragiache.”The Determinants Of Banking Crises in Developed Countries” ,**IMF Staff Papers**,Vol.45,No.1,1998,Ss.81-84.

Landsman, Z. and E.A Valdez, “Tail Conditional Expectations For Elliptical Distributions”, **North American Actuarial Journal** , 7(4), 2003

Mandelbrot,V. “The Variation of Certain Speculative Prices”, **Journal of Business**, Vol. 36, 1963

Markowitz, H.“Portfolio Selection” , **Journal of Finance** , 7, 1952

Miskin, Frederic S. "Global Financial Instability: Framework, Events, Issues", **Journal Of Economic Perspective**, Vol.13, No.4, 2001.

Reasürör Dergisi, "Küresel Krizin Sigorta Sektörüne Yansımaları", Sayı.77, 2010. Ss.1-16.

Rockafeller, R.T. and S. Uryasev, "Optimization of Conditional Value-at-Risk", **Journal of Risk**, 2 (3), 2000

Seyidoğlu, Halil. "Uluslararası Mali Krizler, IMF Politikaları, Az Gelişmiş Ülkeler, Türkiye ve Dönüşüm Ekonomileri" **Doğuş Üniversitesi Dergisi**; No.2, 2003. Ss.141-156.

Wang, S. and S. Young, H. Panjer, "Axiomatic Characterization Of Insurance Prices", **Insurance: Mathematics and Economics**, 21, 1997

TEZLER

Atalay, Utku A. "Avrupa Birliği Perspektifiyle Hizmetlerin Serbest Dolaşım Kapsamında Türk Sigortacılık Sektörünün Değerlendirilmesi", **Uzmanlık Tezi**, Avrupa Birliği Genel Sekreterliği Ekonomik ve Mali Konular Dairesi, 2005.

İşseveroğlu, Gülsün. "Sigorta Şirketlerinde Finansal Başarının Ölçülmesi ve Bir Uygulama", **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Uludağ Üniversitesi SBE, Bursa, 2005.

Sağlam, Necdet. "Sigorta İşletmelerinde Mali Tabloların Hazırlanması ve Avrupa Birliğine Uyumu", **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Eskişehir, 1996.

Tanrı öven, Cihan. "Sigortacılıkta Müşterek Fonların Yönetimi ve Aktüaryal Dengelerin Kurulması", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Gazi Üniversitesi SBE, Ankara, 1998.

Yanık, Serhat. "Sigorta İşletmelerinde Mali Yeterlilik ve Türk Sigorta Sektöründe Bir uygulama Örneği", **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, 2000.

İNTERNET ve DİĞER KAYNAKLAR

Hazine Müsteşarlığı,**Sigorta Sektörü Faaliyet Raporları**,1993-2009.

Milli Reasürans Birliği,**Yıllık Faaliyet Raporları**,1993-2009.

Saygılı,Şeref.”Yeni Büyüme Stratejisi ve Finans Sektörü”**ODTÜ İktisat Sempozyumu Notları**,Eylül 2003.

Temel,Nizamettin.”Türk Sigorta Sektörünün Son On Yılı”**İktisadi Araştırmalar Vakfı Semineri Notları**,1996.

[http://www.trsb.org.tr/sayfa/genel-sigorta-verileri\(01.11.2012\)](http://www.trsb.org.tr/sayfa/genel-sigorta-verileri(01.11.2012))